

روایتی از شهر پند صدا



دستیابی آسان



نشریه اورمو



۱۴۰۹



سال
۱۴۰۹
شماره
۱



فصلنامه انجمن علمی دانشجویی

شهرسازی دانشگاه ارومیه



اعضای نشریه

مدیرمسئول

مهندس راضیه کاظمی نازلو

سرپریر

آیسن بی نیاز

استاد مشاور نشریه

دکتر فرشید آراه

اعضای هیئت تحریریه

مهندس راضیه کاظمی نازلو

آیسن بی نیاز

فاطمه مهدوی نوین

راضیه حاجی ملج

مبینا ممیدی زیلان

مهران عبدالهادی زنگانی

سارو محمدی

علی ارسلانی

گرافیکست

امیرعلی صفائی نیا

طراح لوگو

نوید نوری

ویراستار و تایپست

راضیه کاظمی نازلو

عکاس

یلدا ملک جهان

علی ارسلانی

امیررضا پاشای مهر



کلیسای ختم‌الانبیاء

فهرست

یادداشت

- ۵۸ ارومیه در جست و جوی توازن میان هویت و توسعه
۵۹ آینده ای رو به گذشته و زخم امروز

معرفی کتاب

- ۶۲ ارومیه در گذر زمان
۶۳ ارومیه از دیرین زمان تا امروز
۶۴ مصایب ارومیه
۶۵ دریاچه ارومیه

گزارش

- ۶۸ گزارشی از فعالیت ها و عملکردهای انجمن در پاییز ۱۴۰۴
۷۶ مصاحبه با دکتر آرام

معرفی اعضای نشریه اورمو ۷۷

سخن ابتدایی

- ۴ سخن استاد مشاور نشریه
۵ سخن مدیر مسئول نشریه
۶ سخن سردبیر نشریه

سوابق و افتخارات انجمن

- ۷ نگاهی به افتخارات و سوابق انجمن

جستار

- ۱۱ ارومیه؛ شهر پیوندهای گم شده

مقاله

- ۱۵ خوانش هویت شهری ارومیه؛ تهدیدها و سازه های معنایی آن
۳۲ مصاحبه با دکتر شریف نژاد
۳۳ هویت فرهنگی اجتماعی مردم ارومیه
۴۳ مصاحبه با آقای ملکی
۴۴ بررسی تطابق ضوابط نما و ارتفاع سازی با هویت تاریخی شهر ارومیه
۵۵ مصاحبه با دکتر احمدی

استاد مشاور نشریه



دکتر فرشید آراه

دکتری پایداری و بازآفرینی شهری (طراحی شهری) از دانشگاه
پلی تکنیک مادرید
استادیار دانشکده معماری، شهرسازی و هنر دانشگاه ارومیه
استاد مشاور انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه

ارومیه، شهری کهن در قلب آذربایجان غربی، همچون نگینی درخشان بر تارک وطن می‌درخشد. این شهر نه تنها به‌عنوان یکی از قدیمی‌ترین مراکز تمدنی ایران شناخته می‌شود، بلکه به‌مثابه پلی میان گذشته و آینده، میراث فرهنگی و هویت شهری ایرانی را در خود جای داده است.

ارومیه با تاریخ چند هزار ساله‌اش، از دوران اورارتوها و ماناها تا صفویه و قاجار، همواره نقشی کلیدی در شکل‌گیری هویت ملی ایفا کرده است. بافت تاریخی شهر، میدان‌ها، بازارها و محلات قدیمی آن، همچون حافظه‌ای زنده، روایتگر پیوند عمیق مردم با فرهنگ و سرزمینشان است. این میراث، نه تنها یادگار گذشته، بلکه سرمایه‌ای برای آینده‌ی ایران است؛ سرمایه‌ای که هویت ملی را در کالبد شهری بازتاب می‌دهد.

فرهنگ ارومیه، با تنوع قومی و زبانی، نمونه‌ای درخشان از وحدت در کثرت ایرانی است. این شهر، با همزیستی اقوام گوناگون، نشان داده است که هویت ملی ایران بر پایه‌ی احترام به تفاوت‌ها و همگرایی فرهنگی بنا شده است. در کنار این، دریاچه‌ی ارومیه به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین دریاچه‌های داخلی ایران، نه تنها زیست‌بوم طبیعی، بلکه بخشی از هویت شهری و فرهنگی ارومیه است؛ نمادی از پیوند انسان ایرانی با طبیعت و سرزمین. ارومیه در طول تاریخ، الگوهای متنوعی از شهرسازی را تجربه کرده است، از محلات سنتی و بازارهای تاریخی که قلب تپنده‌ی اقتصاد و فرهنگ شهری بوده‌اند، تا بهره‌بردن از میدان‌ها و فضاهای عمومی که عرصه‌ی تعامل اجتماعی و همبستگی ملی را شکل داده‌اند. در دوره معاصر ایران نیز با گسترش مدرنیته به سمت شهرهای مدرن و خودرو محور سوق پیدا کرد.

این شماره از نشریه ارومو با عنوان «هویت فرهنگی و شهری شهر ارومیه» تلاشی است برای بازخوانی اهمیت این شهر در شکل‌گیری هویت ملی ایران. ارومیه، با میراث تاریخی، فرهنگ غنی و شهرسازی پویا، نمونه‌ای روشن از این حقیقت است که ایران، سرزمینی استوار و یکپارچه است؛ سرزمینی که هر شهر آن، از ارومیه تا شیراز، از تبریز تا اصفهان، بخشی از پیکره‌ی واحد وطن را می‌سازد.



دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری دانشگاه ارومیه
دبیر انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه

مهندس راضیه کاظمی نازلو

به نام شهری که ریشه‌هایمان در آن تنیده است.

نخستین شماره‌ی فصلنامه اورمو پیش روی شماست؛ نشریه‌ای دانشجویی که با صاحب‌امتیازی انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه و از دل دغدغه‌ها، تجربه‌ها و عشق به هویت شهری ارومیه شکل گرفته است. به‌عنوان دانشجوی برنامه‌ریزی شهری، باور دارم فهم هویت و حافظه‌ی یک شهر نخستین گام در ساختن آینده‌ی آن است و ارومیه شهری‌ست که هر کوچه‌اش روایتگر تاریخی دیرینه، فرهنگی رنگارنگ و زیست‌جهانی انسانی است. با این حال، در هیاهوی توسعه شتاب‌زده و تغییرات روزمره، گاه شنیدن صدای این هویت اصیل دشوار می‌شود.

اورمو تلاشی‌ست برای دوباره شنیدن همین صدا. ما می‌خواهیم روایتگر شهر باشیم؛ پلی میان گذشته و اکنون، میان دانش و تجربه، میان پژوهشگران و شهروندان. این فصلنامه قرار است جایی باشد برای گفت‌وگو درباره ارومیه: درباره معماری‌اش، زبان و فرهنگش، حافظه تاریخی‌اش، زیست‌محیطش و آنچه ارومیه را فراتر از یک جغرافیا، به یک «خانه» بدل می‌کند.

امید ما این است که اورمو تنها یک نشریه نباشد؛ بلکه فضایی باشد برای اندیشیدن، برای بازخوانی و برای ساختن آینده‌ای آگاهانه‌تر. از همه نویسندگان، پژوهشگران، فعالان شهری و شهروندانی که دل در گرو این شهر دارند دعوت می‌کنیم همراه ما باشند و با نقد، پیشنهاد و قلم‌شان به پویایی این مسیر یاری‌مان کنند.

به فصل نخست اورمو خوش آمدید.

راهی را آغاز کرده‌ایم که با همراهی شما روشن‌تر خواهد شد.



دانشجوی کارشناسی شهرسازی دانشگاه ارومیه
عضو انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه

آیسن بی نیاز

به نام شهری که هر گوشه‌اش قصه‌ای برای گفتن دارد.

«اورمو» در ریشه‌های زبانی به معنای شهر و جای زندگی آمده و همین واژه سال‌ها پیش در نام‌های قدیمی ارومیه هم دیده می‌شد. برای ما، «اورمو» فقط یک اسم نیست بلکه یک یادآوری کوتاه از شهری‌ست که از دل آب و فرهنگ شکل گرفته و هنوز هم نفس می‌کشد. این نام را برای نشریه‌مان برگزیدیم زیرا هم با ریشه‌های ارومیه پیوند دارد و هم روح و هویت شهر را منعکس می‌کند.

در این نشریه کوشیده‌ایم شهر را نه صرفاً به‌عنوان یک فضای کالبدی بلکه همچون موجودی زنده ببینیم که نفس می‌کشد، تغییر می‌کند، خاطره می‌سازد و از حضور ساکنانش تأثیر می‌پذیرد و تأثیر می‌گذارد. در جهانی که سرعت تحولات گاهی فرصت اندیشیدن را از ما می‌گیرد «اورمو» تلاشی است برای مکث کردن و بازاندیشی در باب شهر، فرهنگ، محیط‌زیست، تاریخ و آینده‌ای که ناگزیر ساخته‌ی تصمیم‌های امروز ماست. این، شماره‌ی اول نشریه‌ی اورموست؛ شروع یک مسیر کوچک برای دیدن و فهمیدن شهری که در آن زندگی می‌کنیم.

نگاهی به افتخارات و سوابق انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه

- برگزیده درون دانشگاهی حوزه رقابتی مسابقات علمی ۱۴۰۱-۱۴۰۲
- شایسته تقدیر شانزدهمین جشنواره بین المللی حرکت حوزه رقابتی مسابقات علمی ۱۴۰۱-۱۴۰۲
- برگزیده درون دانشگاهی حوزه رقابتی انجمن برتر ۱۴۰۱-۱۴۰۲
- شایسته تقدیر شانزدهمین جشنواره بین المللی حرکت حوزه رقابتی انجمن برتر ۱۴۰۱-۱۴۰۲
- برگزیده درون دانشگاهی حوزه رقابتی رویدادهای علمی ۱۴۰۲-۱۴۰۳
- برگزیده درون دانشگاهی حوزه رقابتی آموزشی ۱۴۰۲-۱۴۰۳
- برگزیده هفتمین جشنواره بین المللی حرکت حوزه رقابتی انجمن برتر ۱۴۰۲-۱۴۰۳
- برگزیده هفتمین جشنواره بین المللی حرکت حوزه رقابتی آموزشی ۱۴۰۲-۱۴۰۳
- شایسته تقدیر جشنواره داخلی حرکت اتحادیه حوزه رقابتی محتوای دیجیتال ۱۴۰۲-۱۴۰۳
- شایسته تقدیر جشنواره داخلی حرکت اتحادیه حوزه رقابتی انجمن برتر ۱۴۰۲-۱۴۰۳



جستار

آنچه در این بخش خواهید خواند:

ارومیه؛ شهریونندهای گم شده



سه‌گنبد



مهندس راضیه کاظمی نازلو
دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه
ریزی شهری دانشکده معماری،
شهرسازی و هنر دانشگاه ارومیه
raziyehkazemi03@gmail.com

ارومیه؛ شهر پیوندهای گم شده

من همیشه فکر می‌کنم هویت شهری فقط مجموعه‌ای از بناها و فضاها نیست؛ شبکه‌ای از تجربه‌ها، ادراک‌ها و حافظه‌هایی است که مردم با خود حمل می‌کنند. شاید برای همین است که هر بار به ارومیه نگاه می‌کنم، شهری را می‌بینم که هویتش نه تنها روی زمین، بلکه در ذهن ما نیز ترک می‌خورد.

به‌عنوان کسی که در ارومیه به دنیا آمده‌ام و بعدها مسیر زندگی‌ام مرا به برنامه‌ریزی شهری کشاند، همیشه تلاش کرده‌ام شهر را از دو زاویه ببینم: چشم کودکِ دیروز و چشمِ تحلیلگر امروز. اما این دو تصویر، هر سال فاصله بیشتری از هم می‌گیرند.

کودکی من پر بود از حضور دریاچه، نه فقط به‌عنوان یک پهنه آبی، بلکه به‌عنوان نوعی پشت‌صحنه دائمی شهر. صدای پرنده‌ها، رطوبتی که در باد بود و حتی نقشه‌های ذهنی‌مان که همیشه یک «سطح آبی» در سمت شرق داشت، بخشی از یک هویت طبیعی بودند که به ما احساس مکان می‌دادند. امروز اما، آن سطح آبی در ذهنم باقی مانده، نه در واقعیت.

هویت می‌تواند خاموش شود، درست مثل یک چراغ کم‌نور که دیگر کسی متوجه نبودنش نمی‌شود. ارومیه فقط دریاچه نیست، اما نمی‌شود انکار کرد که دریاچه «ستون عاطفی» این شهر بود. وقتی این ستون می‌لرزد، سایر عناصر هویت نیز بی‌پناه می‌شوند.

بازار قدیمی، محله‌ها با نام‌های ترکی مثل دوشاب چی خانا، یدی درمان، نوو گچر، بوز خانا، آغ داش، اصغر خان، تندیر چیلر و غیره، ریتم زندگی در خیابان امام و عطایی، همه هنوز هستند؛ اما گویی یک لایه از معنای شهر کم شده، لایه‌ای که تا نباشد، نمی‌فهمی چقدر ضروری است.

اما همه چیز فقط در طبیعت و خاطره خلاصه نمی‌شود. کافی است کمی در محله‌های جدید قدم بزنی تا ببینی چطور خیابان‌ها و کوچه‌هایی که روزی با نماهای ساده و بومی نفس می‌کشیدند، حالا زیر لایه‌ای از نماهای رومی و تقلیدهای شتاب‌زده از شهرهای غربی گم شده‌اند.

این نماها مثل نقابی‌اند که روی صورت شهر گذاشته شده؛ شهر را بلندتر و براق‌تر نشان می‌دهند، اما حس و حال واقعی‌اش را می‌گیرند. کوچه‌هایی که زمانی گرم و صمیمی بودند، حالا سردتر و بی‌ریشه‌تر شده‌اند. انگار «غرب» پیش از آنکه وارد فرهنگ شود، وارد سیمان و سنگ شده و لحن فضا را عوض کرده.

این تغییرات شاید در نگاه اول زیبا به نظر برسند، اما چیزی را از ما می‌گیرند که با هیچ ستون و قوس سنگی نمی‌شود دوباره ساخت: حس مکان.

چشم یک برنامه‌ریز شهری معمولاً دنبال الگوهای رشد، کیفیت فضا، یا سازوکارهای توسعه است. اما چشم کسی که در این شهر بزرگ شده، چیز دیگری را می‌بیند: نوعی فرسایش آرام حس مکان.

شهر توسعه پیدا می‌کند، ساختمان‌ها قد می‌کشند، اما چیزی در زیست‌جهان شهر عقب می‌نشیند. خیابان‌ها شلوغ‌ترند اما روایت‌ها کم‌رنگ‌تر شده‌اند. نسل جوان بیش از گذشته از شهر جدا می‌شود، نه به‌خاطر نبود امکانات، بلکه به‌خاطر نبود آن پیوندهای نامرئی که یک شهر را «خانه» می‌کند.

و این شاید بزرگ‌ترین نگرانی من است: هویت ارومیه نه با یک رخداد، بلکه با هزار اتفاق کوچک دارد خاموش می‌شود؛ با بی‌توجهی، با عادت کردن، با فراموشی، و حتی با تقلیدهایی که بیشتر از آنکه شهر را زیباتر کنند، آن را از خودش دور می‌کنند.

اما هنوز امیدی هست. هویت شهری همیشه بازآفرینی‌شدنی است، اگر مردم و برنامه‌ریزان و مدیران شهری آن را جدی بگیرند؛ اگر دوباره روایت‌ها را احیا کنیم، فضاها را معنا ببخشیم، و طبیعتی را که سال‌ها ما را نگه داشته بود، دوباره نگه داریم.

شهر من، ارومیه، هنوز زنده است، اما صدایش آرام‌تر شده.

و شاید وظیفه نسل من این باشد که این صدا را دوباره بلند کند، پیش از آنکه فقط در خاطره‌ها باقی بماند.

مقاله

آنچه در این بخش خواهید خواند:

• خوانش هویت شهری ارومیه؛ تهدیدها و سازه های معنایی آن

• هویت فرهنگی اجتماعی مردم ارومیه

• بررسی تطابق ضوابط نما و ارتفاع سازی با هویت تاریخی شهر ارومیه



دریاچه ارومیه



آیسن بی نیاز
دانشجوی کارشناسی شهرسازی
دانشکده معماری، شهرسازی و
هنر دانشگاه ارومیه
aysanbiniyaz@gmail.com

خوانش هویت شهری ارومیه؛ تهدیدها و سازه‌های معنایی آن

چکیده

هویت شهری به‌عنوان یکی از ارکان اساسی در کیفیت زندگی شهروندان نقشی تعیین‌کننده در شکل‌گیری حس مکان، تعلق اجتماعی و انسجام فرهنگی دارد. شهر ارومیه با پیشینه‌ای تاریخی و فرهنگی غنی در دهه‌های اخیر با چالش‌های جدی در این حوزه مواجه شده است. توسعه کالبدی بی‌برنامه، گسترش بی‌رویه بافت‌های جدید و بی‌توجهی به میراث تاریخی و طبیعی موجب گسست میان گذشته و حال و تضعیف پیوند میان شهروندان و فضای شهری شده است. بحران حس مکان در فضاهای عمومی، ورودی‌های فاقد هویت و المان‌های شهری ناسازگار با بوم‌محیط از جمله نمودهای بارز این وضعیت هستند. این مقاله با رویکردی انتقادی و آسیب‌شناسانه به بررسی وضعیت فعلی هویت شهری ارومیه می‌پردازد.

این پژوهش با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با استفاده از داده‌های میدانی، اسنادی و اسناد برنامه‌ریزی شهری انجام شده است. در این راستا بحران حس مکان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های معاصر تحلیل شده و ورودی‌های بی‌هویت، استفاده از المان‌ها و مصالحی که با اقلیم و فرهنگ محلی ناسازگارند به آشفتگی بصری و ناهماهنگی سیمای شهری منجر شده است به‌عنوان نشانه‌ای از فقدان سیاست‌های هماهنگ در طراحی شهری مورد نقد قرار گرفته‌اند. نقد برنامه‌ریزی شهری و معماری نشان می‌دهد که سیاست‌های توسعه بیشتر بر جنبه‌های اقتصادی و کالبدی متمرکز بوده و کمتر به هویت فرهنگی و اجتماعی توجه داشته‌اند. یافته‌های این پژوهش بیانگر آن است که بازآفرینی هویت شهری ارومیه نیازمند بازنگری جدی در سیاست‌های توسعه، توجه به بستر فرهنگی و طبیعی و ارتقای کیفیت طراحی شهری است. در نهایت پیشنهاد می‌شود که بازآفرینی بافت تاریخی، طراحی ورودی‌های هویت‌مند، استفاده از مصالح سازگار با اقلیم و مشارکت فعال شهروندان در فرآیند برنامه‌ریزی به‌عنوان راهکارهای کلیدی در بازسازی هویت شهری ارومیه مدنظر قرار گیرد.

واژگان کلیدی

هویت، هویت شهری، نمای رومی، حس مکان، روح مکان، ارومیه

مقدمه

هویت تعیین کننده میزان دلبستگی و احساس تعلق افراد نسبت به خود، خانواده، گروه، شهر، جامعه و کشور است (صالحی زلانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۱۹). این مفهوم در مقیاس شهر با عنوان هویت شهری شناخته می شود و نقش تعیین کننده ای در کیفیت زندگی، انسجام اجتماعی و فهم شهروند از محیط پیرامون خود دارد. هویت شهری مفهومی چند بعدی است، وقتی هویت شهری را بر اساس دانش علمی موجود تعریف می کنیم می توان گفت که این مفهوم تعامل پیچیده میان افراد و محیط پیرامونشان را در بر می گیرد، جایی که هر یک بر شکل گیری هویت دیگری تأثیرگذارند (منصور و همکاران، ۲۰۲۳: ۲). شناخت هویت شهر بایستی برپایه مولفه های تشکیل دهنده شخصیت آن فضا انجام گیرد (صالحی زلانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲۰). صفت های هویتی یک شهر از ترکیب ویژگی های طبیعی (اقلیم و منظر)، مصنوعی (ساختار کالبدی، بناها و نمادها) و انسانی (جمعیت، فرهنگ و اجتماعی) به دست می آید و همچنین مجموعه ای از عناصر و نماد هاست که به آن هویت می بخشد. این عناصر بستری برای تشخیص و تمایز شهر از دیگر مکان ها را فراهم می کنند.

یکی از مهم ترین نشانه های هویت شهری تجربه انسان از فضا است و این همان چیزی است که در ادبیات نظری به «حس مکان» معروف است. با ورود به دوران مدرن و به ویژه پس از انقلاب صنعتی نوعی جهان بینی شکل گرفت که بر تولید فضاهای کالبدی هم شکل و فراملی تأکید داشت. این گرایش با فاصله گرفتن از ارزشهای فرهنگی و اجتماعی و ویژگی های منطقه ای خردگرایی محض و عقلانیت ابزاری را تبلیغ می کرد (مهدوی نژاد و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۴).

در واقع دوران مدرنیزاسیون را می توان به عنوان شروع گسست و کمرنگ شدن توجه به ابعاد هویتی شهرها و زندگی اجتماعی شهری در نظر داشت. شیفتگی به مظاهر غیربومی به فراموشی سپردن مظاهر اصیل بومی انجامیده است، فقدان آشنایی لازم و نیز فقدان اهمیت به ضرورت وجود الگوهای بومی از این دوره به بعد باعث شده تا در طرح های توسعه ی شهری واقعیات بسیاری به فراموشی سپرده شود (حسین پور و ستارزاده، ۱۴۰۳: ۱). مطالعات نشان می دهد که این روند مشکل ساز در کشور های درحال توسعه از جمله ایران بیشتر به چشم می خورد. نگاهی به فرآیند برنامه ریزی شهری کشور و تحقیقات انجام شده در این زمینه در چند دهه گذشته و نتایج عینی و ملموس آن نشان می دهد که طرحهای توسعه شهری در کشور ما نیز از پاسخگویی به نیازهای کیفی در محیط های شهری بازمانده اند و عملاً به نتایج قابل قبولی به ویژه در ابعاد کیفی محیط های شهری دست نیافته اند (شیعه و همکاران، ۱۳۹۴: ۴).

گرچه در سال های اخیر موضوع هویت شهری و معماری در اسناد توسعه مورد توجه بیشتری قرار گرفته است، اما بخش قابل توجهی از شهرهای ایران همچنان با بحران هویتی روبه رو هستند. در دهه های اخیر نیز هم زمان با فرایند جهانی شدن و گسترش شهرنشینی بسیاری از شهرهای جهان با پدیده «یکسان سازی کالبدی» و کاهش ویژگی های بومی مواجه شده اند این درحالی است که شهر مکانی برای بازتاب افکار و هویت اجتماع درونش به دنیای بیرون همراه با میسر سازی تشکیل زندگی اجتماعی است؛ از این منظر بررسی وضعیت هویت شهری و حس مکان در شهرهایی مانند ارومیه ضرورتی دوچندان می یابد از آن جهت که، هویت شهری ارومیه عجین با تاریخ، فرهنگ، طبیعت، شغل، قومیت و دین مردمان آن است (کاری بناب و دلدار، ۱۳۹۲: ۳). در دهه های اخیر شهر ارومیه با وجود پیشینه ای غنی از فرهنگ، تاریخ، اقوام و طبیعت منحصر به فرد با روندی روبه رشد از تغییرات کالبدی، اجتماعی و کارکردی مواجه شده است، روندی که همچون بسیاری از شهرهای ایران موجب تضعیف تدریجی مؤلفه های هویت بخش و برهم خوردن پیوند شهروندان با محیط زندگی شان شده است. در محیط شهری امروز ارومیه نشانه های بی هویتی در ورودی ها، سیما و منظر شهری، فضاهای عمومی و حتی در ارتباط میان بافت قدیم و توسعه های جدید قابل مشاهده است. از این رو پژوهش حاضر با هدف تحلیل مؤلفه های هویت بخش و شناسایی عوامل تضعیف کننده هویت شهری ارومیه براساس چارچوب های نظری، مطالعات پیشین، مؤلفه های طبیعی، انسانی و مصنوع در شهر ارومیه مورد تحلیل قرار گرفته و تأثیر آن ها بر حس مکان و هویت شهری سنجیده خواهد شد.

هدف پژوهش حاضر این است که با نگاهی جامع بر اساس یافته های پژوهش های پیشین، مؤلفه های هویتی شهر ارومیه (طبیعی، انسانی و مصنوع) و برخی اقدامات توسعه ای که به هویت این شهر آسیب زده اند را شناسایی کند و نقش آن ها در شکل گیری یا تضعیف حس مکان و هویت شهری بسنجد تا تصویری واقع بینانه و به روز از وضعیت هویتی شهر ارائه دهد و در پی یافتن این سوال است که هویت شهری ارومیه چگونه در سه بعد طبیعی، کالبدی و فرهنگی-اجتماعی شکل گرفته و کدام عامل موجب تقویت یا تضعیف هویت حس مکان در این شهر شده اند؟

پیشینه پژوهش

مطالعات مربوط به هویت شهری، حس مکان و بحران های مرتبط با آن سابقه ای طولانی در ادبیات شهرسازی دارد اما بخش عمده این پژوهش ها در شهرهای بزرگ ایران متمرکز بوده و بررسی های محدود و پراکنده ای درباره شهر ارومیه انجام شده است. در ایران، آثار محمد آسیابی از نخستین نوشته هایی است که به تبیین عناصر کالبدی و ادراکی هویت در شهرهای ایرانی پرداخته است.

اکبری و خوش‌نیت (۱۳۹۴) در مقاله «تأثیر بازنده‌سازی هویت شهری بر خاطره جمعی شهروندان: نمونه موردی محدوده شرق بازار ارومیه، پروژه میدان امام خمینی(ره)» تأثیر مداخلات بازنده‌سازی بر خاطره جمعی را بررسی کردند و نشان دادند که پروژه‌های کالبدی بدون توجه به لایه‌های معنایی و فرهنگی نمی‌توانند به تقویت هویت جمعی منجر شوند. پاکند در مقاله «تبیین و بررسی عناصر هویت‌ساز مکانی در بافت‌های تاریخی: نمونه موردی محدوده بازار سنتی در خیابان امام خمینی(ره) شهر ارومیه» عناصر هویت‌ساز در محدوده بازار سنتی را با رویکرد توصیفی-تحلیلی بررسی کرد و ارزش‌های تاریخی و معماری را عوامل اصلی هویت مکانی دانست. مولائی در مقاله «بازشناسی ظرفیت‌های رقابت‌پذیری شهری و منطقه‌ای هویت‌محور: موردپژوهی شهر ارومیه» مهم‌ترین ضعف‌های هویتی شهر را فرسودگی کالبدی و آشفته‌گی بصری معرفی کرده است. برانی و همکاران در مقاله «بازآفرینی بافت تاریخی-فرهنگی شهر ارومیه جهت تحقق بخشی توسعه پایدار» با تمرکز بر بازآفرینی بافت فرهنگی-تاریخی ارومیه، ضعف مدیریت یکپارچه و نبود رویکرد هویت‌محور را به عنوان مسئله اصلی مطرح کرده‌اند و یکی از محدود پژوهش‌هایی که مستقیماً به مسئله هویت شهری ارومیه پرداخته است مقاله کاری‌ناب و دلدار با عنوان «لزوم توجه به هویت شهر در شهرهای ایران: مطالعه موردی شهرستان ارومیه» است که با تحلیل اسنادی و مصاحبه نشان می‌دهد هویت بصری و تاریخی ارومیه طی دهه‌های اخیر دچار تنزل شده و سیاست‌های شهری به اندازه کافی بر حفظ هویت متمرکز نبوده است. در کنار پژوهش‌های داخلی به برخی پژوهش‌های بین‌المللی نیز اشاره شده است که چارچوب‌های تحلیلی مفیدی ارائه کرده‌اند در کل هرچند این پژوهش‌ها ارزش نظری دارند اما برای تحلیل شهرهایی با لایه‌های تاریخی و مشکلات کالبدی پیچیده مانند ارومیه نیازمند انطباق با شرایط محلی‌اند. پیشنهاد پژوهش نشان می‌دهد که تحقیقات ملی در حوزه هویت شهری و حس مکان گسترده اما پراکنده‌اند. در رابطه با ارومیه موجودی مطالعات محدود و عمدتاً قدیمی و بیشتر متمرکز بر بافت تاریخی یا پروژه‌های کالبدی است. بخش قابل‌توجهی از آن‌ها تنها به ارزش‌های هویتی پرداخته‌اند و بررسی حلقه‌های تضعیف‌کننده هویت، بحران حس مکان، ادراک محیطی و تجربه زیسته شهروندان در سطح کل شهر بسیار اندک است. همچنین بخش عمده پژوهش‌ها رویکرد توصیفی یا اسنادی دارند و داده‌های تحلیلی و ترکیب ابعاد کالبدی-اجتماعی-ادراکی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این مجموعه خلأها ضرورت انجام پژوهش حاضر را توجیه می‌کند.

این متون اگرچه زیربنای فهم مفهومی هویت شهری را فراهم می‌کنند، اما عمدتاً فاقد تحلیل در مقیاس شهرهای متوسطی مانند ارومیه هستند. در میان پژوهش‌های داخلی بخشی از مطالعات به بررسی عوامل مؤثر بر حس مکان در شهرهای ایرانی اختصاص دارد. برای مثال، فلاحت (۱۳۸۵) در مقاله «مفهوم حس مکان و عوامل شکل‌دهنده آن» ابعاد مختلف حس مکان را دسته‌بندی و رابطه میان ادراک فردی، ارزش‌های فرهنگی و عناصر کالبدی را تبیین کرد. کاشی و بنیادی (۱۳۹۲) در مقاله «تبیین مدل هویت مکان-حس مکان: نمونه موردی پیاده‌راه شهر ری» با رویکرد توصیفی-تحلیلی و استفاده از پرسشنامه نشان دادند که خوانایی فضایی، تداوم تاریخی و کیفیت فعالیتی نقش مهمی در تقویت حس مکان دارند. نثار و حبیب (۱۳۹۶) در مقاله «معیارهای اصلی شکل‌گیری حس مکان در پهنه‌های توسعه جدید شهری: مطالعه موردی مناطق ۲۲ و ۶ تهران» با بهره‌گیری از تحلیل عاملی تأییدی مؤلفه‌های اثرگذار بر حس مکان در مناطق توسعه‌یافته تهران را استخراج کردند و اهمیت تنوع فضایی و تعاملات اجتماعی را نشان دادند. هرچند این مطالعات به جنبه‌های ادراکی پرداخته‌اند اما دامنه آن‌ها به شهرهای بزرگ یا نمونه‌های خاص محدود بوده و قابلیت تعمیم کامل به بافت‌های تاریخی و متأخر ارومیه را ندارند. گروهی دیگر از پژوهش‌ها که به بخشی از ابعاد هویت شهری پرداخته‌اند برای مثال پورجوان در مقاله «واکاوی جایگاه نمادهای هویتی شهرها بر کیفیت زندگی شهری» با تحلیل اسنادی نتیجه گرفت که عناصر هویت‌بخش در تقویت زیست‌پذیری نقش غیرمستقیم اما پایدار دارند. نصر (۱۳۹۳) در مقاله «هویت شهرهای سنتی ایران» با مقایسه چهار شهر سنتی ایران و تحلیل تطبیقی نشان داد که مؤلفه‌های هویت کالبدی در هر شهر تحت تأثیر عوامل فرهنگی، اقلیمی و اقتصادی متفاوتی قرار دارند. شیعه و همکاران (۱۳۹۴) در کتاب «برنامه‌ریزی طراحی محور به عنوان رویکردی نوین در شهرسازی» رابطه میان کیفیت ادراک‌شده فضا و هویت کالبدی را بررسی کردند، اگرچه این مطالعات به فهم نظری موضوع کمک می‌کنند، اما فاقد بررسی موردی دقیق درباره شهرهای شمال‌غرب یا شهر چارومیه هستند و آن دسته از پژوهش‌هایی که طی سال‌های گذشته در ارومیه انجام شده هرکدام به بخشی از مسئله شهری پرداخته‌اند برای مثال عابدینی و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله «مدل‌سازی ساختاری-تفسیری ساماندهی بافت تاریخی شهر با رویکرد دارایی‌مبنا: مورد شهر ارومیه» با استفاده از مدل‌سازی ساختاری-تفسیری عوامل مؤثر بر ساماندهی بافت تاریخی را شناسایی کردند یا در پژوهشی دیگر اسدی، نقیبی و عابدینی در مقاله «تحلیل ارتباط بین پایداری اجتماعی و دلبستگی مکانی ساکنان بافت تاریخی شهر ارومیه» با بهره‌گیری از مدل‌سازی معادلات ساختاری، رابطه میان پایداری اجتماعی و دلبستگی مکانی را در بافت تاریخی ارومیه ارزیابی کردند و به اهمیت مشارکت اجتماعی اشاره نمودند.

مبانی نظری

حس مکان تنها یک راه ساده برای توضیح نحوه ادراک یا دریافت مکان توسط فرد نیست. به معنای ادراک ذهنی مردم از محیط و احساسات کم و بیش آگاهانه آنها از محیط خود است که شخص را در ارتباطی درونی با محیط قرار می‌دهد به گونه ای که فهم و و احساس فرد با زمینه معنایی محیط پیوند خورده و یک پارچه شود (فلاحت، ۱۳۸۵: ۵۷). شخصیت مکان هم از عوامل مهم حس مکان است برای مثال از نظر سیمون (seamon, 1982) مکان تنها به یک محل جغرافیایی اشاره ندارد بلکه نشان دهنده‌ی یک سایت است که موجب تمایز آن از سایر جاها می‌شود. در نتیجه بعد های گوناگون چشم انداز در یک محیط جمع می‌شوند تا یک محیط متمایز و یک حس محلیت خاص را ایجاد کند (فلاحت، ۱۳۸۵: ۵۹).

از نظر شولتز مکان با برآورده کردن چیزی که محیط کم دارد علاوه بر آنکه محیط را کامل میکند آن را قابل درک و فهم نیز میسازد و به نوعی او مکان را فضایی میداند که درک و احساس شده و جایی در تجربیات انسان دارد و میگوید مکان میتواند بستر لازم را برای ارتباط برقرار کردن انسانها فراهم کند و سبب شکل گیری تصویر ذهنی روشنی شود که مکان را برای او ممتاز سازد (Norbrg-schulz, 1994: 80) ادوارد رالف به عنوان یکی از نخستین متخصصین این حوزه مکان را از منظر دیگری تعریف میکند برای او مکانها پایگاههای معنایی هستند که در طول زمان بر اساس وقایعی شکل گرفته اند. در واقع ادوارد رالف مکان را با حضور انسان و روی دادن رخدادی تعریف میکند اما حس مکان را چیزی فراتر از آن و در پیوستگی با زمان گذشته می‌داند و همچنین سه عامل ساختار فیزیکی فعالیت و معنا را برای ایجاد حس مکان در مردم تأثیر گذار می‌داند.

روح مکان: روح مکان خصوصیتی ذاتی و ظاهری است. علاوه بر تأثیر شکل زمین فرآیند تغییرات فیزیکی و روابط حاصله از زندگی طولانی مدت در یک مکان در درک روح آن مکان که در طول زمان ثابت نیست موثر می باشد (Relph, 2007: 18) معمولاً یک طراح، روح مکان را با هدف ایجاد طرحهایی زیست محیطی با صحنه هایی قابل بسط و توسعه در نظر میگیرد (همان). عبارت روح مکان یک عبارت نامانوس و نا آشنا است که عبارت حس مکان به گونه ای نادرست جایگزین این عبارت شده است و معمولاً برای اشاره به روح یک مکان به اشتباه از عبارت حس مکان استفاده می‌شود.

بی مکانی: دوارد رلف (۱۹۷۶) نظریه‌ی بی مکانی را به عنوان از دست رفتن حس مکان و تجربه‌ی زیسته‌ی انسانی در فضاهای مدرن مطرح کرد. او معتقد بود که جهانی شدن، استانداردسازی و طراحی‌های تکراری باعث می‌شوند مکان‌ها هویت و معنا را از دست بدهند و به بی مکان بدل شوند. نظریه‌ی بی مکانی به بحران هویت فضاهای شهری معاصر اشاره دارد جایی که فضاها دیگر حس مکان، تعلق و معنا ندارند و به محیطهای بی روح و همسان تبدیل می‌شوند.

هویت و هویت شهری: مفهوم هویت از دیدگاه جامعه شناسی شهری غالباً در دو بخش مکمل یکدیگر مطرح می‌شود: اول؛ ایجاد خاطره و تداعی در شخص و دوم؛ تمایز و استقلال از شخص؛ بنابراین تشخیص هویت فرآیندی قیاسی بین عینیتی موجود با داده‌هایی از آن در ذهن است (مهدی زاده طالشی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۱۵). هویت شهری بازتابی از تمام سنتها فرهنگ و آرزوهای مردم محلی است که در کنار هم قرار گرفته اند (فلاحتی و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۱۰).

راپوپورت می‌گوید هویت شهری همان تعامل میان مردم، فضا و فرهنگ در یک شهر است (Rapoport, 1997). بر اساس دیدگاه مارکو لالی هویت شهری محصول تعامل سه بعد اصلی است: بعد فیزیکی، بعد اجتماعی-فرهنگی و بعد ادراکی-نمادین. بعد فیزیکی شامل ساختار شهر، خیابان‌ها، میدان‌ها، فضاهای عمومی و نمادهای شهری است که تصویر ملموس شهر را شکل می‌دهند، بعد اجتماعی-فرهنگی شامل فعالیت‌ها، روابط اجتماعی، آداب و رسوم و فرهنگ حاکم بر جامعه شهری است و بعد ادراکی-نمادین به تجربه‌های مردم، خاطرات جمعی و معانی نمادین فضاها مرتبط می‌شود. در بیشتر پژوهشهای انجام شده در این حوزه میتوان به تحقیق لالی در سال ۱۹۹۲ اشاره کرد که ضمن انجام بحث های جمعی بر روی هویت مکان به مباحث مربوط به حس مکان نیز می پردازد و ارتباط آنها را با هویت شهری تبیین میکند؛ لالی تأکید می‌کند که هویت شهری پدیده‌ای ثابت نیست، بلکه با تغییر شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی دگرگون می‌شود و تجربه انسانی نقش کلیدی در شکل گیری آن دارد. از این منظر، طراحی شهری موفق باید تمامی این ابعاد را در نظر بگیرد تا شهر برای ساکنان قابل شناسایی و پذیرفته شده (Lalli, 1992). با توجه به تعاریف هویت شهری شامل ویژگی های کالبدی، فرهنگی و اجتماعی است که افراد آن را به عنوان بخشی از تجربه زیسته خود درک می‌کنند. این تجربه بر تعلق، مشارکت اجتماعی و کیفیت زندگی تأثیر گذار است (علی یاری، ۱۴۰۴: ۳). هویت مجموعه ای از صفات و مشخصاتی است که موجب تشخیص فرد یا اجتماع از دیگران میشود این امر درباره شهر نیز صدق می کند و باعث میشود شهر شخصیت مستقل و یگانه ای پیدا کند (ولی بیگی و مودت، ۱۴۰۳: ۱۰۳).

حس مکان: حس مکان مکانیزمی است که فضا را به مکانی معنادار و هویت مند تبدیل می‌کند. از نظر لینچ نیز حس مکان عاملی است که میان انسان و مکان ارتباط برقرار کرده و وحدت به وجود می آورد. لینچ اعتقاد دارد که فضا باید هویت قابل ادراکی داشته و قابل شناسایی و به یاد ماندنی و نمایان باشد تا حس مکان ایجاد کند. این نوع حس مکان میتواند احساس تعلق نیز به همراه داشته باشد (لینچ ۱۳۷۶).

موريس هالبواکس (۱۹۵۰) با طرح مفهوم «خاطره جمعی» نشان می‌دهد که هویت شهری صرفاً کالبدی نیست، بلکه در خاطرات مشترک ساکنان شکل می‌گیرد؛ خاطراتی که در فضاهای شهری مانند میدان‌ها، بناهای یادمانی، نام خیابان‌ها و آیین‌های محلی تثبیت می‌شوند (Halbwachs, 1992).

عوامل هویت بخش شهری: همانطور که اشاره شد شناخت هویت شهر باید بر پایه مولفه‌های تشکیل دهنده‌ی هویت آن فضا باشد که عبارتند از:

مولفه‌های طبیعی، مصنوع و انسانی است که هر کدام دارای متغیرهایی است.

از متغیرهای این مولفه‌ها می‌توانیم به موارد زیر اشاره کنیم:

مولفه‌های طبیعی: کوه، رود، تپه، دشت و...

مولفه‌های مصنوع: تک بناها، راه، محله، میدان، بلوک‌های شهری و...

مولفه‌های انسانی: فرهنگ، زبان، مذهب، آداب و رسوم، سواد و... (بهزادفر، ۱۳۸۷: ۵۶-۵۴).

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر بر رویکرد کیفی و با ماهیت توصیفی-تحلیلی استوار است و با هدف بررسی عمیق مولفه‌های هویت شهری و کیفیت‌های ادراکی و کالبدی محیط انجام شده است. در این تحقیق برای دستیابی به درکی جامع از موضوع از ترکیب روش‌های اسنادی، مشاهده میدانی و تحلیل تصویری استفاده شد. نخست، بخش عمده مبانی نظری و پیشینه موضوع از طریق مطالعه منابع معتبر شامل کتاب‌ها، مقالات علمی پژوهشی، پایان‌نامه‌ها و گزارش‌های تخصصی گردآوری شد. منابع انتخاب‌شده از پایگاه‌های علمی داخلی و خارجی مانند SID، نورمگز، سیویلیکا، مگ‌ایران و Google Scholar استخراج گردید تا صحت، اعتبار و جامعیت داده‌ها تضمین شود. این بخش امکان شناخت چارچوب‌های نظری مرتبط با هویت شهری، حس مکان، روح مکان و رویکردهای طراحی هویت‌محور را فراهم کرد و مبنایی برای تحلیل یافته‌های میدانی به دست داد که به صورت زیر است:

- مولفه‌های طبیعی شهر ارومیه
- مولفه‌های مصنوع شهر ارومیه
- مولفه‌های انسانی شهر ارومیه

مارتین هایدگر (Heidegger, 1962) مکان را مرتبط با بودن در جهان می‌داند و معتقد بود وقتی ارتباط انسان با محیط از هم گسیخته شود مکان به بی‌مکانی بدل می‌شود.

پدیدارشناسی این رویکرد بر تجربه‌ی زیسته‌ی انسان در فضا تأکید دارد و می‌گوید بی‌مکانی یعنی فقدان تجربه‌ی اصیل و معنادار در محیط شهری است. در **شهرسازی مدرن** با رشد سریع شهرها و استفاده از الگوهای تکراری و جهانی بسیاری از فضاها شبیه هم شدند و هویت محلی خود را از دست دادند.

هویت شهری و ارتباط آن با حس مکان: هویت شهری مجموعه‌ای از ویژگی‌های کالبدی، عملکردی و معنایی است که یک شهر را از سایر شهرها متمایز می‌سازد (بهزادفر، ۱۳۸۶: ۵۴) و زمینه شکل‌گیری تصویر ذهنی و احساس تعلق شهروندان را فراهم می‌کند (پاکزاد، ۱۳۹۵: ۲۸۶). پایداری و اصالت هویت شهری زمانی محقق می‌شود که میان سه لایه کالبدی-منظری، فعالیت‌ها و رویدادهای اجتماعی و ادراک و خاطره جمعی شهروندان هماهنگی وجود داشته باشد (حبیبی، ۱۳۹۸: ۹۰). در نبود این هماهنگی، شهر نخست خوانایی و سپس معنای خود را از دست می‌دهد و به تدریج با پدیده بی‌هویتی روبه‌رو می‌شود.

حس مکان به عنوان یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم در فهم رابطه انسان و محیط نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری هویت شهری دارد. فضای شهری زمانی به مکان تبدیل می‌شود که با تجربه زیسته، خاطره فردی و جمعی و ارزش‌های فرهنگی پیوند برقرار کند (Tuan, 1977). جان مونتگومری (۱۹۹۸) معتقد است هویت یک شهر در کیفیت فضاهای عمومی آن بازتاب می‌یابد. وی سه معیار فرم شهری خوب، کاربری‌ها، فعالیت‌های متنوع و پویا و معنا و هویت فرهنگی را برای خلق فضاهای هویت‌مند معرفی می‌کند.

نقش تاریخ و خاطره جمعی در شکل‌گیری هویت شهری:

هویت شهری زمینه ساز تشخیص و اعتبار شهروندان می‌شود و از طریق تداعی خاطرات و ایجاد حس تعلق در آن‌ها، پیوند شهر و شهروندان را تقویت نموده و آن‌ها را به سوی ویژگی‌های ممتاز اجتماعی هدایت می‌کند (ترکاشوند، ۱۳۹۶: ۱). آنچه در ارتباط با مفاهیم مکان و خاطره جمعی بر اساس دیدگاه‌های مختلف مطرح شد زمینه لازم جهت سنجش خاطره جمعی در فضاهای عمومی شهر را فراهم می‌آورد نتایج حاصل از مبانی نظری نشان می‌دهد عواملی که در تبدیل یک فضا به مکان نقشی اساسی ایفا می‌کنند همان عواملی هستند که سبب شکل‌گیری خاطره جمعی در یک فضای شهری می‌باشند یعنی همان طور که سه عامل ساختار فیزیکی فعالیت و معنا فضایی را جهت دار کرده و برای مخاطب تبدیل به مکان مینماید با گذشت زمان این مکان محل شکل‌گیری خاطرات جمعی خواهد بود (السمعیان و رنجبر، ۱۳۹۰: ۱۸۵).

محدوده مورد مطالعه

شهر ارومیه مرکز استان آذربایجان غربی است که در ۱۸ کیلومتری دریاچه ارومیه قدیم قرار دارد. این شهر طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ با ۷۳۶،۲۲۴ نفر جمعیت دهمین شهر پرجمعیت ایران و دومین شهر پرجمعیت منطقه شمال غرب ایران به شمار می آید. ارومیه با ۱۳۳۲ متر ارتفاع در غرب دریاچه ارومیه در دامنه کوه سیر و در میان دشت ارومیه قرار گرفته است و با قدمتی بیش از چهار هزار سال یکی از شهرهای باستانی ایران زمین است. شهر ارومیه روی مدار ۳۷ درجه و ۳۲ دقیقه در نیم کره شمالی از خط استوا قرار گرفته است. همچنین این شهر بر روی نصف النهار ۴۵ درجه و ۲ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).



نقشه قدیمی شهر ارومیه
ماخذ: بنیاد ایران شناسی شعبه استان آذربایجان غربی

شهر ارومیه در دهه های اخیر رشد سریعی داشته است به گونه ای که جمعیت آن از ۶۷۶۰۵ هزار نفر در سال ۱۳۳۵ به ۷۳۶۲۲۴ هزار نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است. مساحت شهر ارومیه نیز در فاصله ۳۰ سال (۱۳۹۵ - ۱۳۶۵) از ۵۹۳۹ هکتار به ۱۱۲۳۷/۲ هکتار رسیده است (مصیب زاده و بقائی، ۱۴۰۲: ۶۲) با توجه به هدف پژوهش، محدوده مورد مطالعه به صورت هدفمند انتخاب شده و شامل فضاهایی است که از بالاترین ظرفیت بازنمایی هویت شهری برخوردارند و در دهه های اخیر شاهد مداخلات کالبدی گسترده بوده اند.

محدوده مورد مطالعه شامل پنج دسته اصلی است که در جدول شماره ۱ آورده شده است:

ورودی های اصلی شهر	محور شمال شرقی (بزرگراه شهید کلانتری - تبریز) محور غربی - شمال غربی (جاده سرو - مرز ترکیه) محور شمالی (جاده سلماس - خوی) محور جنوبی - جنوب شرقی (جاده مهاباد - یوکان)
میدان های اصلی	میدان ولایت قبه (مرکز) میدان دفاع مقدس (دروازه مهاباد) میدان امام خمینی (بوغدا میدانی) میدان انقلاب (ایالت)
محورهای اصلی و تجاری - تاریخی	خیابان امام خمینی (ره) و بازار تاریخی ارومیه خیابان منتظری - کاشانی بلوار شهید بهشتی (دانشکده)
بافت تاریخی و بناهای شاخص	بازار سنتی ارومیه و راسته های آن محل های قدیمی (ارمنی نشین، یهودی نشین و ترک نشین) بناهای شاخص شامل مسجد جامع، سه کتبد، خانه انصاری، کلیسای تنه مریم، مدرسه هدایت
عناصر و منظرهای طبیعی کلیدی	دریاچه ارومیه رودخانه شهر جایی و بل های آن باغات حاشیه ای شهر (در مسیرهای جاده سرو و جاده بند)

جدول شماره ۱

یافته ها

باتوجه به مطالعات انجام شده برای شناخت هویت شهر و شناسایی بحران های هویتی لازم است مولفه های هویت شهری به طور دقیق شناسایی شوند. در این تحقیق مولفه های هویتی شهر ارومیه در سه دسته اصلی «طبیعی»، «مصنوع (کالبدی)» و «انسانی» که در روش پژوهش آورده شده بود بررسی شده اند تا نقش هر یک در شکل دهی هویت شهر و وضعیت کنونی آن ها مشخص گردد.

مولفه های طبیعی هویت شهری ارومیه: مولفه های طبیعی شهر ارومیه شامل دریاچه ارومیه، رودخانه های شهرچای و باغات حاشیه ای هستند. این عناصر به عنوان شاخص های طبیعی هویت شهر عمل کرده و نقش مهمی در منظر شهری، اقتصاد محلی و حافظه جمعی شهروندان داشته اند. جدول شماره ۲ وضعیت این عناصر را از نظر هویت بخشی و وضعیت فعلی نشان می دهد:

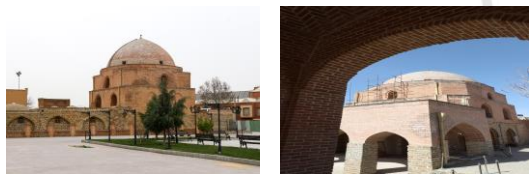
مولفه های طبیعی هویت شهر ارومیه	هویت بخشی مولفه	وضعیت فعلی مولفه
دریاچه ارومیه	دریاچه ارومیه (پهنه نمکی - آبی) از منظر بصری، اقلیمی، اقتصادی و نمادین اصلی ترین عنصر طبیعی هویت ساز در پهنه شهری و منطقه ای ارومیه بوده است. حضور عینی پهنه آبی و خط ساحلی سابق به عنوان نشانه ای قوی در حافظه ی جمعی و شیوه ی زیست و اقتصاد محلی (کشاورزی و گردشگری) عمل میگرد.	دریاچه در دهه های اخیر به دلیل کاهش ورودی های آبی، عدم تامین حوضه های دریاچه، بهره برداری آب در کشاورزی (آلوداشت نیر مجاز آب های زیر زمینی) و احداث بل های گاز تنه مریم ارومیه و تبریز احداث سد ها و خشکسالی های این در پی تشدید کویرک شدن و بخش های وسیعی از پهنه آبی به نوزده راز تبدیل شده اند. گزارش ها و مطالعات بین المللی و ملی وضعیت بحران کویر و نزدیک به «خشک شدن کامل» را نشان میدهد.

جدول شماره ۲

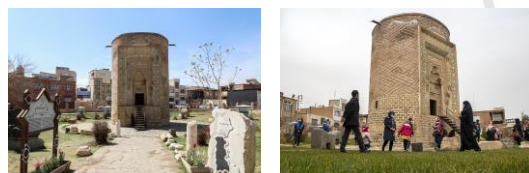
بناهای شاخص: ارومیه به دلیل پیشینه تاریخی دارای بنا های شاخص زیادی است که در جدول شماره ۳ نمونه های مهم بررسی شده است:

بناهای شاخص مورد	هویت بخشی	وضعیت فعلی
مسجد جامع ارومیه	مسجد جامع ارومیه یکی از نمادهای مذهبی و تاریخی شهر است که معماری آن نمونه ای پر جنبه از سنت های معماری ایرانی-اسلامی به شمار می رود و نقش مهمی در شکل گیری هویت کالبدی و معنایی شهر دارد. این بنا علاوه بر ارزش مذهبی، بخشی از حافظه جمعی شهروندان را تشکیل می دهد.	مسجد حفظ شده و ساختمان اصلی سالم است. با این حال فضای پیرامون مسجد با مداخلات بدوی شامل نواحی مدرن، کاروباری های غیر مرتبط و تغییرات در ساخت و سازهای مجاور مواجه شده که تا حدی بر خوانایی و انسجام هویتی محیط تأثیر گذاشته است.
کلیسای ننه مریم	این کلیسا نمود هویت بین مذهبی و تاریخی ارومیه هستند و حضور آنها نشان دهنده همزیستی طولانی مدت اقوام و مذاهب مختلف در شهر است. معماری و سبک ساخت آنها علاوه بر ارزش تاریخی، بخشی از هویت شهروندان را نشان می دهد.	اتار اصلی لب تا حفظ شده اند، اما محیط پیرامون آنها تحت فشار کالبدی و توسعه شهری است. برخی مسیر ها و نواحی باز اطراف بناها به دلیل ساخت و سازهای غیرمصادف کیفیت منظر و پیوستگی هویتی را کاهش داده اند.
مدرسه هدایت و خانه انصاری	این بناها نمونه های شاخص معماری شهری و حافظه جمعی شهروندان هستند که از نظر شکل و ترکیب فضایی، بازتاب دهنده سبک زندگی و ساختار اجتماعی دوره های گذشته ارومیه اند.	برخی از این بناها برست شده اند، اما بعضی بازمانده مرمت و نگهداری قوی هستند. تغییرات و ساخت و سازهای اطراف باعث کاهش انسجام بصری و هویت مکانی شده و نیازمند برنامه ریزی برای حفاظت و بازآرند سازی هستند.
سه گنبد	سه گنبد یکی از بناهای مهم دوره سلجوقی است که معماری آن شاخه های تاریخی و فرهنگی بافت قدیمی ارومیه را نمایان می کند. این بنا علاوه بر ارزش معماری در حافظه جمعی و تجربه فضایی شهروندان نقش قابل توجهی دارد و به عنوان یکی از نمادهای مهم تاریخی شهر شناخته می شود.	خود بنا سالم است و توانایی حفظ نقش هویتی خود در حافظه جمعی را دارد. فضای پیرامون آن دچار تغییرات نامتجانسی شده است. بافت اطراف تا حدی فرسوده یا نوسازی غیرهمگون شده و ساختمان های اطراف با نقایس متناهی نامتناسب، خوانایی بصری بنا را کاهش داده اند. محیط اطراف بنا از نظر منظر و دسترسی نیازمند توجه و مداخله است تا هویت تاریخی و بصری بنا تقویت شود.

جدول شماره ۳



عکس های شماره ۳: مسجد جامع



عکس های شماره ۴: سه گنبد



عکس های شماره ۵: کلیسای ننه مریم

هویت بخشی مولفه	وضعیت فعلی مولفه	مولفه های طبیعی هویت شهر ارومیه
رودخانه شهر چای	رودخانه شهر چای عنصر تاریخی-منظری مهم در شکل گیری بافت و سادگی شبکه ی فضایی ارومیه بوده و پل ها و مسیرهای کنار آن در حافظه کالبدی شهر نقش آفرینند. رودخانه به عنوان منبع تأمین آب باغات و هسته های سکونت تاریخی عمل می کرد.	بخش هایی از ستر و حریم رودخانه تحت فشار تغییر کاربری، آلودگی زباله و تخریب قرار گرفته اند؛ مسئولان محلی اقدامات پاکسازی و آرومیه، پروژه های سامان دهی موضعی انجام می دهند، اما پیوستگی منظر طبیعی-کالبدی رودخانه در بافت شهری کاهش یافته است.
باغات حاشیه ای	باغات و فضای سبز پیرامونی ارومیه (الگوی شهر-باغ) یکی از مولفه های شاخص هویتی منظر شهری بوده اند. این باغات ضمن ایجاد خط منظر سبز، الگوی معیشتی و زیستی محلی و خاطره ی تصویری شهر را شکل می دادند.	در طول سال های اخیر لایروبی نکرده رودخانه شهر چای ارومیه در داخل شهر، باعث شده ای رویه کماکان خور و فرخ در داخل این رودخانه شده و مسیر این رودخانه را به مکانی مانده متکثر تبدیل کرده است. در این شرایط علاوه بر اینکه جبهه ای زشت به شهر و پارک های ارومیه دایره علائق گران آب را از نظر بصری رودخانه داخل شهر ارومیه نیز گرفته است. لایروبی رودخانه ها یکی از مجموعه اقدامات مورد نیاز برای حفاظت، ساماندهی رودخانه و کنترل سیلاب است که بر تداوم رفاه انمادهای ایجاد شده در مسیر نخل رودخانه ها به پایانه خود که می تواند دریا یا تالاب باشد، کاربرد دارد.

جدول شماره ۲



عکس های شماره ۱: دریاچه ارومیه



عکس های شماره ۲: شهر چای

مولفه های مصنوع (کالبدی) هویت شهری ارومیه: مولفه های مصنوع هویت شهری ارومیه شامل بافت تاریخی، بناهای شاخص، میدان ها و محورها هستند. هر یک از این مولفه ها نقش مهمی در شکل دهی هویت شهری و تجربه فضایی شهروندان دارند. در این قسمت از هر دسته نمونه های مهم انتخاب شده اند تا بررسی شوند:

بافت تاریخی:

هسته تاریخی شهر شامل بازار و محلات قدیم است؛ از منظر هویت مرکز اصلی تولید و انتقال هویت کالبدی و خاطره ی جمعی شهر است. در وضعیت کنونی بافت تاریخی هنوز قابل شناسایی است اما بخش هایی فرسوده، تخریب شده، مرمت نشده یا نوسازی های نامتناسب دارد. بازار تاریخی هنوز عنصر برجسته است ولی نابسانمانی نماها و مداخلات جدید به اصالت آن آسیب زده است.

محورها	هویت بخشی	وضعیت فعلی
خیابان امام خمینی	محور اصلی ارتباطی و هویتی شهر است و مسیر حرکت تاریخی و محل فعالیت های تجاری و اجتماعی است.	اختلال در شبکه حرکتی به دلیل پارکینگ ها، خیابان های فرعی و تغییرات کاربری باعث کاهش توانایی مسیر تاریخی شده است.
خیابان شهید بهشتی (دانشکده)	محور دانشجویی و تاریخی است. شبکه ای برای فعالیت های اقتصادی با هویت تحصیلی و شهری آرومیه شامل می شود.	توسعه ساختمان های جدید و نبود هماهنگی در نماها، کیفیت تجربه شهری و هویت محلی را کاهش داده است. فضای ساختمان ها به صورتی آرومی و نامناسب برای این شهر است. به دلیل محصوریت درخت ها در اطراف خیابان فضای دلنشینی است. کاربری های جدید مانند ترافیک و آلودگی مال در این خیابان قرار دارد.
خیابان عطایی	مسیر ارتباط محلات و میادین هویت محلی و شبکه فعالیت های اجتماعی محله ای	کاربری های پارکینگ و عدم مدیریت مناسب معابر، تغییرات کاربری، عدم هماهنگی محلی و اختلال در هویت شهری شده است. سبک آرایش های شهری است اما امکانات بافری برای پارک آلودگی ها و استفاده ها وجود ندارد و باعث ترافیک می شود.

جدول شماره ۵



عکس های شماره ۹ : خیابان دانشکده (شهید بهشتی)



عکس شماره ۱۰ : خیابان عطایی عکس شماره ۱۱ : خیابان امام خمینی

ورودی ها: ورودی های آرومیه از عناصر مهم هویت مصنوع شهر آرومیه به شمار می روند و نقش تعیین کننده ای در ایجاد اولین تصویر ذهنی از شهر دارند. ورودی های اصلی آرومیه شامل ورودی شمال شرقی (بزرگراه شهید کلاتری / مسیر تبریز)، ورودی غربی-شمال غربی (جاده سرو)، ورودی شمالی (مسیر سلماس-خوی) و ورودی جنوب شرقی (مسیر مهاباد-بوکان) هستند. این ورودی ها ظرفیت آن را دارند که به عنوان سازه های معرفی کننده هویت شهری، منظر فرهنگی، و نمادهای شاخص آرومیه عمل کنند.

با وجود اهمیت بالقوه بیشتر ورودی های آرومیه ماهیت کارکردی و عبوری دارند و فاقد المان های هویتی یکپارچه، طراحی منظر هماهنگ و نشانه های قابل تشخیص شهری هستند. برخی از محورها دارای ظرفیت های گردشگری، فرهنگی یا طبیعی می باشند اما سامان دهی بصری و طراحی هویتی در آنها ضعیف است و نتوانسته اند جایگاه نمادین خود را در ذهن شهروندان و گردشگران تثبیت کنند.

میدان ها: میدان ها از عناصر مهم هویت شهری آرومیه به شمار می روند و نقش اصلی در تمرکز فعالیت های اجتماعی، فرهنگی و تاریخی شهر دارند. در این پژوهش چهار میدان شاخص شهر شامل میدان امام خمینی، میدان انقلاب، میدان دفاع مقدس و میدان ولایت فقیه انتخاب شده اند تا نقش هویتی و وضعیت فعلی هر یک به طور دقیق بررسی شود. جدول شماره ۴ هویت بخشی و وضعیت فعلی این میدان ها را نشان می دهد.

میدان ها	هویت بخشی	وضعیت فعلی
میدان امام خمینی (بوغدا میدانی)	به عنوان یک هسته شهری تاریخی، بازار و فعالیت های اقتصادی سنتی بوده است و نماد هویت مرکزی شهر است.	کاربری خود را از دست داده و نیاز به بازسازی دارد. توریزدی مناسب ندارد. احساس امن بودن نمی دهد.
میدان انقلاب (ایالت)	مرکزیت اداری و اجتماعی دارد. میدان محوری برای رویدادهای سیاسی، فرهنگی و محل تجمع مردم در مناسبت ها است.	در اطراف میدان کاربری های تاریخی، اداری، فرهنگی و گردشگری نظامی وجود دارد. از نظر توریزدی بهر از بقیه میدان ها عمل کرده است.
میدان دفاع مقدس (دروازه مهاباد)	با توجه به اینکه در قسمت دروازه مهاباد قدیم قرار دارد نماد تاریخی و فرهنگی است و پیشینه تاریخی دارد.	فضای اطراف میدان به دلیل توسعه نامتوازن شهری، نبود مدیریت منظر شهری، عواملی خود را از دست داده است. راه اندازی دارد و گزری های زیبایی بدهی نموده. در میدان نشانه ای از تاریخچه آن دیده نمی شود.
میدان ولایت فقیه (مرکز)	محل برگزاری رویدادهای جمعی و تجمعات رسمی است.	منظره فعلی میدان به دلیل کمبود فضاهای پیاده و تعامل کاربری ها کمتر از گذشته هویت بخشی است. عواملی فضای کاهش یافته است. میدان از نظر تعداد اجتماعی ضعیف است و کارکرد اجتماعی ندارد مگر در مراسم خاص.

جدول شماره ۴



عکس شماره ۶ : میدان ایالت



عکس شماره ۵ : میدان امام خمینی



عکس شماره ۸ : میدان دفاع مقدس



عکس شماره ۷ : میدان ولایت فقیه

محورها: محورها از عناصر مهم هویت مصنوع آرومیه هستند و نقش اصلی در ارتباط محلات، فعالیت های اقتصادی و تجربه شهری دارند. در این مطالعه، سه محور شاخص شهر شامل خیابان امام خمینی، خیابان شهید بهشتی/دانشکده و خیابان عطایی انتخاب شده اند تا نقش هویتی و وضعیت فعلی هر یک به طور دقیق بررسی شود. نتایج این بررسی در جدول ۵ ارائه شده است.



عکس شماره ۱۶: محله ارک



عکس شماره ۱۵: محله بازارباش



عکس شماره ۱۸: محله تلفن خانا



عکس شماره ۱۷: محله دمیرچی خانا



عکس شماره ۲۰: محله شیشه گر خانا



عکس شماره ۱۹: محله غلامخان راستاسی

آیین‌ها و فعالیت‌های اجتماعی:

هویت بخشی: آیین‌های مذهبی و قومی، بازارها، جشن‌ها و مناسک محلی بخش مهمی از هویت تجربی و معنایی شهر را می‌سازند.

وضعیت فعلی: بسیاری از آیین‌ها ادامه دارد اما فضای شهری مناسب برای برگزاری آیین‌ها و بازتاب آنها در کالبد عمومی کاهش یافته؛ برخی فعالیت‌ها به فضاهای بسته یا محدود منتقل شده‌اند.

بازارها:

از نظر هویت بخشی بازار تاریخی ارومیه (دوره‌ی صفویه و بعد از آن) به‌عنوان هسته‌ی اقتصادی-اجتماعی و یکی از قوی‌ترین نمادهای هویت شهری شناخته می‌شود.



عکس شماره ۱۲: محور شمالی



عکس شماره ۱۱: محور جنوبی



عکس شماره ۱۴: محور شمالی شرقی



عکس شماره ۱۳: محور غربی شمال غربی

مولفه‌های انسانی (اجتماعی-فرهنگی) هویت شهری ارومیه:

مولفه‌های انسانی شامل محله‌های قدیمی، آیین‌ها و فعالیت‌های اجتماعی و بازارهای تاریخی هستند. این مولفه‌ها حامل ساختارهای اجتماعی، فرهنگ، سبک زندگی و تعاملات جمعی شهروندان بوده و نقش قابل توجهی در تجربه فضایی و معنایی هویت شهر دارند که در ادامه از نظر هویت بخشی و وضعیت فعلی آورده شده است:

تنوع قومی-مذهبی: هویت بخشی: ارومیه تاریخی چندقومی و چندمذهبی است (اکثریت ترک‌زبان به‌علاوه جمعیت قابل توجهی از کردها، آشوریان، ارمنی‌ها و جمعیت‌هایی با پیشینه‌ی یهودی و زرتشتی) که این تنوع، لایه‌های فرهنگی، مراسم، معماری مذهبی و حافظه‌ی جمعی شهر را شکل داده است.

وضعیت فعلی: ترکیب جمعیتی هنوز متنوع است و نشانه‌های فرهنگی-مذهبی در شهر وجود دارد با این حال بازتاب این تنوع در سیاست‌ها و طراحی شهری محدود شده است و برخی نشانه‌های مکانی-تاریخی اقلیت‌ها ضعیف یا دستخوش تغییر شده‌اند.

محله‌های قدیمی:

هویت بخشی: محلات تاریخی مشخص (محلات ارمنی، یهودی، ترک و غیره) حامل ساختارهای اجتماعی محلی، سبک‌های معماری و حافظه‌ی محلی بوده‌اند.

وضعیت فعلی: مرزهای محله‌ای تا حدی تغییر یافته و بعضی از محلات فرسوده یا نوسازی شده‌اند و پیوندهای اجتماعی و نشانی‌های فضایی مجزای محلات قدیمی کاهش یافته است.

روح مکان: فقدان پویایی طبیعی و منظر آبی موجب کاهش «روح مکان» شده و تجربه حسی شهروندان از این عنصر طبیعی ضعیف‌تر شده است.

بی‌مکانی: شوره‌زارهای جدید و بستر خشک دریاچه با ویژگی‌های نامأنوس و غیرقابل تجربه نوعی بی‌مکانی در لبه‌ی شهری ایجاد کرده‌اند.

خوانایی و ادراک شهری: کاهش پهنه‌ی آبی و تغییر کاربری اطراف باعث اختلال در خطوط منظر و کاهش خوانایی شهری شده است.

خاطره جمعی: خاطره تصویری و تجربه جمعی مردم از دریاچه به شدت تضعیف شده است زیرا بسیاری از فعالیت‌ها، یادها و رویدادهای گذشته متصل به دریاچه اکنون امکان تجربه عینی ندارند.

کیفیت و هویت فضاهای عمومی: فقدان ارتباط بصری و دسترسی به پهنه‌ی آبی نقش آن در ایجاد کیفیت فضایی و هویت شهری کاهش یافته است.

نتیجه‌گیری: کاهش دریاچه باعث تضعیف هویت شهری بحران حس مکان و کاهش روح مکان شده است.

• رودخانه شهرچای

هویت شهری: رودخانه شهرچای عنصر طبیعی و تاریخی هویت شهری است که با گذر از بافت قدیمی و پل‌ها نقش کلیدی در شکل‌دهی شبکه فضایی و کالبدی ارومیه داشته است.

حس مکان و بحران حس مکان: تخریب بستر، زباله‌ها و رشد گیاهان هرز در داخل رودخانه باعث کاهش حس مکان و ایجاد بحران حس مکان شده است. تجربه فضایی گذشته که جریان آرام آب و منظر طبیعی را فراهم می‌کرد اکنون دچار اختلال شده است.

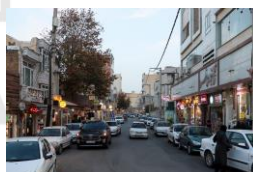
روح مکان: تغییرات نامتجانس و فقدان پیوستگی منظر رودخانه موجب کاهش تجربه حسی و روح مکان شده است.

بی‌مکانی: بخش‌هایی از رودخانه که به دلیل لایروبی‌نشدن به فضای جنگلی و نامأنوس تبدیل شده‌اند نمونه‌ای از بی‌مکانی شهری هستند.

خوانایی و ادراک شهری: اختلال در پیوستگی مسیر و عدم تطابق عناصر پیرامونی خوانایی کالبدی و ادراک فضایی را کاهش داده است.

خاطره جمعی: خاطره جمعی شهروندان از مسیرهای تاریخی و پل‌های معروف رودخانه آسیب دیده است.

وضعیت فعلی: بازار هنوز فعال و شناخته‌شده است اما فشارهای نوسازی، تابلوها و مداخلات جدید بر نما و عملکرد آن تأثیر گذاشته‌اند و نیازمند حفاظت منظر و بازسازی هویتی است. همچنین در طی سالیان گذشته به‌خاطر توسعه شهر و رشد جمعیتی، بازارها و مراکز خرید دیگری از جمله تاناکورا، سومون آباد، مهین آباد، خیام و مجتمع‌های تورک‌مال، اوریادمال و سینادیوم به‌وجود آمده و تأثیرات زیادی بر فعالیت و اقتصاد بازار تاریخی ارومیه داشته‌اند.



عکس شماره ۲۲: سومون آباد



عکس شماره ۲۱: سینادیوم



عکس شماره ۲۴: اوریادمال



عکس شماره ۲۳: تورکمال

تحلیل یافته‌های پژوهش

تحلیل‌های این پژوهش در هفت بخش که عبارت‌اند از: «هویت شهری طبق گفته‌های لالی و راپاپورت، حس مکان و بحران حس مکان طبق گفته‌های رلف، روح مکان نوربرگشولتز، بی‌مکانی رلف، خوانایی و ادراک شهری طبق گفته‌های ادراکی لینچ، خاطره جمعی طبق گفته‌های هالباکس و کیفیت و هویت فضاهای عمومی طبق گفته‌های مونگومری» برای همه بخش‌های گفته‌شده در قسمت یافته انجام شده است.

تحلیل مولفه‌های طبیعی هویتی:

• دریاچه ارومیه

هویت شهری: دریاچه ارومیه یکی از قوی‌ترین نمادهای هویت شهری و منطقه‌ای ارومیه است. پهنه‌ی آبی و ساحل سابق آن به‌عنوان نشانه‌ای متمایز و قابل تشخیص در حافظه جمعی و تجارب فضایی شهروندان نقش مهمی داشته است

حس مکان و بحران حس مکان: کاهش حجم آب و خشکی بخش‌های وسیعی از دریاچه باعث کاهش حس مکان شده و بحران حس مکان را تقویت کرده است و اکنون بخش بزرگی از پهنه‌ی آبی سابق که تجربه فضایی ملموس و متصل به زندگی شهروندان بوده از بین رفته است.

نتیجه گیری: تنوع انسانی هنوز بخشی از هویت شهری را تقویت می کند اما برخی عوامل حس مکان و روح مکان را تضعیف کرده اند.

• محله های قدیمی

هویت شهری: محلات تاریخی حامل سبک زندگی، معماری و ساختار اجتماعی گذشته هستند.

حس مکان: تفکیک و نوسازی محلات باعث کاهش حس مکان و بحران حس مکان شده است.

روح مکان: تغییر مرزها و بافت ها، روح مکان را تضعیف کرده است.

بی مکانی: محلاتی که فرسوده یا نوسازی غیرهمگون شده اند نمونه ای از بی مکانی هستند.

خاطره جمعی: مرزهای محله ای تغییر کرده و حافظه جمعی تا حدی آسیب دیده است.

کیفیت فضاهای عمومی: هویت و کیفیت فضایی محلات کاهش یافته است.

نتیجه گیری: محلات قدیمی هنوز هویت شهری را منتقل می کنند اما حس مکان و روح مکان به دلیل تغییرات کالبدی و اجتماعی تضعیف شده اند.

• آیین ها و فعالیت های اجتماعی

هویت شهری: آیین ها و جشن ها نقش مهمی در تجربه و هویت فرهنگی شهر دارند.

حس مکان: فضای شهری مناسب کاهش یافته و بخشی از حس مکان تجربه نشده است.

روح مکان: آیین ها موجب تقویت روح مکان بودند اما کاهش فضای عمومی محدودیت ایجاد کرده است.

بی مکانی: محدود شدن فعالیت ها به فضاهای بسته نمونه ای از بی مکانی عملکردی است.

خاطره جمعی: برخی آیین ها هنوز حفظ شده اند و حافظه جمعی را تقویت می کنند.

کیفیت فضاهای عمومی: بازتاب آیین ها در فضاهای عمومی کاهش یافته است.

در نتیجه آیین ها هویت شهری را تقویت می کنند اما محدودیت های فضایی، حس مکان و روح مکان را تضعیف کرده اند.

• بازارها

هویت شهری: بازار تاریخی ارومیه هسته اقتصادی-اجتماعی و نماد هویت شهری است.

حس مکان: فعالیت بازار هنوز حس مکان را ایجاد می کند، اما مداخلات جدید و تابلوها اختلال ایجاد کرده اند.

روح مکان: تغییرات کالبدی اطراف، روح مکان را کاهش داده است.

بی مکانی: ساخت و سازهای نامتجانس اطراف، نوعی بی مکانی عملکردی ایجاد کرده اند.

خاطره جمعی: بازار هنوز بخشی از خاطره جمعی است، اما توسعه شهر و بازارهای جدید اثرات جانبی بر تجربه تاریخی داشته اند.

کیفیت فضاهای عمومی: کیفیت فضایی بازار کاهش یافته و انسجام هویتی دچار اختلال شده است.

نتیجه گیری: بازار تاریخی هنوز هویت شهری را تقویت می کند، اما تغییرات کالبدی و عملکردی اطراف بخشی از حس مکان و روح مکان را تضعیف کرده اند.

پیشنهادات

پیشنهادات در راستای تقویت هویت طبیعی، تقویت بافت تاریخی و کالبدی، ارتقای میدان‌ها و محوره‌های اصلی، توجه به فعالیت‌های انسانی و فرهنگی، تقویت کیفیت فضاهای عمومی و خوانایی شهری، برنامه‌ریزی جامع و هماهنگ است:

تقویت هویت طبیعی:

- _ احیای بخشی از دریاچه ارومیه با توجه به مدیریت منابع آب و بازگرداندن حداقل پهنه آبی برای منظر شهری و نمادین بودن آن.
- _ ساماندهی و بازسازی رودخانه شهرچای، ایجاد مسیرهای پیاده و فضای سبز پیرامونی برای بازگرداندن پیوستگی منظر و حس مکان.
- _ حفاظت و باززنده‌سازی باغات حاشیه‌ای شهر و ایجاد کمربند سبز شهری به منظور حفظ خاطره بصری و هویتی شهر.
- _ استفاده از گونه‌های بومی در فضاهای سبز و بازسازی منظر برای همخوانی با اقلیم و هویت طبیعی ارومیه.

تقویت بافت تاریخی و کالبدی:

- _ مرمت اصولی بافت تاریخی و جلوگیری از نوسازی‌های نامتناسب با مقیاس و مصالح سنتی.
- _ ایجاد مسیرهای گردشگری و نشانه‌گذاری معابر تاریخی برای افزایش خوانایی و تجربه شهری (لینچ).
- _ ساماندهی کاربری‌های تجاری در بازار تاریخی برای حفظ عملکرد اقتصادی-اجتماعی و هویت تاریخی.
- _ حفاظت از محلات قدیمی و مرزهای تاریخی آن‌ها، به‌ویژه نشانه‌های فرهنگی و مذهبی اقلیت‌ها.
- _ بازسازی نماهای اطراف بناهای شاخص مثل مسجد جامع، سه‌گنبد، کلیساها و خانه‌های تاریخی با مصالح و سبک متناسب.

ارتقای میدان‌ها و محوره‌های اصلی:

- _ اصلاح المان‌ها و نورپردازی میادین اصلی (انقلاب، امام خمینی، دفاع مقدس) برای تقویت حس مکان و هویت شهری.
- _ ساماندهی کاربری‌های اطراف میادین و حذف یا کاهش المان‌های ناسازگار با هویت شهر.
- _ بهبود فضای پیاده در محوره‌های اصلی مانند خیابان امام خمینی و شهید بهشتی برای افزایش کیفیت تجربه شهری و تقویت روح مکان.
- _ ایجاد نشانه‌های هویتی و تاریخی در طول محورها برای تقویت خاطره جمعی و خوانایی مسیر.
- _ مدیریت پارکینگ‌ها و ترافیک در خیابان‌های پرتردد برای کاهش اختلال در تجربه شهری و هویت مکان.

توجه به فعالیت‌های انسانی و فرهنگی:

- _ بازگشت برخی آیین‌ها و بازارها به فضاهای عمومی و تقویت نقش فرهنگی و اجتماعی آن‌ها در شهر.
- _ حفظ و تقویت هویت محلات قدیمی با برنامه‌ریزی محله‌محور و ایجاد فضاهای محلی برای فعالیت اجتماعی.
- _ ایجاد فضاهای عمومی کوچک در اطراف محلات و بناهای تاریخی برای تعاملات جمعی و تقویت خاطره جمعی.
- _ تشویق فعالیت‌های فرهنگی و هنری مرتبط با تاریخ و هویت ارومیه در میادین و مسیرهای اصلی.

تقویت کیفیت فضاهای عمومی و خوانایی شهری:

- _ ساماندهی بصری معابر و پیاده‌روها با تاکید بر مصالح، مقیاس و رنگ‌های متناسب با هویت شهری.
 - _ نصب نشانه‌های شهری که با هویت تاریخی و فرهنگی هماهنگ باشند.
 - _ ایجاد و نگهداری فضاهای سبز کوچک و سایه‌دار در نقاط پرتردد برای افزایش کیفیت فضاهای عمومی و راحتی شهروندان.
 - _ حفظ و بازسازی نماهای سنتی و مرمت کاربری‌های شهری در تقاطع‌ها و نقاط کلیدی برای بهبود خوانایی و ادراک شهری.
- برنامه‌ریزی جامع و هماهنگ:
- _ تدوین یک سند هویت شهری که تمام مولفه‌های طبیعی، مصنوع و انسانی را پوشش دهد و معیارهای طراحی، مصالح، کاربری و فضای عمومی را تعیین کند

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

شهر ارومیه با پیشینه‌ای تاریخی و فرهنگی غنی دارای مجموعه‌ای از عناصر طبیعی، مصنوع و انسانی است که در شکل‌دهی به هویت شهری نقش اساسی دارند. این مولفه‌ها از منظر کالبدی، اجتماعی و معنایی، حافظه جمعی و تجربه فضایی شهروندان را شکل داده و نقش مهمی در ایجاد حس تعلق به مکان، خوانایی شهری و کیفیت فضاهای عمومی ایفا کرده‌اند. با این حال روند تغییرات محیطی و کالبدی در دهه‌های اخیر تحت تأثیر فشارهای طبیعی، توسعه نامتوازن شهری و تغییرات جمعیتی، زمینه‌های بحران حس مکان و بی‌مکانی را در شهر فراهم کرده است.

مولفه‌های طبیعی شامل دریاچه ارومیه، رودخانه شهرچای و باغات حاشیه‌ای همواره از عناصر شاخص هویت‌بخش و تجربه‌محور شهر به شمار می‌رفته‌اند. کاهش سطح آب در دریاچه، خشک‌شدن بخش‌هایی از آن و تخریب باغات و رودخانه‌ها، موجب تضعیف نمادین و عملکردی این عناصر شده و تجربه فضایی و حس تعلق شهروندان به مکان را کاهش داده است. این تغییرات نه تنها روح مکان و کیفیت منظر طبیعی را تحت تأثیر قرار داده بلکه بی‌مکانی را در پهنه‌های شهری و پیرامونی افزایش داده است. به این ترتیب هویت طبیعی شهر که زمانی به عنوان یکی از نقاط قوت تجربه شهری محسوب می‌شد به دلیل فشارهای محیطی و سوءمدیریت منابع در وضعیت بحرانی قرار گرفته است.

مولفه‌های مصنوع شامل بافت تاریخی، بناهای شاخص، میادین اصلی و محورهای شهری و ورودی‌ها با وجود حفظ بخشی از ارزش‌های تاریخی و معماری با مشکلاتی در حوزه برنامه‌ریزی و ساماندهی شهری مواجه‌اند. تخریب بخشی از بافت تاریخی، نوسازی‌های نامتناسب، حضور المان‌ها و ساختمان‌های ناسازگار و تغییر کاربری‌ها، کاهش خوانایی و انسجام فضایی و اختلال در عملکرد اجتماعی میادین و محورهای اصلی و ورودی‌ها موجب تضعیف هویت شهری و کاهش روح مکان شده است. بناهای شاخص و هسته‌های تاریخی هنوز ظرفیت ایجاد خاطره جمعی و تجربه فضایی مثبت را دارند، اما تغییرات محیطی اطراف آنها، اثرگذاری هویتی آنها را کاهش داده و برخی مناطق شهری دچار بحران حس مکان شده‌اند. مولفه‌های انسانی شامل تنوع قومی و مذهبی، محلات قدیمی، آیین‌ها و فعالیت‌های اجتماعی و بازارها بخش قابل توجهی از هویت فرهنگی و اجتماعی ارومیه را تشکیل می‌دهند. با وجود تداوم برخی آیین‌ها و فعالیت‌های اقتصادی در بازارهای تاریخی، تغییرات جمعیتی، فرسودگی محلات، تفکیک و نوسازی‌های غیرهماهنگ باعث کاهش پیوندهای اجتماعی، کاهش بازتاب فرهنگی در فضاهای عمومی و محدود شدن حضور نشانه‌های تاریخی و فرهنگی شده است. این وضعیت نه تنها تجربه فضایی و خاطره جمعی شهروندان را تحت تأثیر قرار داده بلکه حس تعلق و هویت شهر را نیز کاهش داده است.

در مجموع تحلیل مولفه‌های هویت شهری ارومیه نشان می‌دهد که شهر دارای ظرفیت‌های طبیعی، کالبدی و انسانی ارزشمندی است که می‌توانند هویت، حس مکان و روح مکان را تقویت کنند. با این حال فشارهای محیطی، تغییرات نامتوازن کالبدی، حضور المان‌های ناسازگار و محدودیت‌های فضاهای عمومی باعث کاهش کیفیت تجربه شهری، ایجاد بی‌مکانی و تشدید بحران حس مکان شده‌اند. به عبارت دیگر ارومیه شهری است که از یک سو دارای مولفه‌های شاخص هویتی و ارزشمند است و از سوی دیگر با مشکلات جدی در تداوم، حفظ و تقویت این هویت مواجه است. حفظ و ارتقای هویت شهری بدون توجه به تعامل میان مولفه‌های طبیعی، مصنوع و انسانی و بدون مدیریت هماهنگ در توسعه کالبدی و اجتماعی با خطر تضعیف حس مکان و تجربه فضایی مواجه خواهد بود.

در نهایت وضعیت کنونی شهر نشان می‌دهد که هویت شهری ارومیه هنوز زنده و قابل شناسایی است اما برای ادامه نقش‌آفرینی مولفه‌های هویتی و تجربه فضایی مثبت توجه جدی به انسجام فضایی، حفاظت از عناصر طبیعی و تاریخی و ارتقای کیفیت فضاهای عمومی ضروری است. این جمع‌بندی نشان می‌دهد که ارومیه از نظر هویت شهری، روح مکان و خاطره جمعی در یک نقطه حساس قرار دارد. ظرفیت‌های موجود می‌توانند هویت شهر را تقویت کنند اما بدون اقدامات مدیریتی و برنامه‌ریزی هدفمند خطر تضعیف هویت شهری و افزایش بی‌مکانی در سطح شهر به شکل جدی باقی خواهد ماند.



- Abedini, A., Manouchehri Miandoab, A., Besharat Deh, S., & Sivaniasl, P. (2021). Structural-interpretive modeling of organizing historical texture of the city by asset-based approach: Case study of Urmia city. *Journal of Urban Structure and Function Studies*, 8(26), 7–28. [in Persian]
- Aliyari, K. (2025). Identity-oriented urban design: Approaches and strategies for strengthening sense of place. Paper presented at the 3rd International Conference on Urban Management and Urban Planning, Tehran, Iran. <https://civilica.com/doc/2389005> [in Persian]
- Asadi, H., Naghibi, F., & Abedini, A. (2021). Analysis of the relationship between social sustainability and place attachment of residents in the historical fabric of Urmia city. *Urban Planning Geography Research*, 9(4), 1009–1031. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2021.312264.1387> [in Persian]
- Behzadfar, M. (2007). City identity: A look at the identity of Tehran city. Tehran: Nashr-e Shahr. [in Persian]
- Borani, M., Abdollahzadeh Taraf, A., & Faramarzi Asli, M. (2023). Re-creating the historical-cultural context of Urmia city for the realization of part of sustainable development. *Journal of Urban Economics and Planning*, 4(2), 96–112. [in Persian]
- Daneshpayeh, N., & Habib, F. (2017). Main criteria for the formation of sense of place in new urban development areas (case study: Districts 22 and 4 of Tehran Municipality). *Urban Studies Quarterly*, 7(25), 17–30. <https://doi.org/10.34785/J011.2018.021> [in Persian]
- Esmailian, S., & Ranjbar, E. (2011). Comparative analysis of factors influencing the formation and transmission of collective memories in urban public spaces: Case study of Tehran (Tajrish Square, Baharestan Square, and City Theater Square). *Iranian Journal of Architecture and Urban Planning*, 3(2), 182–194. [in Persian]
- Kari Benab, A., & Deldar, N. (2013). The necessity of paying attention to urban identity in Iranian cities: Case study of Urmia county. In *Proceedings of the International Conference on Civil Engineering, Architecture and Urban Sustainable Development*. Tabriz, Iran: Civilica. <https://civilica.com/doc/274419> [in Persian]
- Kashi, H., & Bonyadi, N. (2013). Explaining the model of place identity-sense of place and examining its various elements and dimensions: Case study of Ray city pedestrian way. *Honar-Ha-Ye-Ziba: Memari Va Shahrsazi*, 18(3), 43–52. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2013.51317> [in Persian]
- Lalli, M. (1988). Urban identity. In D. Canter, J. C. Jesuino, L. Soczka, & G. M. Stephenson (Eds.), *Environmental social psychology* (NATO ASI Series D: Behavioural and Social Sciences, Vol. 45, pp. 303–311). Dordrecht, The Netherlands: Springer.
- Lalli, M. (1992). Urban-related identity: Theory, measurement, and empirical findings. *Journal of Environmental Psychology*, 12(4), 285–303. [https://doi.org/10.1016/S4944-0272\(05\)7-80078](https://doi.org/10.1016/S4944-0272(05)7-80078)
- Lynch, K. (1981). *A theory of good city form*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Lynch, K. (1984). *Good city form*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Lynch, K. (1997). *Theory of good city form* (S. H. Bahreini, Trans.). Tehran: University of Tehran Press. (Original work published 1981) [in Persian]



منابع

- Lynch, K. (2004). The image of the city (M. Mazini, Trans.; 6th ed.). Tehran: University of Tehran Press. (Original work published 1960) [in Persian]
- Mansour, H. M., Alves, F. B., & da Costa, A. R. (2023). A comprehensive methodological approach for the assessment of urban identity. *Sustainability*, 15(18), Article 13350. <https://doi.org/10.3390/su151813350>
- Molaei, A. (2019). Recognition of identity-oriented urban and regional competitiveness capacities: Case study of Urmia city. *Journal of Strategic Policy Research*, 9(32), 128–155. [in Persian]
- Norberg-Schulz, C. (1979). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. New York, NY: Rizzoli.
- Norberg-Schulz, C. (n.d.). The phenomenon of place. *Architectural Association Quarterly*, 4(2), 4–9.
- Pakzad, J. (2006). *Theoretical foundations and urban design process*. Tehran: Shahidi. [in Persian]
- Pakanad, S. (2013). Explaining and examining place-making identity elements in historical contexts: Case study of the traditional market area in Imam Khomeini Street, Urmia city. In *Proceedings of the National Conference on Human-Centered Architecture and Urbanism*. Tehran: SID. <https://sid.ir/paper/895118/fa> [in Persian]
- Pourjavan, K. (2024). Exploring the role of urban identity symbols in urban quality of life.
- Manifestation of Art in Architecture and Urbanism, 2(4), 82–101. <https://jmaaue.org/index.php/jmaaue/article/view/40> [in Persian]
- Proshansky, H. M. (1978). The city and self-identity. *Environment and Behavior*, 10(2), 147–169. <https://doi.org/10.1177/0013916578102002>
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., & Kaminoff, R. (1983). Place-identity: Physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 3(1), 57–83. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(83\)80021-8](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(83)80021-8)
- Rajabi, A., & Rahmani, M. H. (2016). Investigation of urban identity and causes of identity loss in Iranian cities. In *Proceedings of the National Conference on Tourism Culture and Urban Identity*. Tehran: SID. <https://sid.ir/paper/874272/fa> [in Persian]
- Rapoport, A. (1984). Culture and the urban order. In J. Agnew, J. Mercer, & D. Sopher (Eds.), *The city in cultural context* (pp. 50–73). Boston, MA: Routledge.
- Rapoport, A. (1993). *Cross-cultural studies and urban form*. College Park, MD: University of Maryland Urban Studies.
- Rapoport, A. (1977). *Human aspects of urban form: Towards a man–environment approach to urban form and design* (Urban and Regional Planning Series, Vol. 15). Oxford: Pergamon Press.
- Relf, E. (1976). *Place and placelessness*. London, UK: Pion (Academic Press).



منابع

- Relph, E. (1992). Modernity and the reclamation of place. In D. Seamon (Ed.), *Dwelling, seeing, and designing: Toward a phenomenological ecology* (pp. 25–40). New York, NY: State University of New York Press.
- Salehi Zelani, S., Hashemi, A., & Mirzad, A. (2019). Investigation of Ilam urban identity and its identity-giving components. *Ilam Culture Quarterly*, 20(62–63), 118–141. <https://doi.org/10.22034/farhang.2019.96064> [in Persian]
- Shieh, E., Habibi, K., & Saeidi, M. (2015). Design-led planning as a new approach in urbanism. *Bagh-e Nazar*, 12(35), 3–14. [in Persian]
- Tarkashvand, A., Jahanbakhsh, H., & Kariminejad, M. (2017). Recognition of influential components in shaping identity and collective memory in urban spaces around historical bridges. *Architecture and Urban Development of Iran*, 13, 5–14. <https://sid.ir/paper/523731/fa>. [in Persian]
- Tuan, Y.-F. (1974). *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes, and values*. New York, NY: Columbia University Press.
- Tuan, Y.-F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Tuan, Y.-F. (1980). Rootedness versus sense of place. *Landscape*, 24(1), 3–8.
- Vali Beigi, M., & Moodat, E. (2024). Providing urban design strategies for branding and enhancing the physical identity of new cities: Case study of Sadra new city. *Iranian Urban Design Studies*, 1(1), 93–116. <https://doi.org/10.22099/udsi.2024.51520.1005> [in Persian]
- Bisheboor County Newspaper. (2008, July 21). Year 3, No. 122, p. 3. [in Persian]



دکتر جواد شریف نژاد
دکتری برنامه ریزی شهری
استاد محترم دانشکده معماری،
شهرسازی و هنر دانشگاه ارومیه
jsharifnezhad2019@gmail.com

این تنوع سال هاست که در قالب زیست مسالمت آمیز نمود پیدا کرده و نمونه اش وجود مسجد و کلیسا در کنار یکدیگر است که بدون تعارض فعالیت می کنند.

به طور کلی هویت ارومیه ترکیبی است از قدمت تاریخی، ساختار محله ای، تنوع فرهنگی و دینی، و بناهای ارزشمند شهری که بخشی از آن ها نیازمند توجه، حفاظت و احیا هستند.

۳. به نظر شما چه المان هایی یا بخش های شهری ارومیه بیشترین تاثیر منفی را بر هویت شهر دارن و چه راهکارهایی را برای اصلاح یا تقویتش پیشنهاد می کنید؟

دکتر شریف نژاد: هر المان شهری که بدون توجه به تاریخ، فرهنگ و هویت منطقه طراحی شود، به هویت شهر آسیب می زند. امروز که بیشتر مردم در شهرها زندگی می کنند، دقت در طراحی المان ها و هویت سازی اهمیت زیادی دارد. اگر مطالعات فرهنگی و اجتماعی پیش از اجرای پروژه ها انجام شود، می توان المان هایی ساخت که حس تعلق مردم به فضا را تقویت کند. متأسفانه پس از انقلاب در این زمینه ضعیف عمل کرده ایم؛ برخی رویدادها مثل هشت سال دفاع مقدس در المان ها دیده شده، اما سایر ابعاد تاریخ و جغرافیا به درستی بازتاب نیافته اند. بنابراین کارشناسان، دانشگاه ها، مسئولین اجرایی و حوزه حاکمیت باید با همکاری هم، المان ها را با فلسفه های خاص و مطالعه دقیق فرهنگی و تاریخی طراحی کنند تا هم هویت شهر تقویت شود و هم مردم حس تعلق بیشتری داشته باشند.

۴. با توجه به اینکه اشاره کردین ارومیه هویتی چند لایه از نظر فرهنگی دینی و قومیتی دارد.

به نظر شما مهم ترین چالشی که وجود دارد و باعث گم شدن و سردرگمی هویت این شهر شده است چیست؟

دکتر شریف نژاد: اولین چالش در تقویت هویت شهری این است که مردم آن را مطالبه کنند. این مطالبه می تواند از طریق نماینده های مردم در کمیسیون ها یا شوراهای شهر، که به صورت مستقیم انتخاب می شوند، به مسئولین اجرایی منتقل شود. علاوه بر آن، دولت نیز می تواند با برنامه ریزی مناسب، نیاز به المان ها و تقویت هویت را به صورت مستقیم ایجاد کند. هویت شهری می تواند نقش وحدت ساز داشته باشد؛ مانند نمونه جنگ ۱۲ روزه که مردم با وجود تفاوت های فکری، در حمایت از کشورشان هم صدا بودند. در عین حال باید به هویت های محلی هم احترام گذاشت؛ هویت ملی نباید موجب کم رنگ شدن مباحث منطقه ای شود. با مطالعه، شاخص سازی و پژوهش دقیق، می توان راهکارهای عملی برای طراحی المان ها و تقویت هویت شهری ارائه داد.

۱. مقدمه و معرفی

مصاحبه کننده: سلام استاد. ممنون که وقتتان را برای نشریه اورمو گذاشتید. ما در اولین شماره با موضوع هویت شهری ارومیه قصد داریم نگاه تخصصی و تجربه محور اساتید را هم ثبت کنیم. خیلی خوشحالیم امروز در کنار شما هستیم. اگر ممکن است لطفاً اول خودتان را معرفی کنید.

دکتر شریف نژاد: بسم الله الرحمن الرحيم. ضمن تشکر از شما دانشجویان عزیز که این فرصت را در اختیار من گذاشتید، جواد شریف نژاد هستم. در سال ۱۳۹۳ بازنشسته شدم و پس از آن برای ادامه فعالیت در حوزه علمی وارد دانشگاه شدم. شهرساز هستم و رشته تخصصی من برنامه ریزی شهری است. بیش از سی سال سابقه اجرایی دارم و در کنار آن در دانشگاه های مختلف نیز بیش از سه دهه تدریس کرده ام. اکنون هم در چندین دانشگاه به عنوان مدرس در خدمت شما هستم.

۲. با توجه به پیشینه تاریخی فرهنگی و کالبدی ارومیه هویت شهری این شهر را چگونه تعریف می کنید؟

دکتر شریف نژاد:

ارومیه شهری بسیار قدیمی با سابقه ای بیش از سه هزار سال مدنیت است و همین پیشینه تاریخی، یکی از مهم ترین پایه های هویت شهری آن به شمار می رود. هرچند بخش زیادی از آثار کالبدی گذشته به دلایل مختلف از بین رفته، اما نمونه هایی مانند برج و باروها، دروازه ها و بناهای دوره قاجار هنوز باقی است. در گذشته ساختار محله ای نقش مهمی در هویت ارومیه داشت؛ محلات خودکفا بودند و رفتارها و هنجارهای اجتماعی هر محله تا حد زیادی معرف ساکنان آن محسوب می شد. یکی از ویژگی های برجسته هویتی ارومیه، تنوع قومی، زبانی و مذهبی آن است؛ شهری که مجموعه ای از اقوام و ادیان مختلف از جمله کلدانی ها، آشوری ها، ارمنی ها، ارتدوکس ها و پروتستان ها در کنار هم داشته و بیش از صد کلیسا در آن ثبت شده است.



برای دسترسی به
 ویدئوی کامل
 مصاحبه، لطفاً کد
 را اسکن QR
 نمایید.



مهران عبدالهادی زنگکانی
دانشجوی کارشناسی شهرسازی
دانشکده معماری، شهرسازی و
هنر دانشگاه ارومیه

Mehranhadi0129@gmail.com

هویت فرهنگی اجتماعی مردم ارومیه

چکیده

شهر ارومیه به عنوان یکی از کهن ترین مراکز زیستی در شمال غرب ایران، دارای پیشینه ای غنی از تنوع قومی، زبانی و مذهبی است که در شکل گیری هویت فرهنگی آن نقشی تعیین کننده داشته است. پژوهش حاضر با هدف تبیین مؤلفه های هویت فرهنگی ارومیه انجام شده و تلاش می کند تصویری روشن از عناصر فرهنگی، آداب و رسوم، آیین ها، میراث معنوی و مکان های شاخص شهری ارائه دهد. روش تحقیق در این مطالعه توصیفی-تحلیلی بوده و داده ها بر اساس مطالعه کتابخانه ای و اسنادی از میان مقالات علمی، گزارش های رسمی، منابع تاریخی و خبرگزاری های معتبر گردآوری شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که فرهنگ ارومیه ترکیبی از مؤلفه های تاریخی، قومی و مذهبی متنوع است که در قالب زبان ها و گویش ها، آیین های سنتی، جشن ها و نمادهای شهری تجلی یافته اند. بررسی منابع نشان می دهد که این عناصر، در کنار مکان های فرهنگی و مذهبی شناخته شده، مجموعه ای منسجم از هویت فرهنگی این شهر را تشکیل می دهند. در مجموع، نتایج پژوهش بیانگر آن است که هویت فرهنگی ارومیه ساختاری چندلایه و پویا دارد و با وجود برخی چالش ها، همچنان ظرفیت بالایی برای تقویت و بازتولید در سطح شهری و منطقه ای داراست.

واژگان کلیدی

هویت، فرهنگ، هویت فرهنگی، عناصر فرهنگی، چند لایه.

در واقع، محیط نیز به عنوان بخشی از هویت فرد یا جامعه ایفای نقش میکند و در نتیجه آن، آگاهانه یا ناآگاهانه ارزشهای مستتر در آن که در بدو امر، موضوعاتی نامأنوس و ناهم‌هنگ با فرهنگ جامعه بودند، به مرور عادی می شود و جامعه آن را میپذیرد؛ به نحوی که هر کس در تقابل با آن ها حرفی بزند، فردی ارتجاعی، سنتی، گذشته‌گرا، مخالف توسعه و پیشرفت و تمدن شمرده میشود (اسلام‌دوست، ۱۳۹۵، ۳۹). اهمیت و ضرورت این قسمت از پژوهش به معرفی فرهنگ شهر ارومیه و فرصت های ارتقا در زمینه های فرهنگی شهر میپردازد؛ برای مثال ایجاد خانه ها و محافل اجتماعی، فرهنگی و هنری، شعر و ادب و موسیقی بومی؛ ساماندهی کالبدی و کارکردی شهر ارومیه و پیرامون آن؛ برندسازی و ارتقای توان رقابتی باشگاه ورزشی والیبال؛ ایجاد مسیر گردشگری و خانه های اقوام و ادیان؛ تعریف چشم‌انداز رقابتی ارومیه مبتنی بر مزیت‌های رقابتی طبیعی و تاریخی و فرهنگی را بیان میکند.

پیشینه پژوهش

موضوع هویت شهری در پژوهش های بسیاری مورد بررسی قرار گرفته است، که در همه این پژوهش ها تاثیر هویت فرهنگ در اغلب جوانب بر رشد و پویایی شهر تاثیر گذار است. در کشور ایران نیز هویت فرهنگی بعضی از شهر ها مورد بررسی و پژوهش قرار گرفته است. ولی هویت فرهنگی شهر ارومیه در هیچ پژوهش علمی مورد نقد و بررسی قرار نگرفته است. فرهنگ شهر ارومیه ک بر گرفته از اقوام مختلف، ورزش پویا، عناصر خواص و عوامل گردشگری مهم است که درباره اکثر این موارد پژوهش هایی جداگانه شده انجام شده اما تاثیر این موارد در هویت شهر ارومیه در هیچ پژوهش علمی مورد بررسی قرار نگرفته است. در این پژوهش علمی بیشتر موارد فرهنگی و عناصر مهم و هویت ساز شهر ارومیه مورد بررسی قرار داد شده است، تا تاثیر آن را در هویت شهر ارومیه مشخص بشود. تا به امروز در هیچ یک از پژوهش های علمی به بررسی هویت فرهنگی شهر ارومیه پرداخته نشده است. در این پژوهش بر اساس یافته های علمی و ثبت شده به تاثیر پذیری فرهنگ بر هویت شهر ارومیه پرداخته شد.

امروزه، پرسش های مهم درباره هویت، بیشتر به مسأله فرهنگ باز می گردد. این پرسش ها می‌خواهند همه جا نشانی از فرهنگ ببینند و برای همه هویت بیابند. فرهنگ، یعنی مجموعه ارزشها، باورها، جهانبینی و نظامهای نمادی مشترک، حاصل تلاشهای جمعی مردم است که بر اثر ورود ساختارهای تازه ذهنی یا مادی جهان مدرن، درهم ریخته و دچار آشوب و بحران درونی شده است. انسان همواره این سؤال را برای خود مطرح می‌کند که کیست و از کجا آمده است و در طول زندگی تلاش می‌کند تا پاسخی برای این پرسشهای کیستی و چپستی پیدا کند. لذا شرایطی که انسان در طول تاریخ برای زندگی خود فراهم می‌کند برای رفع همین نیازهاست که تبلور کالبدی آن منشاء به وجود آمدن منزل و مأوایی برای سکونت است که آدمی برای رفع این نیازهای درونی و بیرونی خود آن را شکل داده است. شهرها نیز در پاسخ به نیاز انسان برای احداث مسکن و مأوا در قالب وحدت اجتماعی شکل گرفته اند که براساس زمان و مکان و باورهای دسته های اجتماعی ایجاد شده اند (کمیلی، ۱۳۸۷، ۱۶۸). هویت، در فرهنگ لغت دهخدا به معنای تشخص تعریف شده است (دهخدا، ۱۳۳۷، ۳۴۹). اریسکون (نظریه‌پرداز و روانشناس قرن بیستم)، هویت را یکی‌شدن با همانندسازی‌های گذشته، آرزوهای آینده و ارزش‌های فرهنگی معاصر میدانند. احساسی که فرد به ارزشهای ملی خود دارد، قسمتی از ساخت روانی او را تشکیل میدهد. فرد در نهایت، ارزشهای فرهنگی جامعه خود را درونی می‌سازد و به هویت فرهنگی میرسد (اسلام‌دوست، ۱۳۹۵، ۳۹). هویت شهر را میتوان تجلی فرهنگ در محیط دانست؛ زیرا مکان ها از انسان معنا میگیرند و انسان نیز با باورها و اندیشه های خود، فرهنگش را شکل میدهد. این فرهنگ انسان است که در مکان و محیط تجلی مییابد و به آن هویت میبخشد. شهر ارومیه، دارای فرهنگی غنی که الهام گرفته از تاریخ، هنرمندان و مردم غیور و جسور این شهر و نشانه هویت این شهر با ارزش است. این قسمت از پژوهش در پی نشان دادن هویت فرهنگی شهر ارومیه که دارای مردمانی با اقوام مختلف است. هویت محیط مصنوع و رابطه آن با تفکر و فرهنگ جامعه، موضوعی است که از دیرباز به آن توجه شده است. موضوع هویت یا این همانی، موضوعی متقابل است؛ یعنی همانگونه که محیط جلو فرهنگ و ارزشهای جامعه است، انسان نیز قسمتی از هویت خویش را در محیط شهر، در خانه و محل کار خویش جست‌وجو کرده، به آن مباحثات میکند یا از انتساب به آن گریزان است

مبانی نظری

- و سرانجام بستر فرهنگی یکسان میتواند در بردارنده هویت‌های گوناگونی باشد که در عین داشتن کثرت و تنوع، وحدتی بنیادین دارند. (وحدت/کثرت) (اسدیپور، ۱۳۸۵، ۴۷)

هویت فرهنگی معمولا بر چهار پایه زبان، تاریخ، هنر، فلسفه و ایدئولوژی استوار است. با استناد به همه این نظریه‌های مهم نتیجه میگیریم که هویت فرهنگی یک شهر یکی از پایه‌های اساسی و مهم شهر است که باید شناخته شود.

روش پژوهش

این پژوهش با رویکردی توصیفی-تحلیلی و به شیوه مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی انجام شده است. در تهیه داده‌ها، تلاش شده از منابع معتبر شامل مقالات علمی، گزارش‌های رسمی خبرگزاری‌ها، کتاب‌ها، اسناد تاریخی و همچنین مطالب منتشرشده در وبسایت‌های معتبر مرتبط با فرهنگ و تاریخ شهر ارومیه استفاده شود. انتخاب منابع بر اساس میزان اعتبار، ارتباط مستقیم با موضوع هویت فرهنگی ارومیه، جامعیت محتوا و به‌روز بودن یا ارزش تاریخی آن‌ها صورت گرفته است. پس از گردآوری اطلاعات، داده‌ها با روش تحلیل محتوای کیفی بررسی شده و مؤلفه‌های اصلی هویت فرهنگی از دل مطالب استخراج، دسته‌بندی و تحلیل شده‌اند، از آنجا که برخی آمارها و داده‌های رسمی درباره عناصر فرهنگی ارومیه محدود است، و همچنین به دلیل پراکندگی و ناهمگونی محتوای منابع مختلف، این پژوهش با محدودیت‌هایی همراه بوده است، اما تلاش شده با اتکا به منابع معتبر و تحلیل تطبیقی، تصویری قابل اتکا از هویت فرهنگی شهر ارائه شود.

محدوده مورد مطالعه

شهر ارومیه در بستر جغرافیایی جلگه‌ای با ابعاد (طول ۷۰ کیلومتر) و (عرض ۳۰ کیلومتر) قرار دارد. ارومیه در فاصله (۱ کیلومتری) در کنار دریاچه‌ای به همین نام و در ۳۷ درجه و ۳۳ دقیقه عرض شمالی از مبدا خط استوا و ۴۵ درجه و ۴ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ واقع شده است. این شهر مرکز استان آذربایجان غربی و شهرستان ارومیه است که در شمال غربی ایران قرار دارد. در حال حاضر ارومیه شامل پنج منطقه شهری میباشد. (عبدی و همکاران، ۱۴۰۲، ۴۹۱). دور تا دور ارومیه را کوه‌هایی به نامهای جهودها، کوه قیز قلعه، کوه ماه، کوه پنجه سی، کوه چهل میر شهیدان، کوه علی ایمان و کوه سیر فرا گرفته است. ارومیه همچنان یکی از شهرهای بسیار خوش آب و هوای ایران است و از وضعیت معتدلی از لحاظ دمای هوا به سر میبرد. زمستانهای این شهر سرد و تابستانهایش گرم است.

مامفورد مسئله اصلی شهرسازی مدرن را هویت شهری می‌داند و عقیده دارد نوسازی شهری عصر حاضر از نظر معماری و اجتماعی بدون شخصیت است و شهرهای امروزی به توده‌هایی مشابه تبدیل شده‌اند. کریر نیز شهرهای قرن بیستم را بی‌هویت می‌خواند و ضعف اعتقادات مذهبی، فرهنگی و استاندارد شدن هنر را عامل بی‌هویتی معرفی میکند. احداث خیابانها، بلوارها و ساختمان‌های مرتفع، پهنه‌های شهری و... محلاتی را که در گذشته هر کدام براساس شرایط قومی و فرهنگی در دل شهرها شکل گرفته و وجه تسمیه آنها در گذر زمان نشان از شرایط اجتماعی مردم آن محالت داشته است، به تدریج محو و با تحوالت شهری همگام میشود. (کمیلی، ۱۳۸۷، ۱۶۹). نوپرگ شولتز نیز مهمترین مسئله در طراحی معماری را درک پیام بستر آن میدانند. ماریوبوتا میگوید که هر اثر معماری محیط ویژه‌ای مربوط به خود دارد که همان بستر ساختمان است. این بستر و معماری ساختمان در تماس دوجانبه و همیشگی هستند و همواره باهم در ارتباط‌اند. بنابراین زمینه‌ها همان اجزای هویت فرهنگی شهر و منطقه به شمار می‌آیند (مولاکی، ۱۳۹۸، ۱۳۱). اتایلوور، فرهنگ را در معنی دانش، عقاید، هنرها، اخلاق، رسوم و سایر یافته‌های اجتماعی انسان به کار میبرد. فرهنگ اشاره دارد به آن بخش از دستگاه کلی [زندگانی بشر] شامل اشیای مادی ساخته دست بشر، فنون، جهت گیری اجتماعی، دیدگاهها و هدفهای تعیین شده‌ای که عوامل میانجی تعیین کننده رفتارند و در زیر کار آن قرار دارند. فرهنگ، یعنی مجموعه همبست‌ها از کردارها و باورها که از راه جامعه به ارث رسیده و بافت زندگیمان را می‌سازد. در دیدگاه مایرس فرهنگ آن چیزی است که از گذشته آدمیان باز مانده، در اکنون ایشان عمل میکند و آیندهشان را شکل میدهد. و در جمله‌ای کوتاه و سودمند " فرهنگ بخش انسان ساخته محیط است (اسدیپور، ۱۳۸۵، ۴۵ و ۴۶). ویژگی‌های هویت فرهنگی، از آنچه گفته شد می‌توان به طور خلاصه هویت فرهنگی را دارای ویژگی‌های زیر را برشمرد:

- همواره با همانندی با خودی و تمایز گذاری با غیر همراه است. (تمایز/ تشابه)
- پدیده‌ای چند بعدی است.
- دارای تداوم است و در بستر زمان تحول مییابد، بنابراین پویا است. (تداوم/ تحول)

یافته ها

تب والیبال و نقش آن در هویت و انسجام جمعی

'یدالله کارگرپیشه' آغازگر حضور والیبالیست های ارومیه ای در تیم ملی بود که توانست در دهه ۴۰ به عنوان اولین ملی پوش والیبال این شهر مطرح شود (خبرگزاری ایرنا، ۱۳۹۳، ۸۱۳۵۲۷۴۱). والیبال در این شهر فقط یک رشته ورزشی نیست بلکه هویت مردم والیبال دوست ارومیه به حساب می آید. بیست و دومین دوره مسابقات والیبال قهرمانی مردان آسیا سال ۱۴۰۲ در ارومیه برگزار شد، که هشت روز والیبالی خاطره انگیز برای این شهر و مردمانش به جای گذاشت. به خبرگزاری تسنیم تیم های ژاپن، ایران و قطر در پایان این مسابقات مقام های اول تا سوم را بدست آوردند (تسنیم، ۱۴۰۲).



عکس شماره ۲: تب والیبال مردم ارومیه



عکس شماره ۱: تیم شهرداری ارومیه



عکس شماره ۳: بازی والیبال قطر و چین



عکس شماره ۴: بازی والیبال ایران و ژاپن

ارومیه به عنوان یکی از شهر های مهم شمال غرب ایران، دارای پیشینه غنی از نظر فرهنگی، قومی و ورزشی است. والیبال در این شهر جایگاهی ویژه دارد تا آنجا که ارومیه در سطح ملی به عنوان پایتخت والیبال ایران شناخته می شود. این شهرت، تنها حاصل موفقیت های ورزشی نیست بلکه بازتابی از هویت جمعی، همبستگی اجتماعی و احساس تعلق شهروندان به شهرشان است. وقتی هوادار والیبال در شهر ارومیه با برد خوشحال می شود و با باخت ناراحت و گریه می کند یعنی والیبال این شهر از ورزش بالاتر است و مردم شهر ارومیه با والیبال نفس می کشند (به گزارش خبرگزاری ایما از آذربایجان غربی، نقی کریمی، ۱۴۰۳، کد خبر ۷۷۲۰۸۱).

والیبال محبوب ترین رشته ورزشی جوانان در ارومیه به حساب می آید. به گزارش ایسا، ارومیه از دهه های گذشته و دقیقاً از زمان ظهور رشته والیبال در ایران مهد عاشقان این ورزش و استعداد های ناب والیبالی بوده است. در گذشته های دور ستاره هایی همچون عزیز پرتویی، یدالله کارگرپیشه، مجید ساداتی و خیلی ستاره های دیگر که کاپیتانی تیم ملی را برعهده داشتند، در رشد و تربیت نسل های آینده والیبال این شهر و ایران نقش مهمی ایفا کردند (خبرگزاری ایسا، ۱۳۹۸، کد خبر: ۹۸۰۹۱۶۱۱۷۳۰).

تاریخچه والیبال شهر ارومیه

ارومیه نمونه ای بزرگ از زندگی مسالمت آمیز اقوام و ادیان، فرهنگها و نژادهای مختلف با سابقه تاریخی حضور است. وجود این به بارزش هر کدام از آنها در مرکز شهر ارومیه به ویژه محلات قدیمی اطراف خیابان امام بعنوان یکی از مهمترین پتانسیل ها در بازشناسی مؤلفه های هویت ساز معماری با تأکید بر همگرایی اقوام و ادیان است. به گزارش خبر گذاری ایرنا در این باره فرماندار اسبق ارومیه دکتر جواد شریف نژاد میفرماید: شهرستان ارومیه نمادی زیبا از زندگی مسالمت آمیز اقوام و ادیان مختلف در ایران اسلامی است (خبر گذاری ایرنا، ۱۳۹۱، ۸۰۴۷۲۳۹۱). در این قسمت از پژوهش به فرهنگ شهر ارومیه متکی بر اقوام این شهر که شهر ارومیه را به شهری چند رنگی معروف کرده پرداخته میشود. چرا ارومیه شهر چند لایه و چند رنگی شناخته شده؟

والیبال ارومیه با بیش از نیم قرن سابقه حضور در تیم های ملی همچون نگینی درخشان بر بام بلند ایران می درخشد. ارومیه مهد والیبال ایران و بنا به اعلام فدراسیون جهانی، شهر عشاق والیبال است، شهری که در کوچه پس کوچه ها و حتی دور افتاده ترین روستاهای آن رنگ و بوی عشق والیبال به وفور یافت می شود. والیبال در این شهر آن چنان با گوشت و پوست و استخوان مردمان عجین شده است که می توان ادعا کرد عطش داشتن رشته پرطرفداری همچون فوتبال را کاملاً برای آنان پر کرده است. والیبال ارومیه همواره چه در زمینه باشگاهی و چه در عرصه ستاره سازی در تیم های ملی فعالیت دیرینه ای دارد و چند سالی است که با تیم داری باشگاه شهرداری ارومیه موقعیت منسجم تری به خود گرفته است. پیش از این تیم های والیبال مختلفی از ارومیه با نام های پاس، مقاومت، سمن سو، آذر پیام، پگاه و فولاد در لیگ های برتر کشور حضور داشتند ولی حدود دو دهه است که شهرداری ارومیه سکان هدایت این تیم را بر عهده گرفته و حمایت های قابل قبولی در این راستا انجام داده است.

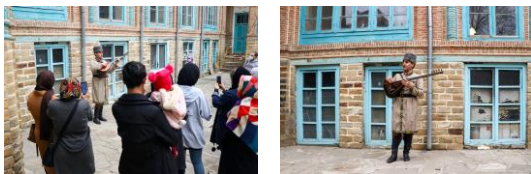
آدم ها در این شهر یادگرفته‌اند هم بشنوند هم دیده شوند؛ نه کسی احساس غریبی میکند، نه کسی غریبه به حساب می‌آید. این تنوع فرهنگی خودش یکی از مهمترین ستون های هویت فرهنگی شهر ارومیه به حساب می‌آید.

هنرها، صنایع دستی و جشن های مرسوم مردم ارومیه

• موسیقی عاشیقی

موسیقی ساز عاشیقی توسط شخصی به نام عاشیق اجرا میشود. عاشیق در فرهنگ مردم آذربایجان در اغلب عرصه‌های اجتماعی این سرزمین حضوری خلاقانه دارد. او شاعر، آهنگ ساز، خواننده، نوازنده، هنرپیشه و داستان‌سراست. هنرمند مردمی بودن بزرگترین ویژگی یک عاشیق آذربایجان است. عاشیق ها سخن خود را با حکایت گویی از پهلوانی ها، دلاوری ها و جوانمردی‌های مردان دلیر و شجاع آذربایجان آغاز میکنند (احمدی، ۱۳۹۳، ۱۱ و ۱۷).

به گزارش ایرنا، موسیقی عاشیقی ارومیه این میراث ناملموس و ثبت شده در فهرست آثار ملی و دارای قرن‌ها قدمت، نه تنها از حق واقعی خود محروم بوده بلکه روزگاریست جولان موسیقی ترکیه‌ای در خیابان‌های شهر و اقبال خواسته و ناخواسته جوانان به آن، صحنه دیگری خلق کرده و اندوه این هنر بی بدیل آذربایجان غربی را مضاعف کرده است. از موسیقی عاشیقی، موسیقی‌ای که یونسکو آن را به عنوان بزرگترین میراث بشریت یاد کرده نه تبلیغ کرده‌ایم، نه حمایت و نه پشتیبانی ضمن اینکه هنوز برای ادامه مسیر این میراث ارزشمند و جهانی نیرویی تربیت نشده و جوانانی برای ادامه راه «عاشیق درویش‌ها» و عاشیق یوسف‌ها تربیت نشده که از تحصیلات دانشگاهی مورد نظر بهره‌مند شوند. (خبرگزاری ایرنا، ۱۴۰۱، ۸۴۹۵۴۳۲۱).



عکس های شماره ۵ : موسیقی عاشیق در ارومیه

اینجا عقاید آدم ها با هم فرق دارند ولی مردم این شهر کنار هم زندگی کردن را خوب یادگرفته‌اند، چون در این شهر ایرانی بودن و انسانیت حرف اول را می‌زند، بطوری که در همه جای ایران اگر بگویی ارومیه می‌گویند: ارومیه شهری با عقاید گوناگون اما یکپارچه با مردمی خونگرم، مهمان نواز و جسور؛ ارومیه شهری است که همیشه چند رنگی بوده، یعنی فقط یک فرهنگ یا یک زبان نبوده که همه چیز را تعیین کند. در این شهر ترک‌ها، کردها، آشوری‌ها و ارمنی ها سال ها کنار هم زندگی کرده اند. در شهر ارومیه زبان‌های آذری و کردی زبان‌های اصلی را تشکیل می‌دهند و اقلیتها به زبان‌های آشوری و ارمنی و کلیمی صحبت میکنند. مردم ترک زبان شهر ارومیه بیشترین جمعیت تشکیل دهنده شهر ارومیه هستند. مردم ترک زبان ارومیه دارای فرهنگ غنی و آداب و رسوم بسیار زیبایی هستند که در این پژوهش فقط نمونه ای از این آداب و رسوم به نمایش گذاشته خواهد شد. بعد از ترک ها، کرد ها بیشترین جمعیت شهر ارومیه را به خود اختصاص داده اند. کرد های ارومیه به لحجه کرمانجی از زبان کردی حرف می‌زنند. کرد ها نیز دارای فرهنگ، آداب و رسوم مخصوص خود هستند. یکی از مراسمات سنتی قوم کرد، جشن نوروز است؛ که سالانه در تمام شهر های کرد نشین ایران که همراه با موسیقی و رقص هل په رکه برگزار میشود. قوم های اقلیتی شهر ارومیه ارمنه و آشوری ها هستند. آشوری‌ها و ارمنی‌ها نیز اعیاد و مراسم‌های مختص به خود را دارند که بیشتر در کلیسا برگزار می‌کنند. نوسردیل یا آب‌پاشان یکی از جمله دیگر اعیاد آشوریان است. در این روز که حتی بین غیرآشوریان ارومیه نیز شناخته شده است آشوریان به روی یکدیگر آب می‌پاشند. به گزارش ایرنا، جشن آب پاشان، پیام‌آور شادی، رزق و روزی، زداينده پليدي‌ها و نا اميدي‌ها و نويد بخش زندگي توام با آرامش، محبت و برکت است. (ایرنا، ۱۴۰۱، ۸۴۸۳۳۴۳۸). همین کنار هم زندگی کردن اقوام است که نمایانگر هویت فرهنگی شهر ارومیه و بخشی از هویت ایران است. ارومیه شهری است که اقوام مختلف را با عقاید مختلف کنار هم در صلح و آرامش قرار داده است. این که گفته میشود فقط در حرف نیست، باید در بازار و خیابان های ارومیه پرسه زنی کرد تا فرهنگ غنی چند قومیتی شهر ارومیه را درک کرد. هر قوم زبان، موسیقی، لباس، آداب و رسوم خودشان را دارند. یک جا صدای آواز ترکی از مغازه به گوش میرسد، چند قدم جلو تر افراد کردی حرف می‌زنند، نزدیک کلیسا در مرکز اقتصادی، اجتماعی شهر آشوری ها و ارمنی ها مراسم های خودشان را اجرا میکنند. ولی نکته جلب توجه این است که از قدیم با هم قاطی بودن بدون اینکه یکی بخواهد آن یکی را حذف کند. همین قاطی بودن است که باعث شده شهر ارومیه فرهنگی چند رنگی داشته باشد.

• رقص هل په رکه

استمرار چنین جشنواره‌هایی می‌تواند به توسعه گردشگری منطقه، جذب سرمایه‌گذاری و ایجاد فضایی پرنشاط برای شهروندان کمک کند و جایگاه ارومیه را به‌عنوان یکی از قطب‌های مهم فرهنگی و گردشگری کشور تثبیت کند (خبرگزاری ایسنا، ۲۳ شهریور ۱۴۰۴، ۱۴۰۴۰۶۲۳۱۳۱۴۳).

• جشنواره گلها

پارک گوللرباغی (گل‌ها) یکی از بزرگترین بوستان‌های ایجاد شده در کشور با وجود هزاران بوته گل به یکی از مناطق تفریحی در ارومیه تبدیل شده است که در فصل بهار پذیرای خانواده‌ها و مسافران دیگر شهرها می‌شود. به گزارش خبرنگار آنلاین آذربایجان غربی، پارک گوللرباغی ارومیه (دانشجو / گل‌ها) در اتمداد بوستان ائل‌لرباغی و پارک ساحلی از ابتدا تا انتهای بلوار امام علی و در کنار رودخانه شهرچای با مساحتی بطول ۶ هکتار ایجاد شده است. این پارک با بیش از ۴۰۰ هزار بوته از یکصد نوع گل مختلف تزئین شده است که همه ساله در اردیبهشت با برگزاری جشنواره گل‌ها شاهد حضور مردم از شهرهای اطراف نیز هستیم. بی شک در صورت سفر به ارومیه در فصل بهار و بخصوص ماه اردیبهشت ازدید و گذراندن ساعتی از روز را در گوللرباغی می‌تواند تأثیری شگرف در روحیه ایجاد کند (خبرگزاری خبرنگار آنلاین، ۱۸ اردیبهشت، ۱۳۹۵).

دوازدهمین جشنواره گل‌های ارومیه در پارک گوللرباغی این شهر در حالی آغاز شد که وجود غرفه‌های لواشک و پاستیل صحنه‌های ناخوشایندی به این جشنواره خوش رنگ بخشید. با حضور مسئولین استانی و شهرستانی، دوازدهمین جشنواره گل‌های ارومیه در پارک گوللرباغی این شهر آغاز شد. در آیین افتتاحیه که با اجرا برنامه‌های متنوع فرهنگی، مفرح و شاد همراه بود و در بخشی از این مراسم، پوستر پویش شهری برای گفتن رونمایی شد. به گفته مسئولین برگزاری، این رویداد با هدف ترویج نشاط اجتماعی، افزایش سرانه مصرف گل، معرفی ظرفیت‌های گردشگری و فرهنگی ارومیه و ارتقای زیبایی بصری فضای شهری طراحی و اجرا شده است. علی شایگان رئیس سازمان سیما، منظر و فضای سبز شهرداری ارومیه گفت: این جشنواره از ۱۰ تا ۲۰ خردادماه در فضایی به وسعت ۱۴ هکتار، با کاشت ۳۲۰ هزار بوته گل فصلی و دائمی در قالب ۱۰۰ گونه گیاهی، آغاز بکار کرد. شایان ذکر است، قرار گرفت غرفه‌های فروش شیرینی، پاستیل و لواشک چهره ناخوشایندی از جشنواره خوش رنگ گل‌ها ایجاد کرده است که ای‌کاش متولیان برای رفع آن چاره‌اندیشی کنند (خبرگزاری خبرنگار آنلاین، ۱۱ خرداد ۱۴۰۴).



عکس شماره ۷: جشنواره گلها در ارومیه

کردها هم مانند سایر اقوام، در طی هزاران سال، نمودهایی از زندگی خود را در قالب حرکاتی ریتمیک و موزون که اساساً برگرفته از پیشینه تاریخی، موقعیت جغرافیایی، شیوه زندگی، اعتقادات، کار و تلاش، جنگ و ستیز و... است، به وجود آورده‌اند که هه لپه رکه نامیده می‌شود. هل په رکه در کردی به معنای حمله کردن و هجوم بردن است و هیجانانگیزترین و دیدنیترین قسمت رقص و موسیقی کردی به شمار می‌رود. رقص کردی هه لپه رگی، چند نوع دارد اما در تمامی آنها گروه به‌صورت حلقه‌هایی دورهم گردآمده و از چپ به راست حول نقطه‌های میگردند. در این رقصها یک نفر راهنمای صف رقصندگان می‌شود و با چرخاندن دستمال و آغاز حرکات، رقص را به بقیه منتقل می‌کند. به این فرد راهنما سرچویی کش گفته می‌شود (اسعدی و همکاران، ۱۳۹۳، ۱۰۶ و ۱۰۵).



عکس های شماره ۶: رقص هل په رکه در ارومیه

• جشنواره انگور

انگور از جمله مهمترین ظرفیت‌های بخش کشاورزی آذربایجان غربی است که با توجه به کیفیت مناسب، شیرینی دلچسب و ذائقه پسند و حجم مناسب تولید، باید برای بین‌المللی شدن آن تلاش کرد که یکی از مهمترین گام‌های حرکت در این مسیر را می‌توان برگزاری جشنواره انگور دانست. عصرهای اواخر تابستان ارومیه حال و هوایی متفاوت دارد؛ بوی انگور تازه، نوای موسیقی محلی و حضور پرشور خانواده‌ها، فضایی سرشار از نشاط و رنگ‌آمیزی از فرهنگ و طبیعت را در دهکده ساحلی چی‌چست رقم زده است. جشنواره انگور با ترکیبی از آیین‌های سنتی، برنامه‌های ورزشی و نمایش ظرفیت‌های کشاورزی، فرصتی فراهم کرده تا شهروندان و گردشگران در کنار هم تجربه‌ای ماندگار از روزهای شهریور داشته باشند. جشنواره انگور ارومیه، تنها یک گردهمایی فرهنگی و سرگرمی نیست؛ بلکه رویدادی است که ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و گردشگری استان را به نمایش می‌گذارد.

عناصر هویت ساز شهر ارومیه

• دریاچه ارومیه

توسعه کشاورزی و افزایش سطح زیرکشت، حفرچاه‌های غیرمجاز و برداشت بی‌رویه آب از منابع زیرزمینی، تغییرات اقلیمی و کاهش بارندگی، جلوگیری از چرخش آب با احداث پل و افزایش تبخیر آب، سدسازی‌های غیراصولی و عدم مدیریت صحیح منابع آب، همگی در بروز این فاجعه نقش داشته‌اند. خوشبختانه در سال‌های اخیر، تلاش‌هایی برای احیای دریاچه ارومیه صورت گرفته است. تشکیل ستاد احیای دریاچه ارومیه و اجرای طرح‌های انتقال آب از سد کانی‌سیب، اختصاص حقایق از برخی سدها و اجرای طرح‌های کشاورزی پایدار گام‌های مثبتی در این راستا بوده‌اند. با این حال، هنوز راه درازی در پیش است و چالش‌های بسیاری وجود دارد (خبرگزاری تسنیم، ۱۴۰۳، کد خبر ۳۲۷۰۲۲۰). احیای دریاچه ارومیه (نگین شمالغرب ایران) سخنی که فقط در خبرگزاری‌ها و سخنرانی‌ها به گوش می‌رسد اما در عمل چیزی قابل مشاهده نیست.



عکس شماره ۸: دریاچه ارومیه

سراغاز جنبش‌های محیط‌زیستی را میتوان در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ در اروپا و آمریکای شمالی قرن بیستم میلادی جستجو کرد. در این دوره، جنبش‌های سبز و محیط‌زیستی این اندیشیه را که رشد اقتصادی باعث به مخاطره افتادن طبیعت و نسل‌های آتی بشری خواهد شد، جا انداختند. این وضعیت در کشورهای جهان‌سوم و درحالتوسعه‌قیدری متفیاوت اسیت و بیشتر به تقلید از برنامه‌های توسعه‌ای کشورهای توسعه‌یافته معطوف می‌باشد؛ هرچند نتیجه‌ی چنین سیاست‌هایی متفاوت از پیامدهای آن در جهان غرب نبوده و بیه تخریب بیش از پیش محیط‌زیست دامن زده و سیستم سیاسی و اقتصادی دولتهای مذکور را نیز با تهدیداتی مواجه کرده است ایران نیز شیرایط چندان متفاوتی نداشته و از لحا تحمل مشکلات محیط‌زیستی، کمابیش تابع شرایط جهانی بوده است که دریاچه ارومیه یکی از قربانیان این شرایط ویژه می‌باشد (امینی، اسدی، ۱۴۰۲، ۲۱۴).

خشک شدن دریاچه ارومیه از دغدغه‌های اصلی جامعه دانشگاهی، طرفداران محیط‌زیست و مردم عادی به خصوص ساکنین حوضه دریاچه ارومیه است. خشک شدن این دریاچه تبعات فراوان اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و بهداشتی داشته و پیشبینی میشود نظام مدیریتی کشور را با چالش‌های عمده‌ای از جمله چالش مهاجرت جمعیتی روبرو کند (عطاپور و همکاران، ۱۴۰۳، ۵۲). دریاچه ارومیه تنها یک دریاچه نیست، بلکه بخشی از هویت و فرهنگ شهر ارومیه است. احیای آن، احیای زندگی و امید در منطقه است که با همت و تلاش، این نگین فیروزه‌ای را می‌توانیم دوباره زنده کنیم و به نسل‌های آینده هدیه دهیم. به جرعت میتوان گفت شهر ارومیه بخش اصلی هویت، اصالت و تمدن خود را از همین دریاچه که در حال فراموش شدن است گرفته است. دریاچه ارومیه فقط یک پهنه آبی نیست؛ بخشی از حافظه جمعی هویت این شهر است. رنگ، بوی نمک، جزایر بی‌نظیر و تالاب‌های اطراف آن سالهاست در شعرها، موسیقی محلی و خاطره نگاری‌های مردم این شهر جاری است ارومیه حتی نامش را از این دریاچه دارد ارومیه به معنی شهر آب است. خشک شدن دریاچه ارومیه تنها یک فاجعه زیست‌محیطی نیست، بلکه پیامدهای ناگوار اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و حتی امنیتی نیز به دنبال دارد. افزایش ریزگردها، نابودی کشاورزی، مهاجرت اجباری و تهدید سلامت مردم، تنها بخشی از مشکلاتی است که به تدریج دامن‌گیر منطقه می‌شود. دلایل این بحران، پیچیده و چند وجهی است.

• مسجد جامع

مسجد جامع ارومیه، معروف به مسجد جمعه (جمعه مسجدی)، در دوره‌های مختلف شکل گرفته است؛ به‌گونه‌ای که هر بخش از آن مربوط به دوره‌ای خاص می‌باشد. محراب مسجد در بخش گنبدخانه قرار گرفته و دارای نقوش تزئینی زیادی از انواع هندسی و اسلیمی است؛ که علاوه بر نمایش ویژگیهای هنر گچبری عصر ایلخانی، تأثیرات دوران قبل از خود یعنی سلجوقی و دوران قبل از اسلام، به ویژه دوره ساسانی هم در آن دیده می‌شود. علاوه بر کثرت نقوش تزئینی و ظرافت بکار رفته در این محراب، استفاده از انواع اقلام خطی همچون کوفی، ثلث و رقاع نیز در تأثیرگذاری آن بر مخاطب اهمیت زیادی دارد (آهنگری، حسینی، ۱۴۰۰، ۶۱).

کلیسایی که ظرفیت گردشگری برای مسیحیان جهان به شمار می رود. کلیسای ننه مریم که به شرق آشور نیز شهرت دارد در خیابان خیام ارومیه و در محوطه ای بزرگ قرار گرفته و در سالیان متمادی يك محوطه جدید برای کلیسا و يك برج جدید نیز در کنار آن احداث شده است. برای ورود از در کوتاه کلیسا، باید سر خم کرد؛ در بدو ورود چشم هر بازدیدکننده به کتیبه ای می افتد که یادآور پیام خدا به حضرت موسی (ع) بوده و روی آن جمله 'نعلینت را از پا بیرون کن اینجا که ایستاده ای مقدس است' نوشته شده است. به گفته کارشناس میراث فرهنگی آذربایجان غربی کلیسای ننه مریم یکی از آثار بی نظیر تاریخی آشوریان ارومیه بوده که در ۲۲ آبان ۱۳۹۲ به شماره ۱۶۴۹ در فهرست آثار ملی کشور ثبت شده است (ایرنا، ۱۳۹۶، ۸۰۸-۸۲۶).



عکس شماره ۱۰: کلیسای ننه مریم

• بازار تاریخی ارومیه

بازارهای تاریخی شهرهای ایرانی را میتوان نمود بسیار بارز و فضاها را شهری در بافتهای کهن و تاریخی قلمداد نمود. بازارهای تاریخی بستری پویا در راستای جذب اقشار مختلف و فعالیتهای متنوع را در شهرها به نمایش میگذارد. بازارهای سنتی نمونه‌ای بارز از معدود گونه‌های معماری و شهرسازی هستند که به‌عنوان هسته و قلب شهر واحد جغرافیایی و اجتماعی تکامل یافته درون سیستم شهر اسلامی بوده است؛ شهر ارومیه به ۵ منطقه شهرداری تقسیم میشود که بافت قدیمی شهر و بازار تاریخی- سنتی در منطقه ۴ شهری قرار گرفته است. مجموعه بازار تاریخی ارومیه امروزه به‌واسطه تحولات شهرسازی جدید، خیابانکشیها بافت یکپارچه و منسجم خود را از دست داده و در حال حاضر به قطعات کوچک و بزرگ متعددی تقسیم شده است. بزرگترین و مهمترین آنکه امروزه در نقشه‌های شهری تحت عنوان محدوده تاریخی بازار معرفی شده، مساحتی بالغ بر ۹۰ هزار مترمربع را شامل میشود که مجموعه‌ای از فضاهای مختلف و مرتبط معماری را در خود جای داده و به لحاظ معماری و شهرسازی در شهر امروز دارای اهمیت و موقعیت ممتازی است.

مسجد جامع ارومیه در بافت تاریخی، فرهنگی و تجاری شهر واقع شده است. کتیبه تاریخ دار این مسجد منحصر به کتیبه محراب گچی گنبدخانه است که تاریخ ۶۷۶ ه. ق. و مقارن با دوره حکومت ایلخانان است. این در حالی است که بنا بر شواهد معماری موجود در این گنبدخانه، و نیز به عقیده بسیاری از محققان صاحب نظر (همچون پوپ و اکرم)، ساخت گنبدخانه مسجد به زمانی پیش از این تاریخ تعلق دارد. علاوه بر این شواهدی مبنی بر وجود محراب گچی قدیمی تری در زیر محراب کنونی هست که درستی این دیدگاه را محتمل تر می کند (عباس زاده، طریقی، و علیزادگان، ۱۳۹۷، ۲۱۱).

این بنای باشکوه که در دل بازار تاریخی ارومیه جا خوش کرده، قرن‌ها شاهد تاریخ و فرهنگ این دیار بوده است؛ و حالا در آستانه ثبت در فهرست جهانی یونسکو قرار دارد با این حال، مسیر رسیدن به این افتخار جهانی چندان هموار نیست. مسجد جامع ارومیه تنها یک بنای تاریخی نیست؛ نمادی از هویت، فرهنگ، و ایستادگی مردمانی است که سده‌ها در کنار آن زیسته‌اند. ثبت جهانی این مسجد، نه فقط برای ارومیه که برای تمام ایران، افتخاری ماندگار خواهد بود. بر این اساس، انتظار می‌رود مسئولان، کارشناسان و علاقه‌مندان به میراث فرهنگی، با همدلی و همکاری، زمینه لازم را برای ثبت جهانی این اثر ارزشمند فراهم آورند؛ تا مسجد جامع ارومیه به عنوان نمادی از تاریخ و فرهنگ ایران، در پهنه جهانی بدرخشد (خبرگزاری ایسنا، ۱۴۰۴، ۵۸۶۶-۱۴۰۴۰۲۰۹۰۵۸۶۶).



عکس شماره ۹: مسجد جامع ارومیه

• کلیسای ننه مریم

ارومیه سرزمین معروف به رنگین کمان اقوام و ادیان سالهاست که دومین کلیسای جهان پس از «بیت لحم» را در مرکز شهر ارومیه حفظ کرده است و هر یکشنبه آشوریان برای ادای فرایض دینی به این کلیسا می آیند؛

ولی مشکلات ناشی از خشک شدن دریاچه ارومیه فقط به نداشتن گردشگر ختم نمیشود، اثر زیست محیطی، آلودگی آب و هوایی و تأثیرات آن بر کشاورزی و اقتصاد شهر همگی مشکلاتی هستند که پیش روی شهر ارومیه هستند؛ ولی باز دغدغه اصلی مردم شهر ارومیه هویتی است که این دریاچه به ارومیه داده بود، یعنی ارومیه شهر آب که الان دیگر بی آب مانده است.

بازار تاریخی شهر ارومیه و همینطور مسجد جامع ارومیه که از عناصر تاریخی و هویت بخش شهر ارومیه به شمار می آیند همجوار با میدان امام خمینی (ره) در مرکز اقتصادی اجتماعی شهر جایی که روزانه محل عبور و مرور بازاریان، مردم و گردشگران است، قرار دارد. مکانی که پتانسیل های لازم برای ایجاد یک فضای مردمی را دارد، فضایی که میتواند در مرور زمان به جاذبه گردشگری شهر ارومیه تبدیل شود، اما اکنون به مکانی برای اسکان شبانه معتادین و کارتن خواب های شهر ارومیه و در روز پارکینگ ماشین های بازاریان تبدیل شده است. امنیت لازم را ندارد، حس زیبایی پیاده محورش را از دست داده و مردم برای گذراندن اوقات فراغتشان در میدان امام خمینی (ره) هیچ رغبتی ندارند. جایی که قرار بود به مکانی برای برگزاری فعالیت های فرهنگی، هنری و ... تبدیل شود اما اکنون مانند دریاچه ارومیه که روزی بزرگترین جاذبه گردشگری شمالغرب کشور بود فراموش شده است.

تنوع گونه های مختلف معماری مربوط به دوره های تاریخی، شکل، فرم فضاها و کالبد معماری و نظام حاکم به مکان یابی و استقرار فضاها در آن، مجموعه ارزشمند و کم نظیری را نمایان میکند. کاروانسراها، سرای ها، تیمچه ها، حمام ها، مساجد، راسته بازارها و چهارسوق ها، حجرات و... از جمله فضا های مختلف معماری این مجموعه هستند. که با تمام دخل و تصرفات انجام شده، هنوز توانسته موجودیت و چهره تاریخی خود را حفظ کند. مجموعه بازار تاریخی ارومیه در حال حاضر در مرکز شهر قرار گرفته و فرم کلی آن به شکل مستطیل ناقص، محصور در بین خیابان های امام (ره)، بعثت، اقبال، منتظری و میدان امام خمینی (ره) میباشد (شکل و از طریق ۱۸ ورودی، دسترسی و نفوذ پذیری مناسب جهت ورود افراد از چهار سمت بافت شهری فراهم میگردد. ساختار کالبدی- فضایی مجموعه بازار تاریخی شهر ارومیه بر اساس نظامی مشخص و قوانین ویژه در جهت مدیریت آن؛ کامالا تابع شرایط زمانی و مکانی بوده که در حال حاضر با توجه به تغییر در نگرش بین روابط اجتماعی- فرهنگی و نوع زندگی مردم و همچنین ساخت و ساز مراکز تجاری جدید دچار تغییرات معناداری شده است (عباسزاده، ۱۴۰۱، ۲۵-۲۹).



عکس شماره ۱۱: بازار قدیمی ارومیه

جمع بندی و نتیجه گیری

امروزه هویت فرهنگی شهر ارومیه که برگرفته از والیال پررنگ شهر ارومیه، چند رنگی بودن شهر ارومیه و تنوع فرهنگی، آیین ها، هنر ها و جشنها است؛ بسیار به چشم می آید و میتواند به جاذبه ها گردشگری شهر تبدیل شود. البته با رسیدگی و مشارکت بیشتر مسئولین و مردم برای به نمایش گذاشتن فرهنگ غنی شهر ارومیه در عرصه های مختلف باید اقدام های بیشتری انجام شود.

دریاچه ارومیه که زمانی عنصر اصلی جذب گردشگر و توریستی شهر ارومیه و مهم ترن عنصر هویت ساز شهر ارومیه بود، اکنون دیگر کارایی اصلی یعنی گردشگری را از دست داده و دیگر کسی برای دیدن نگین خشک شده شمالغرب کشور رغبتی نشان نمیدهد.

منابع

خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، (۱۴۰۴، ۹ اردیبهشت)، قصه‌ی آجر و مهربان مسجد جامع ارومیه در انتظار جهانی شدن. ایسنا. <http://isna.ir/xdThN8>.

آهنگری، بهزاد؛ حسینی، سیدرضا، ۱۴۰۰، بررسی تأثیر نقوش تزئینی ساسانی بر تزئینات محراب مسجد جامع ارومیه، (۳)، ۹، صص ۶۱-۸۰.

عباس زاده، مظفر؛ طریقی، سرور؛ علیزادگان، آرام، ۱۳۹۷، نظام سازه‌ای گنبدخانه مسجد جامع ارومیه، (۸۳)، ۲۸، صص ۱۱۹-۱۳۶.

اسلام‌دوست، مریم، (۱۳۹۵)، تأثیر گرافیک محیطی متروی تهران بر فرهنگ و هویت، ۲۱ (۱)، ۳۷-۵۱.

مولای، اصغر، (۱۳۹۸)، بازشناسی ظرفیتهای رقابتپذیری شهری و منطقه‌ای هویت‌محور مطالعه موردی: شهر ارومیه، ۹ (۳۲)، ۱۲۸-۱۵۵.

عبدی، همایون؛ حافظ نیا، محمدرضا؛ رومینا، ابراهیم، (۱۴۰۲)، بررسی بازتابهای اقتصاد سیاسی بر فضاهای جغرافیایی، مطالعه موردی: شهر ارومیه، ۵ (۴)، ۴۸۶-۵۰۱.

احمدی، عمار، (۱۳۹۳)، بررسی انسان شناختی موسیقی ساز عاشیقی آذربایجان در حماسه‌خوانی و حماسه‌نوازی تاریخ مردم ایران از صفویه تا معاصر، ۱۲ (۲۰)، ۳۰-۱۱.

اسعدی، ارغوان، اردکانیان، عباس، سیداحمدی زاویه، سیدسعید، (۱۳۹۳)، رقص‌های محلی ایران، جاذبه‌ای فرهنگی برای گردشگران، ۸ (۲۴)، ۹۱-۱۱۳.

عباسزاده، مظفر، (۱۴۰۱)، ارزیابی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر حضور پذیری زنان در فضاهای شهری نمونه موردی بازار تاریخی ارومیه، ۱۰ (۴)، ۴۰-۲۳.

کمیلی، محمد، ۱۳۸۷، شناخت هویت شهری بندرعباس، ۱۷ (۴۶)، صص ۱۶۷-۱۸۳.

اسدپور، علی، ۱۳۸۵، فضاهای شهری و هویت فرهنگی، صص ۴۴-۵۴.

هاشم، عطاپور؛ نجیبه، شناور؛ محمدتقی، ستاری، ۱۴۰۳، بحران خشکیدگی دریاچه ارومیه در آئینه پژوهشهای داخلی: یک مطالعه علم‌سنجی، ۲۰ (۱)، صص ۵۲-۶۷.

سعیده، امینی؛ فرهودکوه، اسدی، ۱۴۰۲، کنش جمعی خشک شدن دریاچه ارومیه: کنش قومی خاموش، (۲)، ۱۲، صص ۲۱۳-۲۳۷.

خبرگزاری شهر و شهروندی ایران (ایمنا) (۱۴۰۳، ۲۴ تیر)، مردم ارومیه با والیبال نفس میکشند. ایمنا. <http://imna.ir/x8zzM>.

خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، (۱۳۹۸، ۱۶ آذر)، هفت لژیونر والیبال ارومیه‌از گرانترین تا جوانترین لژیونر تاریخ والیبال ایران. ایسنا. <http://isna.ir/xdDPHM>.

خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا)، (۱۳۹۳، ۲۶ مهر)، والیبال ارومیه همچون نگینی بر بام بلند ایران. ایرنا. <https://irna.ir/xj7vS3>.

خبرگزاری (تسنیم)، (۱۴۰۲، ۴ شهریور)، رده بندی نهایی مسابقات والیبال قهرمانی مردان آسیا ۲۰۲۳. تسنیم. <https://tn.ai/2947440>.

خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا)، (۱۳۹۱، ۵ دی)، فرماندار: ارومیه نماد زندگی مسالمت آمیز اقوام و ادیان مختلف در ایران اسلامی است. ایرنا. <https://irna.ir/xhY29G>.

خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا)، (۱۴۰۱، ۴ مرداد)، جشن آب‌پاشان، ثنت دیرینه مسیحیان سرزمین اقوام و ادیان. ایرنا. <https://irna.ir/xjK5yG>.

خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا)، (۱۴۰۱، ۷ آذر)، موسیقی عاشیقی ارومیه زیر سایه سنگین موسیقی ترکی. ایرنا. <https://irna.ir/xjL6TG>.

خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، (۱۴۰۴، ۲۳ شهریور)، بوی انگور و طعم شادی در دهکده چی‌چست. ایسنا. <http://isna.ir/xdV5GS>.

خبرگزاری تحلیلی ایران (خبرآنلاین)، (۱۴۰۴، ۱ مهر)، هشتمین جشنواره انگور ارومیه با سفرای خارجی به پایان رسید. خبرآنلاین. <http://khabaronline.ir/xp2DS>.

خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا)، (۱۴۰۴، ۵ مهر)، فیلم‌اسفیر فیلیپین: علاقه‌مند به واردات دانش انگور از ارومیه هستیم. ایرنا. <https://irna.ir/xjVyMW>.

خبرگزاری تحلیلی ایران (خبرآنلاین)، (۱۳۹۵، ۱۸ اردیبهشت)، گولرباغی ارومیه و لذت روح‌نواز گلها. خبرآنلاین. <http://khabaronline.ir/x6yxg>.

خبرگزاری تحلیلی ایران (خبرآنلاین)، (۱۴۰۴، ۱۱ خرداد)، آغاز دوازدهمین جشنواره گل‌های ارومیه از روز گذشته + تصاویر. خبرآنلاین. <http://khabaronline.ir/xnCZv>.

خبرگزاری (تسنیم)، (۱۴۰۳، ۱۵ اسفند)، دریاچه ارومیه بخشی از هویت و فرهنگ ماست. تسنیم. <https://tn.ai/3270220>.

خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا)، (۱۳۹۶، ۴ مرداد)، کلیسای <<ننه مریم>> با ظرفیت گردشگری جهانی. ایرنا. <https://irna.ir/xjmBJL>.



آقای سعید عضدالدینی ملکی
رئیس بنیاد ایران شناسی
استان آذربایجان غربی

Wazariranology@yahoo.com

۱. مقدمه و معرفی

مصاحبه کننده: سلام، آقای ملکی خواهشمندیم در ابتدا شرح مختصری از خود ارائه بفرمایید.

آقای ملکی: بنده سعید عضدالدینی ملکی هستم؛ رئیس بنیاد ایران‌شناسی استان آذربایجان غربی، پژوهشگر و مؤلف در حوزه ارومیه‌پژوهی و تاریخ آذربایجان غربی.

از جمله آثار تألیفی من می‌توان به این موارد اشاره کرد:

آذربایجان از نگاه میسیونرها: گزارش تصویری میسیونرها از شهرهای ارومیه، تبریز و مراغه، تألیف مشترک با اصغر محمدزاده، انتشارات اوجدی، ۱۳۹۸

سفر به آذربایجان نو ناصری (روزنامه سفر آذربایجان در سال ۱۳۶۹ق)، با همکاری اصغر محمدزاده، آوای ری، ۱۴۰۳

زن در آیین مطبوعات از عصر مشروطیت تا پایان قاجار، با تأکید بر بهداشت و درمان، با همکاری نازیلا پیربوداقی، نشر شنای، ۱۴۰۴

همچنین تاکنون کارگاه‌ها و نشست‌های تخصصی متعددی را در حوزه تاریخ و فرهنگ ارومیه برگزار کرده‌ام.

۲. از نگاه شما به عنوان رئیس بنیاد ایران‌شناسی، مهم‌ترین عناصر فرهنگی و تاریخی شکل‌دهنده هویت ارومیه کدام‌اند؟

آقای ملکی: هویت هر شهر مجموعه‌ای از عوامل کالبدی، طبیعی، انسانی، فرهنگی و تاریخی است که در کنار هم شخصیت آن شهر را می‌سازند. ارومیه نیز از این قاعده مستثنی نیست و هویت آن زمانی معنا پیدا می‌کند که این عناصر در سیمای واقعی شهر قابل مشاهده باشند. ارومیه شهری کهن‌سال است و به واسطه پیشینه چندلایه‌اش، یکی از نقاط مهم تاریخی ایران به شمار می‌رود. وجود غارهای مربوط به دوره پارینه‌سنگی نشان می‌دهد که سکونت انسانی در این منطقه بسیار دیرینه است. همچنین آثار و شواهد به‌دست‌آمده از دولت قدرتمند اورارتو در هزاره پیش از میلاد، نشان‌دهنده جایگاه فرهنگی و تمدنی این شهر در تاریخ باستان است. در کنار این پیشینه تاریخی، گزارش‌ها و نوشته‌های پژوهشگران و سیاحان نیز همواره بر طبیعت سرسبز، آب‌وهوای دلپذیر و چشم‌اندازهای روح‌نواز ارومیه تأکید کرده‌اند.

ویژگی‌هایی که نقش مهمی در شکل‌گیری و تداوم هویت فرهنگی و اجتماعی شهر داشته است. مجموعه این عوامل از تاریخ و باستان‌شناسی تا طبیعت و فرهنگ هویت چندوجهی ارومیه را ساخته‌اند؛ هویتی که موجب تمایز آن از دیگر شهرها شده و همچنان نیز در کالبد و زندگی روزمره شهر قابل مشاهده است.

۳. تنوع قومی و مذهبی ارومیه چگونه بر هویت این شهر تأثیر گذاشته و چه فرصت‌هایی برای تقویت همزیستی و انسجام شهری ایجاد می‌کند؟

آقای ملکی: تنوع قومی و مذهبی در ارومیه بخشی مهم از هویت این شهر را شکل می‌دهد. حضور تاریخی اقوام و ادیان مختلف باعث شده گذشته مشترک آن‌ها در ذهن و کالبد شهر ماندگار شود. وجود مساجد قدیمی و کلیساها نماد همین همزیستی دیرینه است و به تقویت احساس همبستگی اجتماعی کمک می‌کند. این تنوع، علاوه بر اینکه هویت فرهنگی ارومیه را غنا می‌بخشد، فرصتی ارزشمند برای تقویت ارتباطات میان گروه‌ها، افزایش انسجام شهری و گسترش فرهنگ احترام و همزیستی فراهم می‌کند.

۴. به نظر شما چه چالش‌هایی در سال‌های اخیر باعث تضعیف هویت فرهنگی ارومیه شده و چه اقداماتی می‌تواند به احیای این هویت کمک کند؟

آقای ملکی: در سال‌های اخیر برخی چالش‌ها موجب تضعیف بخشی از هویت فرهنگی ارومیه شده است؛ از جمله کم‌رنگ شدن آداب و رسوم، کاهش تعاملات اجتماعی، و بی‌توجهی به ارزش‌های تاریخی و ادبی شهر. برای احیای این هویت می‌توان اقداماتی اساسی انجام داد، از جمله:

- احیای هویت فرهنگی-اجتماعی از طریق تقویت آداب و رسوم، افزایش مشارکت مردم و تقویت حس تعلق و حافظه جمعی؛
 - احیای هویت تاریخی با توجه به رویدادها، شخصیت‌ها و وقایع مؤثر در شکل‌گیری بافت تاریخی شهر؛
 - بازآفرینی هویت ادبی از طریق حفظ و معرفی نمادها، اشعار و روایت‌های فرهنگی پیوندخورده با مکان؛
 - احیای هویت کالبدی با بازتوجه به الگوهای معماری اصیل و ساختار فضایی شهر.
- مجموعه این اقدامات می‌تواند به بازسازی و تقویت هویت فرهنگی ارومیه و پیوند دوباره مردم با گذشته و ارزش‌های شهری‌شان کمک کند.



برای دسترسی به
ویدئوی کامل
مصاحبه، لطفاً کد
را اسکن QR
نمایید.



بررسی تطابق ضوابط نما و ارتفاع سازی با هویت تاریخی شهر ارومیه

چکیده

باور بر این عقیده که شهر ها زنده هستند و هویت دارند و باید به حفظ هویت آنها پرداخت، وضع قوانین درست در طرح های تفصیلی و استمرار در اجرای این قوانین نقشی کلیدی در حفظ این باور دارد. بافت تاریخی که نشان دهنده ی اصالت این هویت است با ساخت و ساز های غیر قانونی و بلند مرتبه سازی خدشه دار می شود و یک سایه ی سیاه بر هویت می اندازد. نمای ساختمان ها در همه ی کاربری ها در واقع اولین قسمتی هست که نشان دهنده ی هویت است؛ که با استفاده از مصالح بومی و با حفظ سبک معماری اصیل تاریخی می تواند جلوه ای زیبا و در عین حال درستی را برای بیننده ایجاد کند

با توجه به هدف پژوهش که بررسی ضوابط و مقررات در مورد ساخت و ساز بافت تاریخی و همچنین ضوابط و مقرراتی در نمای تمام ساختمان های شهر ارومیه است؛ با بررسی ضوابط و مقررات طرح تفصیلی سال ۹۹ شهر ارومیه به این موضوع پی بردیم که هیچ ضوابط خاصی برای کاربری های شهر ارومیه در نظر گرفته نشده است بنابراین از هرگونه نمایی بدون توجه به اقلیم و فرهنگ و هویت شهر، استفاده شده است؛ همچنین در مورد ضوابط و مقررات ساخت و ساز در بافت تاریخی ارومیه طبق آئین نامه ضوابط و مقررات طرح تفصیلی سال ۹۹ که اشاره به این دارد که در بافت تاریخی هرگونه بنایی باید طبق ضوابط و مقررات میراث فرهنگی و شورای عالی شهرسازی و معماری ساخته شود؛ و حتی در مورد مرمت بافت تاریخی نیز طبق ضوابط میراث فرهنگی باید بنای تاریخی مرمت شود تا حدودی رعایت شده است و این در حالی است که در بافت تاریخی شهر ارومیه بناهایی ناهماهنگ و گاهاً در تضاد با بافت تاریخی ساخته شده است.

واژگان کلیدی

هویت، ضوابط و مقررات طرح تفصیلی، نما، ساخت و ساز

مهندس فاطمه مهدوی نوین

راضیه حاجی حلج

سارو محمدی

دانشجویان دانشکده معماری،

شهرسازی و هنر دانشگاه ارومیه

novin13792000@gmail.com

raziehhaji2002@gmail.com

Mohamadisar1@gmail.com

مقدمه

اما همواره در اجرای این ضوابط چالش های فراوانی وجود دارد. (طرح جامع ارومیه. ۱۳۸۶)

پژوهش های دانشگاهی و تخصصی در مورد شهر ارومیه در محور های حفاظت از بافت تاریخی یا مدیریت نما تمرکز داشته است (مقاله تحولات بافت تاریخی توسط علی مصیب زاده، اصغر عابدینی و فاطمه خحسته)، اما در محور سیاست های بلند مرتبه سازی در مقیاس شهر به صورت تلفیقی عمل کرده است. موضوعات ذکر شده در سطح ملی در مصوبات شورای عالی معماری و شهرسازی ایران به صورت کلی چهارچوب هایی را ارائه می کند اما آشکارا است که اجرای این موارد در شهر ارومیه نیازمند بررسی دقیق تر است. (مصوبات شورای عالی معماری و شهرسازی ایران. ۱۳۹۴).

فی حیث المجموع، پیشینه ی موجود نشان می دهد که در مورد حفظ بافت تاریخی، مدیریت نما ها و بلند مرتبه سازی مطالعاتی انجام شده است اما نقد و معایب ضوابط و مقررات موجود و همچنین کاستی ها در اجرا و ارائه ی راهکار برای بهبود وضعیت کمتر انجام شده است. در این پژوهش با رویکرد تحلیلی-انتقادی به موارد فوق الذکر خواهیم پرداخت.

مبانی نظری

بافت های قدیمی شهرها به واسطه دیرینگی بناهای ارزشمند تاریخی و وجود عناصر معماری آمیخته با هنر و هویت بناها ارتباط گسترده ای با فرهنگ یک جامعه و تأثیر از ساختارهایی با کاربریهای منحصر به فرد فضایی و عملکردهای مختلف سنجیده میشود احیاء و سازماندهی سازگار با مرمت اصولی ابنیه های تاریخی در کالبد بافتهای فرسوده شهری میتواند باعث رونق صنعت گردشگری، فرهنگی اجتماعی و اقتصادی با باززنده سازی و نوسازی در حفظ و حفاظت با هویت اصلی بناها و میراث معماری و شهرسازی میتوان جستجو کرد تحولات تأثیرگذار در شهرهای تاریخی و رفع مشکلات ابنیه های بافتهای فرسوده شهری در زمینه های مختلف در احیاء و هماهنگ با اجزاء در توسعه و باززنده سازی با یک تغییر کاربری سازگار و به هم پیوسته پرداخته میشود بنابراین در این پژوهش تلاش شده هویت تاریخی با یک رویکرد مطلوب و واکاوی اجزای تشکیل دهنده با یک نگرش عملکردیانه رهیافتی پایدار انجام صورت گیرد (دبده و وایقان، ۱۳۹۸)

وجود مصالح متعدد با رنگ ها و نقش های متنوع و ترکیب های گوناگون آنها براساس الگوها و سلیقه های مختلف، در بافت تاریخی ارومیه موجب نگرانی متخصصان حوزه معماری و شهرسازی در حیطه نما و ساخت و ساز های ساختمانی شده است. با وجود اهمیت این موضوع و ضرورت دستیابی به الگو های معماری نما و ساخت و ساز این بنا ها، مطالعات پراکنده ای در این زمینه وجود دارد (بیتی و همکاران، ۲۰۲۲) این در حالی است که به دلیل عدم تبیین مفاهیم مذکور در منابعی مانند طرح تفصیلی و...، موضوع حفاظت و بهره مندی از قابلیت های نمای ابنیه تاریخی و ساخت و ساز در این محدوده، همواره به عنوان موضوعی آشکار و پنهان در شهر ارومیه و حتی کشور مطرح است. هدف از این پژوهش، آگاهی از عناصر و جزئیات معماری در نما و ساخت و ساز ابنیه هایی هست که در بافت تاریخی ارومیه قرار دارند. تا با توجه به این عناصر و جزئیات به ارائه ی الگوهای جدید متناسب با بافت تاریخی و کهن و اقلیم شهر ارومیه پرداخت.

فرضیه پژوهش مبتنی بر آگاهی از الگوهای حاکم بر نمای خانه های تاریخی و شناخت عناصر و اجزای موجود در آنها به منظور ارائه راهکارهایی در طراحی نمای ابنیه نوساز است. اهمیت این پژوهش در خصوص این است که هویت یک شهر جدای از پیشینه و تاریخی که دارد، نیازمند حفظ و نگهداری درست است؛ اما در این خصوص باید در طرح تفصیلی قوانین سفت و سختی وضع شود تا هم از لحاظ بصری و هم کالبدی هویت و فرهنگ تاریخی خدشه دار نشود؛ که این خود ملزم به اجرای این قوانین به صورت اصولی هست.

تخریب یا تغییر غیر اصولی در این بافت موجب فراموش شدن هویت شهر می شود. حفظ هویت شهر ارومیه می تواند حس تعلق شهروندان را بهبود ببخشد تا این میراث گرانبه را به صورت درست برای آیندگان به جای بگذاریم. اما در آخر آیا در خصوص نمای ساختمان های شهر ارومیه و ساخت و ساز در بافت تاریخی ضوابط و مقررات موجود اجرایی شده است؟

پیشینه پژوهش

مرور اسناد رسمی در برنامه ریزی شهر ارومیه، ضوابط و مقررات مرتبط با ساخت و ساز در بافت تاریخی، کنترل نظام ارتفاعی و ساماندهی نما ها در سالیان اخیر به صورت گسترده ای دستخوش تغییر شده است و انسجام لازم برای هدایت هویت کالبدی شهر را نداشته است. در طرح جامع و طرح تفصیلی ارومیه اگرچه ضوابطی تعیین شده است

شهر ارومیه طبق آخرین تقسیمات، به پنج منطقه تقسیم بندی گردیده است. منطقه چهار شهر ارومیه مهمترین منطقه از نظر سطوح کالبدی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و تاریخی می باشد. برخورداری از بالاترین سطح مراودات اجتماعی و حضورپذیری مردم، وجود حجم بسیار وسیعی از کاربری ها و عملکردهای تجاری و خدماتی، وجود عناصر مهم تاریخی و کالبدی شهر از جمله بازار مهم تاریخی و مساجد سردار و مناره و... و استقرار سازمان ها و ادارات مهم شهر، برخی از مهمترین خصوصیات این منطقه محسوب می گردد. هسته اولیه شکل گیری شهر نیز در این منطقه واقع گردیده است که معرف بافت تاریخی شهر می باشد. بافت تاریخی شهر ارومیه در محدوده مرکزی و در منطقه ۴ شهر واقع شده که محلات قدیمی متعددی در آن جای گرفته است. (صمدی و جهانگیرزاده، ۱۴۰۱)

یافته ها

۱. تقاطع خیابان سیدجواد و خیابان حافظ ساختمان های واقع در نبش تقاطع خیابان سیدجواد و خیابان حافظ، با نقض ضوابط بلندمرتبه سازی و برهم زدن نظام ارتفاعی در بافت تاریخی شهر، موجب اختلال در خط آسمان و کاهش کیفیت بصری محیط شده اند.

۲. نبش بلوار عطایی و بلوار مدنی در نبش تقاطع بلوار عطایی و بلوار مدنی، یک ساختمان با به کارگیری نماهای بیگانه و سبک های غیرمتجانس (از جمله نمای رومی) و با نقض ضوابط و مقررات طرح تفصیلی، آسیب جدی به هماهنگی سبکی و هویت معماری ارزشمند بافت تاریخی وارد کرده است.



عکس شماره ۲: بخش دوم



عکس شماره ۱: بخش اول

موضوع نما و نماسازی از ابعاد گوناگون و متنوعی برخوردار است. تزئینات نما، مؤلفه های هویت بخش در نما، معیارهای زیبایی شناسی، دلالت های معنایی و مباحث اقلیمی مؤثر در نمای ساختمان ها، از جمله موضوعاتی هستند که از سوی پژوهشگران مورد توجه قرار گرفته اند. نوشتار حاضر بر ضوابط نماسازی ابنیه در محدوده ی تاریخی شهر تمرکز دارد؛ از این رو پیشینه ی موضوع را از این ابعاد مورد بررسی قرار داده است. در طرح تفصیلی ارومیه هیچ ضابطه ی خاصی مبنی بر نوع نما و محدودیت های آن برای بافت تاریخی ارومیه مطرح نشده است؛ و فقط ذکر شده که تمامی سطوح ابنیه که قابل روئیت هستند باید دارای نما باشند و استفاده از هر نوع نمایی آزاد است. این آزادی نما به خودی خود باعث بی هویتی و لگدمال کردن فرهنگ و تاریخ این شهر است. استفاده ی بی رویه از نمای رومی که در تضاد با اقلیم و فرهنگ این شهر بوده به نوبه ی خود بزرگترین ضربه را به بافت تاریخی وارد می کند. (بیتی، پور جواد اصل، ۲۰۲۳).

بافت تاریخی شامل ساختمان های با نظام ارتفاعی کم بوده و همین بر زیبایی این بافت و رعایت اصولی مثل خط آسمان صاف، این زیبایی را چند برابر می کند؛ اما اجازه ی ساخت و ساز و مرتفع سازی در این بافت باعث آسیب جدی بر پیکر بی جان این بافت است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و برای تجزیه و تحلیل داده ها از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. داده های مورد نیاز در این تحقیق به دو روش کتابخانه ای و میدانی جمع آوری شده که با استفاده از روش کتابخانه ای برای تدوین مبانی نظری و پیشینه تحقیق از طریق مقالات، سایت های اینترنتی، نظریات و دیدگاه های مربوط به موضوع پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است؛ و در روش میدانی از شیوه مشاهده برای نمونه ها موردی استفاده شده است.

محدوده مورد مطالعه

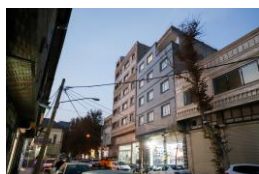
ارومیه مرکز استان آذربایجان غربی و پرجمعیت ترین شهر این استان و دومین شهر پرجمعیت منطقه شمال غرب کشور ایران به حساب می آید. شهری با همگرایی قوی قومی، اسکان اقوام متعدد در سطح شهر و پیرامون آن، وجود جاذبه های مهم طبیعی و آثار غنی فرهنگی و تاریخی، برخورداری از موقعیت استراتژیک در سطح کشور (هم مرزی با کشورهای مختلف) ویژگی های بسیار مهمی است که اهمیت شهر را روشن می سازد.

۸. مشکلات ساخت‌وساز و مرمت در بافت تاریخی (ریزدندگی و نفوذناپذیری معابر)

در محدوده تاریخی ارومیه، به دلیل ریزدندگی قطعات و نفوذناپذیری معابر، امکان مشارکت مؤثر ساکنان در فرایند نوسازی و مرمت بافت به‌سختی فراهم می‌شود. نمونه‌ای بارز آن، بافت پشت مسجد اعظم است که به دلیل وجود تنها یک پلاک، امکان تعریض معبر فراهم نشده و روند سامان‌دهی کالبدی با مشکل مواجه شده است.



عکس‌های شماره ۳: بخش ششم



عکس شماره ۵: بخش هفتم و نهم



عکس شماره ۴: بخش پنجم

تحلیل یافته‌ها

در این تحلیل، به بررسی و ارزیابی ضوابط و مقررات طرح تفصیلی سال ۹۹ شهر ارومیه خواهیم پرداخت. یافته‌های این مطالعه به شناسایی نقاط قوت و ضعف ضوابط موجود در مورد نما، ساخت و ساز و تأثیر آن‌ها بر شکل شهر و همچنین آینده شهرکمک خواهد کرد. هدف از این تحلیل، فراهم آوردن مبنای علمی و عملی برای تصمیم‌گیری‌های آتی در زمینه توسعه شهری ارومیه است. در مورد کاربری مسکونی طبق بند (۱-۱۵) صفحه ۳۷ اقداماتی که احتیاج به کسب مجوز ندارد. ۱-۱۵-۴ تجدید ناماسازی ساختمان و دیوار حیات بدون تغییر آن» باعث استفاده از نماهای گوناگون و بیگانه و ناهماهنگ با اقلیم شهر و میراث تاریخی آن شده است.

۳. فاصله بین پل دخانیات تا پل مدرس

در محدوده‌ی بین پل دخانیات و پل مدرس، یکی از ساختمان‌های دولتی با بیرون‌زدگی کانال کولر و تجهیزات تاسیساتی، موجب اغتشاش بصری در نما و منظر شهری شده و به‌عنوان یک عامل آلودگی بصری در این محور شناخته می‌شود.

۴. کنار مسجد سردار و درون بافت تاریخی ارومیه

در مجاورت مسجد سردار و در بخش‌هایی از بافت تاریخی ارومیه، احداث ساختمانی با نمای رومی ضمن نقض ضوابط و مقررات طرح تفصیلی، موجب خدشه‌دار شدن هویت تاریخی و کاهش ارزش‌های منظرین این بافت شده است.

۵. نیش بلوار عطایی و خیابان حافظ

در نیش بلوار عطایی و خیابان حافظ، یکی از بناها با استفاده از نمای مدرن و شیشه‌ای و با برهم‌زدن خط آسمان، موجب ایجاد منظر نامطلوب و کاهش کیفیت سیما و منظر شهری شده است.

۶. صنف تابلوسازی در خیابان حافظ (درون بافت تاریخی ارومیه)

استقرار صنف تابلوسازی در خیابان حافظ، درون بافت تاریخی ارومیه، یکی از چالش‌های جدی این محدوده به‌شمار می‌رود. تولید و نصب تابلوهای رنگی، به‌ویژه تابلوهای با رنگ‌های تند، زننده و چشمک‌زن، موجب اختلال در آرامش بصری بافت و ایجاد اغتشاش در سیما و منظر شده و نمونه‌ای بارز از نقض ضوابط و مقررات طرح تفصیلی در این بافت ارزشمند است. گسترش کاربری‌های تجاری در بافت تاریخی، منجر به نصب بی‌رویه تابلوهای بزرگ‌مقیاس و ناسازگار با بافت شده و این امر به تشدید آلودگی بصری، کاهش خوانایی محیط و برهم‌خوردن یکپارچگی منظر تاریخی انجامیده است.

۷. نابسامانی نمای کاربری‌های مسکونی (محله صحیه - کوچه دلگشا - مسجد سردار)

در محدوده‌ی مسکونی بافت تاریخی ارومیه، به‌ویژه در محله صحیه، کوچه دلگشا و پیرامون مسجد سردار، بخش قابل‌توجهی از ساختمان‌ها فاقد نمای مناسب بوده یا از نماهایی استفاده شده است که هیچ‌گونه همخوانی با هویت تاریخی ارومیه ندارند؛ این مسئله به کاهش کیفیت بصری و تضعیف هویت کالبدی بافت منجر شده است.

در مورد کاربری تجاری - کارگاهی طبق بند (۷-۲۰) سایر ضوابط و مقررات در صفحه ۱۱۳؛ « ۷-۹-۲۰ کلی سطوح خارجی ساختمان که در معرض دید هستند باید نمونه سازی شود».

در مورد کاربری مسکونی - کارگاهی طبق بند (۷-۲۱) سایر ضوابط و مقررات؛ «۷-۸-۲۱ کلیه سطوح خارجی ساختمان که در معرض دید هستند باید نماسازی شوند».

در فصل دوم این طرح طبق سایر ضوابط و مقررات بند ۸-۲۵-۱ در صفحه ۱۳۱؛ کلیه سطوح نمایان ساختمان های واقع در محدوده شهر و حریم آن که از داخل معابر قابل مشاهده است، اعم از نمای اصلی یا جانبی نمای شهری محسوب شده و لازم است با مصالح مرغوب به طرز مناسب زیبا و هماهنگ نماسازی شود.

در فصل دوم این طرح طبق سایر ضوابط و مقررات بند (۵-۸-۲۵) در صفحه ۱۳۱ رعایت ضوابط و مقررات مصوبه ارتقای کیفی مصوب شورای عالی معماری و شهرسازی ایران الزامی است.

در فصل دوم طبق سایر ضوابط و مقررات بند (۱۱-۲۵) در صفحه ۱۳۲ رعایت مجموعه ضوابط و مقررات ملاک عمل جهت تسهیل ساماندهی بافت فرسوده شهر ارومیه مصوب کمیسیون ماده ۵ استان تا زمان نافذ بودن آن در محدوده بافت فرسوده شهر مجاز است.

در فصل ۳ این طرح با عنوان ضوابط و مقررات شهرسازی و ساختمان در حریم شهر طبق بند ۴ در صفحه ۱۳۸ علاوه بر موارد فوق رعایت موارد زیر در استقرار کاربری ها الزامی است: (۴-۸) ضوابط و مقررات سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در ارتباط با ساخت و ساز در عرصه و حریم آثار میراث فرهنگی و تاریخی.

طبق پیوست ۶ این طرح در مورد ضوابط کلی طبق (۵-۶) در صفحه ۱۲۴ بند مربوط به سیما و منظر (۶-۲-۱۵) در احداث ابنیه تمام مصالح نماهای ساختمانی باید به گونه ای باشد که علاوه بر رعایت ضوابط و مقررات طرح های جامع و تفصیلی و سایر مصوبات شورای عالی معماری و شهرسازی ایران موجب آلودگی محیط زیست نشود و قابل بازیافت و پاکسازی باشد.

در مورد کاربری آموزشی طبق بند (۷-۳) سایر ضوابط و مقررات صفحه ۵۱؛ « ۷-۷-۳ کلیه بدنه های قابل رویت ساختمان باید نمونه سازی شود». چون در طرح گفته شده نماسازی شود و از مصالح خاصی برای استفاده از نما اشاره نکرده اصولاً کاربری های آموزشی به شکل کاربری مسکونی نیز در اذهان مردم تصور می شوند.

در مورد کاربری فرهنگی هنری طبق بند (۷-۵) صفحه ۵۸ سایر ضوابط و مقررات؛ (۵-۷-۵) کلیه بدنه های قابل رویت ساختمان باید نمونه سازی شود؛ فقط به نماسازی اشاره کرده و به فرهنگ و هویت و هنر ارومیه توجه نکرده که یک بنا می تواند نشانگر فرهنگ و هنر یک شهر باشد.

در مورد کاربری اداری انتظامی طبق بند (۷-۱۰) صفحه ۷۸ سایر ضوابط و مقررات؛ « ۶-۷-۱۰ کلیه بدنه های نمایان ساختمان باید نماسازی شود». چون در طرح گفته شده نماسازی شود و از مصالح خاصی برای استفاده از نما اشاره نکرده اصولاً کاربری های انتظامی به شکل کاربری مسکونی نیز در اذهان مردم تصور می شوند.

در مورد کاربری تفریحی گردشگری طبق بند (۷-۱۲) سایر ضوابط و مقررات صفحه ۸۸ «۷-۸-۱۲ کلیه بدنه های قابل رویت بنا باید نماسازی شود».

در مورد کاربری میراث تاریخی طبق بند (۲-۱۳) صفحه ۹۰ تفکیک زمین و بنا؛ « ۴-۲-۱۳ تغییر در نمای آثار و بناهای با ارزش ممنوع است».

در مورد کاربری تفریحی گردشگری طبق بند (۷-۱۲) سایر ضوابط و مقررات صفحه ۸۸ «۷-۸-۱۲ کلیه بدنه های قابل رویت بنا باید نماسازی شود».

در مورد کاربری میراث تاریخی طبق بند (۲-۱۳) صفحه ۹۰ تفکیک زمین و بنا؛ « ۴-۲-۱۳ تغییر در نمای آثار و بناهای با ارزش ممنوع است».

در مورد کاربری صنعتی طبق بند (۷-۱۶) سایر ضوابط و مقررات در صفحه ۹۷؛ «۴-۷-۱۶ کلیه بدنه های قابل رویت باید نماسازی شود». در مورد کاربری حمل و نقل و انبار طبق بند (۷-۱۷) سایر ضوابط و مقررات در صفحه ۹۹؛ «۲-۷-۱۷ نماسازی کلیه بدنه های قابل رویت الزامی است»؛ این ضابطه در سطح شهر رعایت نمی شود که اگر رعایت شود سیمای شهری خوبی خواهیم داشت.

در مورد کاربری تجاری - مسکونی طبق بند (۷-۱۸) سایر ضوابط و مقررات در صفحه ۱۰۳؛ «۷-۹-۱۸ کلیه سطوح خارجی ساختمان که در معرض دید هستند باید نماسازی شود».

در مورد کاربری تجاری - اداری - خدماتی طبق بند (۷-۱۹) سایر ضوابط و مقررات در صفحه ۱۰۸؛ «۷-۹-۱۹ کلیه سطوح خارجی ساختمان که در معرض دید هستند باید نماسازی شود».

• ضوابط مربوط به بلند مرتبه سازی و ساخت و ساز

طبق تعریف این طرح در صفحه ۱۳ ساختمان بلند مرتبه ساختمانی است که (ارتفاع آن از ۲۳ متر ساختمان های ۸ طبقه و بیشتر) باشد. همچنین در فصل ۱ این طرح در صفحه ۱۷ تعریف مقررات ملی ساختمان ایران آورده شده است، که رعایت مفاد آخرین ویرایش مقررات ملی ساختمان در هر فعالیت ساختمانی الزامی است.

در مورد ضوابط کاربری مسکونی برای تفکیک و تجمیع طبق بند ۱-۲-۱ در صفحه ۲۵ طبق بند (۱-۲-۱) حد نصاب تفکیک جدید در حوزه مسکونی با تراکم کم ۲۰۰ متر مربع تراکم متوسط ۲۵۰ متر مربع تراکم زیاد و ویژه و مسکونی ویلا ۵۰۰ متر مربع است، هیچ یک از قطعات ناشی از تفکیک نباید مساحت کمتر از این حد نصاب ها داشته باشد. و همچنین طبق تبصره ۱۱ در صفحه ۲۱ در تفکیک های گذشته عرض معبر دسترسی از ۶ متر نباید کمتر باشد در غیر این صورت تابع ضوابط مندرج در مبحث شبکه معابر و دسترسی گذر بندی این مجموعه می شوند.

همچنین در مورد کاربری مسکونی طبق بند (۱-۵) تعداد طبقات و ارتفاع در صفحه ۲۵ «(۱-۵-۲) حداکثر تعداد طبقات قابل احداث بر روی زمین و کمتر یا مساوی ۸ متر سه طبقه با عرض بزرگتر از ۸ متر و کمتر یا مساوی ۱۲ متر ۴ طبقه با عرض بیشتر از ۱۲ متر و کمتر یا مساوی ۱۶ متر ۶ طبقه و با گذرها و برای گذرهای با عرض بیشتر از ۱۶ متر ۸ طبقه و بیشتر است».

طبق بند (۱-۱۶) در صفحه ۳۷ نحوه صدور مجوز اضافه طبقه در هر ساختمان موجود به شرط رعایت حداکثر تراکم ساختمانی پیش بینی شده در این مجموعه برای یک بار احداث یک طبقه اضافه مجاز است؛ مشروط به اینکه ساختمان به اندازه کافی مستحکم و یا قابل تقویت کردن باشد به نحوی که افزودن این طبقه هیچگونه اشکالی برای ایستایی و استحکام آن به وجود نیارد تاییدیه سازمان نظام مهندسی ساختمان استان برای تامین این شرط الزامی است.

در مورد کاربری تجاری خدماتی طبق بند (۲-۲) تفکیک و تجمیع؛ «(۲-۲-۴) حداقل نصاب زیربنای مفید ساختمان برای تفکیک واحدهای تجاری رده منطقه و شهر و فراشهر ۲۵ متر مربع و حداقل عرض دهانه آن چهار و نیم متر است».

و طبق بند (۲-۲-۵) صفحه ۴۲ حداقل نصاب مساحت برای تفکیک واحدهای تجاری مغازه محلهای و ناحیه ۱۸ متر مربع است.

طبق بند (۳-۲) تراکم ساختمانی در صفحه ۴۵ «(۳-۲-۱) حداکثر تراکم ساختمانی در قطعات اراضی کاربری تجاری-خدمات محله ای ناحیه ۲۲۰ رده منطقه ۳۲۰ و رده شهر و فراشهر ۴۴۰ درصد تعیین می شود».

طبق بند (۲-۵) (تعداد طبقات و ارتفاع در صفحه ۴۷ «(۲-۵-۱) حداکثر تعداد طبقات روی زمین شامل طبقه همکف و طبقات بالاتر برای اراضی تجاری خدماتی رده محله ای و ناحیه ای ۴ طبقه، رده منطقه ۶ طبقه، و رده شهر و فراشهر ۹ طبقه است».

و تراکم ساختمانی اش طبق (۳-۳) و بند (۳-۳-۱) حداکثر تراکم ساختمانی بر واحدهای آموزشی پیش دبستان و دبستان ۱۰۰ درصد، واحدهای آموزشی مقطع تحصیلی دوره اول دبیرستان ۱۵۰ درصد و واحدهای آموزش دوره دوم دبیرستان و بالاتر از آن ۲۰۰ درصد تعیین می شود. و طبق تبصره ۱ این بند در شرایط خاص، ضمن رعایت سایر ضوابط و مقررات راز و رعایت سیرت با درخواست آموزش و پرورش و موافقت شورای شهر و تصویب کمیسیون ماده ۵ امکان افزایش ۲۰ درصد به هر یک از تراکم های ساختمانی این بند وجود دارد و طبق بند (۳-۵)؛ «(۳-۵-۱) تعداد طبقات و ارتفاع در صفحه ۴۹ حداکثر تعداد طبقات ساختمان برای واحدهای آموزشی با شرط رعایت ضوابط تراکم ساختمانی آن در مقطع تحصیلی ابتدایی و پایین تر از آن دو طبقه، دوره اول دبیرستان سه طبقه، و برای واحدهای آموزشی دوره دوم دبیرستان و سایر مقاطع تحصیل و سایر عملکردها چهار طبقه است».

در مورد کاربری فرهنگی هنری طبق بند (۵-۵) تعداد طبقات و ارتفاع «(۱-۵-۵) حداکثر تعداد طبقات در ساختمان های اراضی کاربری فرهنگی تفریحی با شرط رعایت ضوابط تراکم ساختمانی آن رده محلهای و ناحیه ۳ طبقه، و رده منطقه شهری و فراشهری ۵ طبقه است».

در مورد کاربری مذهبی طبق بند (۳-۶) صفحه ۵۹ «(۳-۶-۱) حداکثر تراکم ساختمان در ازای کاربری مذهبی محله ای و ناحیه ۱۰۰ و منطقه شهری و فراشهری ۱۵۰ درصد است. و طبق بند (۵-۶) تعداد طبقات و ارتفاع در صفحه ۶۰ «(۳-۶-۱) تعداد طبقات و ارتفاع ساختمان های مذهبی با توجه به تراکم ساختمانی و سطح اشغال این اراضی محدودیتی ندارد».

۲-۱۳ حفاظت از آثار و محوطه های با ارزش الزامی و مداخله در عرصه آنها ممنوع است، ضوابط و مقررات حفاظت توسط و گردشگری تعیین و اعلام می شود.

۳-۱۳ هر گونه ساخت و ساز ایمن سازی، مرمت، احیا، بازسازی، نوسازی، بهسازی در داخل آثار و محوطه های با ارزش با موافقت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و رعایت ضوابط و مقررات آن سازمان مجاز است.

تبصره ۱: در موارد خاص هر گونه تجدید بنا و ساخت و ساز جدید در داخل آثار و محوطه های با ارزش ها موافقت و تایید کمیسیون ماده ۵ و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری با رعایت ضوابط و مقررات این سازمان بلامانع است.

تبصره ۲: هرگونه ساخت و ساز (شامل احداث بناهای جدید و تخریب و بازسازی بناهای موجود و در داخل حریم آثار و محوطه های با ارزش و یا در مجاورت بلا واسطه آنها با موافقت سازمان میراث فرهنگی و رعایت ضوابط و مقررات آن سازمان مجاز است.

طبق بند ۲-۱۳ در صفحه ۹۰ هرگونه ساخت و ساز جدید اراضی کاربری تاریخی با تایید و رعایت ضوابط و مقررات سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری و سایر دستگاه های اجرایی ذی ربط و تصویب کمیسیون ماده ۵ مجاز است.

• ضوابط بلند مرتبه سازی

طبق بند ۲-۲۲ در صفحه ۱۱۸ احداث ساختمان های بلند مرتبه تنها در قطعاتی مجاز است؛ که در چهارچوب و نتایج یک طرح مکان یابی اراضی مستعد برای بلند مرتبه سازی با توجه به عواملی مانند ضوابط و استانداردهای زمین ساختی و تکنیکی، زیست محیطی ترافیکی شهرسازی سیما و منظر شهری و غیره برای احداث ساختمان های بلند مرتبه شناسایی و در هماهنگی با سازمان نظام مهندسی و کنترل ساختمان اخذ نظر به تصویب کمیسیون ماده ۵ استان رسیده است.

طبق بند (۲۲-۵) در صفحه ۱۱۸ حداقل مساحت زمین برای احداث ساختمان بلند مرتبه ۱۰۰۰ متر مربع پس از رعایت بر اصلاحی است.

در مورد کاربری فضای سبز طبق بند (۴-۸) تراکم ساختمانی در صفحه ۶۶ حداکثر تراکم ساختمانی بناهای مجاز قابل احداث در اراضی این کاربری برای فضای سبز و پارک عمومی ۱۰ درصد است و همچنین طبق بند (۵-۸) در صفحه ۵۸ تعداد طبقات احداث حداکثر دو طبقه ساختمان در پارک و فضای عمومی مجاز است.

در مورد کاربری اداری انتظامی طبق بند (۵-۱۰) تعداد طبقات و ارتفاع در صفحه ۷۷ «(۱۰-۵-۱) حداکثر تعداد طبقات در ساختمان های اراضی کاربری اداری انتظامی برای ضوابط تراکم ساختمانی آن در رده ناحیه دو طبقه، منطقه ۳ طبقه، و شهری و فرا شهری ۴ طبقه است.

در مورد کاربری درمانی تعداد طبقات و ارتفاع طبق بند (۵-۱۱) صفحه ۸۲ «(۱۱-۵-۱) با رعایت ضوابط و مقررات مربوط به تراکم ساختمانی و سطح اشغال در عرصه درمانی و سایر ضوابط و مقررات ذی ربط تعداد طبقات ساختمان ها در اراضی این کاربری محدودیتی ندارد».

در مورد کاربری تفریحی- گردشگری طبق بند (۵-۱۲) در صفحه ۸۷ «(۱۲-۵-۱) تعداد طبقات و ارتفاع رعایت حداکثر تراکم ساختمانی و سطح اشغال تعداد طبقات ساختمان های اقامتی محدودیتی ندارد».

• کاربری میراث تاریخی

اراضی کاربری تاریخی طبق پیوست ۷ همین مجموعه شامل آن قسمت از اراضی محدوده شهر است، که توسط سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به عنوان آثار و محوطه های تاریخی اراضی فرهنگی با ارزش اعم از طبیعی یا مصنوع قدیمی یا (معاصر) به ثبت رسیده است.

تبصره ۱: آثار و محوطه هایی که در آینده به ثبت می رسند نیز در زمره اراضی این کاربری قرار میگیرند.

تبصره ۲: حریم آثار و محوطه ها در صورت وجود در زمره اراضی این کاربری می باشند.

۱۳-۱ موارد مجاز استفاده از زمین و بنا

استفاده از زمین و مستحدثات این کاربری برای موارد زیر مجاز است:

۱-۱۳ استفاده های کنونی از آنها به شرط عدم مخالفت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.

۲-۱۳ تغییر استفاده های کنونی و یا استفاده های آتی به شرط تایید سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و تصویب کمیسیون ماده (۵).

۲-۱۳ تفکیک زمین و بنا

۱-۱۳ هرگونه تفکیک و تجمیع، تقسیم و افراز زمین و مستحدثات در اراضی این کاربری ممنوع است.

ترکیه: شهر وان: مشابهت با ارومیه در فرهنگ، تاریخ و اقلیم

شهر ارزرورم: وجود سبک معماری سلجوقی و عثمانی و محله های مشابه با ارومیه

شهر ماردین و شهر های قهرمان مرعش و آنتب: وجود بازار تاریخی مشابه بازار تاریخی شهر ارومیه در این شهر ها و تشابه در وجود بافت تاریخی سنگی

آذربایجان: شهر شکی : بازار سنتی ،خانه های تاریخی و معماری مشابه به ارومیه و تبریز

عراق(اقلیم کردستان): اربیل قدیم : یکی از قدیمی ترین مناطق مسکونی جهان با سبک معماری مشابه به ارومیه

سلمانیه قدیم : مشابهت در سبک معماری

دهوک و زاخو: شباهت پل تاریخی زاخو به سبک معماری ارومیه

گرجستان: تفلیس قدیم : خانه های چوبی ،کوچه های سنگی در بافت تاریخی وجه اشتراک شان با ارومیه است.

موفق ترین این کشور ها در حفظ ،نگهداری و استفاده مناسب از این بافت ها ،ترکیه است.

کشور ترکیه با پیروی از استاندارد های یونسکو در بازسازی این بافت ها ،وضع قوانین سخت گیرانه برای جلوگیری از ساخت و ساز غیر قانونی ،تخصیص بودجه و حمایت دولتی و تبدیل این بافت ها و محلات به زون گردشگری بهترین رویکرد را از خود نشان داده است و ترکیه را به یکی از قطب های گردشگری تبدیل کرده است.(کریم زاده ،شهرباری و اردشیری.۱۳۹۶)

اما در کشور گرجستان با رویکرد ترکیب این بافت ها با مدرنیته ،وضع قوانین سخت گیرانه ،جذب سرمایه های خارجی و بازسازی خانه های چوبی و حمام های قدیمی توانسته عملکردی مناسب برای حفظ این بافت ها داشته باشد.

کشور آذربایجان نیز با رویکرد تمرکز بر گردشگری در این زمینه نسبتا موفق بوده است.

• ضوابط مجتمع سازی

طبق ۲۳-۲ صفحه ۱۲۱ بند حداقل مساحت زمین برای احداث مجتمع ساختمانی یک هکتار است و طبق بند ۲۳-۶ حداقل عرض گذر دسترسی برای احداث مجتمع ساختمانی ۲۰ متر است. در مورد سایر ضوابط و مقررات طرح طبق بند ۶-۸-۲۵ در صفحه ۱۳۱ رعایت ضوابط و مقررات ساختمانی سازمان ها و دستگاه های ذی ربط مانند سازمان حفاظت محیط زیست شهرداری، سازمان استانداری، وزارت آموزش و پرورش، وزارت آموزش تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی، وزارت ورزش و جوانان، سازمان های ذی ربط تاسیسات و تجهیزات شهری و سایر دستگاه های اجرایی بسته به مورد در ساختمان های کاربری های مربوط به آنها و غیره اخذ و تایید های لازم در موارد ضروری قانونی از آنها الزامی است.

در مورد فصل ۳ بند ۴ در صفحه ۱۳۸ علاوه بر موارد فوق رعایت موارد زیر در استقرار کاربری ها الزامی است: طبق بند ۸-۴ ضوابط و مقررات سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در ارتباط با ساخت و ساز در عرصه و حریم آثار میراث فرهنگی و تاریخی.

پیشنهادهای

تجارب دیگر کشور ها

در زمینه حفظ بافت و نگهداری مناسب از این بافت باید پیش از هر چیزی به بافت هایی که شباهت به بافت تاریخی و شهری ارومیه دارند رجوع کرد؛ از نمونه کشور هایی که دارای شهر هایی با بافت مشابه به ارومیه دارند می توان به ترکیه ،آذربایجان ،گرجستان ،عراق ،سوریه و ارمنستان اشاره کرد.

و با مرمت دقیق و اصولی خانه ها، ثبت جهانی شهر شکی و توسعه ی محدود و کنترل شده در این بافت ها عملکرد خوبی در شهرهای کوچک داشته باشد.

• ضوابط کلی

ضوابط کلی نما در شهر ارومیه	ضوابط کلی ساخت و ساز نظام ارتفاعی در بافت تاریخی
باتوجه به اینکه شهر ارومیه جز مناطق سرد و کوهستانی کشور محسوب می شود، باید از مصالحی که عایق هستند در نما استفاده شود تا موجب اتلاف انرژی نشود. همچنین در مورد نمای کلی شهر ارومیه بهتر است که از نمای بناهای تاریخی الگو برداری کرده و با تلفیق سبک نو و قدیم نماهای منحصر به فرد و متناسب با بافت تاریخی شهر ارومیه ساخته شود، و با استفاده از نماهای رومی که جزو نماهای بیگانه با هویت و فرهنگ بافت تاریخی شهر ارومیه هست خودداری شود؛ چون این نماهای رومی باعث ایجاد آسیب های جبران ناپذیر در هنگام وقوع سوانح طبیعی چون زلزله و ... می شوند. و همچنین از نماهایی استفاده نشود که مردم را دچار سردرگمی برای تشخیص ساختمان مسکونی از ساختمان های اداری - انتظامی و ... بکند.	در محدوده بافت تاریخی باید بلند مرتبه سازی صورت نگیرد و همچنین تراکم ساختمانی بناها باید متناسب با میراث تاریخی باشد. به گونه ای که خط آسمان محدوده را حفظ کند، همچنین استفاده از یک نظام ارتفاعی، بخصوص برای محدوده هایی که خانه های تاریخی و آثار تاریخی وجود دارد در نظر گرفته شود. معايير نفوذ ناپذیر در صورت امکان تعریفی معابر برای دسترسی ساکنان تعریفی؛ و با ساکنان محله همکاری شود و تسهیلات لازم برای مرمت بناها به مالکین داده شود. در صورت امکان برخی از قطعات ریزدانه تجمیع شوند تا سرانه مسکونی ساکنان بافت تاریخی افزایش یابد. استفاده از مصالح بومی و متناسب با اقلیم برای صرفه جویی انرژی در نظر گرفته شود.

• راهکار برای ضوابط و مقررات طرح تفصیلی ارومیه در خصوص نما و نظام ارتفاعی

ساخت و ساز و نظام ارتفاعی در بافت تاریخی	راهکارها برای نمای ساختمان های شهر ارومیه
۱ راهکار	۱ ترغیب مردم به استفاده از نماهای سنتی و تاریخی.
۲ راهکار	۲ ایجاد قوانین و مقرراتی که باعث محافظت بناهای تاریخی و واجد ارزش هنگام ناسازی می شود.
۳ راهکار	۳ ایجاد ضوابط مخصوص نما برای محدوده تاریخی برگرفته از نماهای دوره های مختلف تاریخی ارومیه.
۴ راهکار	۴ ایجاد ضوابط در خصوص به کارگیری نماهای سازگار با اقلیم و بافت.
۵ راهکار	۵ استفاده از مصالح سنتی؛ در مرمت ساختمان ها از مصالح و تکنیک های سنتی استفاده شود تا هویت تاریخی حفظ گردد.
۶ راهکار	۶ توجه به جزئیات: در بازسازی، به جزئیات معماری و تزیینات توجه ویژه ای دارد.
۷ راهکار	۷ امکان مشارکت بین مالکین برای تعریف معابر و عقب نشینی و مرمت ساختمان ها با سازمان های مرتبط

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در واقع با آغاز عصر مدرنیته تحولات گسترده‌ای در ساختار فضایی-کالبدی شهرهای ایران به وقوع پیوسته که شهر ارومیه هم خارج از این تحولات نیست. نمای یک ساختمان به دلیل نقش عمده تأثیرگذاری در سیمای کلی و شکل دهنده‌ی هویت شهری، در زمینه ضابطه‌مندسازی همواره مورد توجه متخصصان معماری و شهرسازی بوده است

(پورجواداصل و همکاران، ۲۰۲۲).

در دهه‌های اخیر و با توجه به محدوده‌های تاریخی و ارزشمند شهرهای مختلف ایران، دغدغه ساماندهی نما و منظر شهری بیش از پیش، در قالب تأسیس کمیسیون‌های نما و منظر شهری در سازمانهای ذیربط مورد بحث و پیگیری هستند (پورجواداصل و همکاران، ۲۰۲۲).

در خصوص ایجاد نما و ساخت و سازهای نو باید به خصوصیات معماری بومی و تاریخی شهر توجه ویژه‌ای شود، تا متناسب با تاریخ کهن، به هویت بخشی شهر کمک کند (پورجواداصل و همکاران، ۲۰۲۲).

به طور کلی اقلیم شهر ارومیه سرد و خشک بوده و به همین دلیل دارای ساختار ویژه‌ای در ساختار ابنیه بوده است برای مثال اکثر ابنیه‌ها دارای حیاط مرکزی جهت گردش هوا و پشت بام‌های شیب دار در خصوص برف ریزی در فصل زمستان است، که برای نمونه می‌توان به خانه‌ی انصاری واقع در خیابان سرداران و میدان امام حسین اشاره کرد که نمونه‌ی تاریخی از این ابنیه‌هاست. استفاده از این ایده‌هایی کلی در طراحی نما و ساخت ساختمان‌های نوساز به حفظ تمدن و تاریخ این شهر کمک ارزنده‌ای می‌کند. حتی طرحی تحت عنوان طرح ویژه حفاظت و احیای بافت تاریخی شهر ارومیه در سال ۱۴۰۲ کار شده است. (مهندسان مشاور شهرساز و معمار فرهاد، ۱۴۰۲) که امیدواریم اجرایی شود.

آثار معماری باید دارای معنا و مفهوم عمیق در ارتباط با گذشته بوده و در عین حال نشانگر روح مکان، حس مکان، و روح زمان باشد. و با حفظ ارتقای هویت شهری در بافت‌های تاریخی ارزشمند با برنامه‌ریزی طراحان باعث ایجاد پیوستگی و گسترش استمرار زمان در مکان به صورت معنایی با هویت آمیخته و با ارزش‌تر شدن این ابنیه‌ها شود. (شاطری وایقان و دبده، ۱۳۹۸).

منابع

- اسمعیل پور نجماء و فروغی نسب فاطمه. (۲۰۲۱). برنامه ریزی توسعه ی مجدد زمین در محله های بافت تاریخی (مطالعه ی موردی: محله زرتشتی ها در بافت تاریخی شهر یزد).
- بیتی حامد و پورجواداصل باقر. (۲۰۲۳). بررسی تحقق پذیری ضوابط نماسازی در نماهای نوساز مسکونی (مطالعه موردی: محله باغشمال در محور تاریخی-فرهنگی کلانشهر تبریز).
- پورجواداصل باقر و بیتی. (۲۰۲۲). رهیافت‌هایی از نمای خانه‌های تاریخی جهت به‌کارگیری در نمای ساختمان‌های نوساز (نمونه موردی: خانه‌های تاریخی تبریز). باغ نظر، ۱۹ (۱۰۷)، ۸۵-۹۸.
- طاهره متقی، مجتبی رفیعیان، حمیدرضا صارمی. (۱۴۰۰). مدل نظری معاصر سازی مبتنی بر مدیریت تعارض در بافت های تاریخی شهری؛ مورد پژوهشی: بافت تاریخی شهر ری محله معماری و شهر سازی ایران.
- خاکسار علی، مهدوی الهه. (۱۴۰۲). باز آفرینی بافت های تاریخی، با رویکرد افزایش زیست پذیری شهری. مجله هنر و تمدن شرق، شماره ۴۲.
- پدرام بهنام، قاسمیه سارا. (۱۴۰۲). روند تحولات شهری در فضای شهر تاریخی اصفهان با تاکید بر دو دهه اول قرن بیست و یک. مرمت و معماری ایران، شماره ۳۶.
- طرح جامع شهر ارومیه. (۱۳۸۶). وزارت مسکن و شهرسازی، مهندسین مشاور ...
- طرح تفصیلی شهر ارومیه. (۱۳۹۶). شهرداری ارومیه، مهندسین مشاور ...
- شورای عالی شهرسازی و معماری ایران. (۱۳۹۴). مجموعه مصوبات مربوط به بلندمرتبه‌سازی و ساماندهی سیما و منظر شهری. وزارت راه و شهرسازی.
- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری. (۱۳۹۲). ضوابط حفاظت از بافت‌های تاریخی کشور.
- صمدی، علی؛ جهانگیرزاده، جواد. (۱۴۰۱). سنجش نقش سرمایه اجتماعی در فرآیند بازآفرینی مشارکتی (مورد مطالعاتی: بررسی تطبیقی محلات مهدی‌القدم و هفت آسیاب شهر ارومیه).
- مهندسان مشاور شهرساز و معمار فرهنگ، ۱۴۰۲.
- شاطری وایقان امید، & دبدبه محمد. (۲۰۱۹). رویکرد احیای بافت های تاریخی و ارزشمند شهری در حفظ هویت معماری بناها.
- خجسته مقال فاطمه، مصیب زاده علی، عابدینی اصغر. (۱۴۰۴). شهر تاکتیکال: رویکردی برای تحول بافت تاریخی شهر ارومیه
- عباس زاده مظفر و کریمی رضا. (۲۰۲۴). واکاوی شکنندگی در محلات بافت تاریخی شهر ارومیه
- کریم زاده علی، شهریار سید کمال الدین و اردشیری مهیار. (۱۳۹۶). تبیین سیاست های فرهنگی تاثیر گذار بد بازآفرینی شهری فرهنگ محور (با تاکید بر تجارب بازآفرینی شهری در استانبول ترکیه).



دکتر قادر احمدی
دکتری شهرسازی
دانشیار محترم دانشکده معماری،
شهرسازی و هنر دانشگاه ارومیه
gh.ahmadi@urmia.ac.ir

۱. مقدمه و معرفی

مصاحبه کننده: سلام استاد. ممنون که وقتتان را برای نشریه اورمو گذاشتید. ما در اولین شماره با موضوع هویت شهری ارومیه قصد داریم نگاه تخصصی و تجربه محور اساتید را هم ثبت کنیم. خیلی خوشحالیم امروز در کنار شما هستیم. اگر ممکن است لطفاً اول خودتان را معرفی کنید.

دکتر احمدی:

+ بسم الله الرحمن الرحيم. من هم به نوبه خودم از شما تشکر می‌کنم، از دانشجویهای خوب و عزیزی که در حوزه پژوهش و نشر مطالب علمی تلاش می‌کنند. ان شاء الله که در این مسیری در پیش گرفته‌اند موفق باشند. من قادر احمدی هستم، عضو هیئت علمی گروه شهرسازی و نزدیک به ۲۵ سال است که در این دانشکده در خدمت آموزش و پژوهش و توسعه شهرسازی هستم.

۲. به نظر شما مهم‌ترین دلیل بهم‌ریختگی نماها در ارومیه چیست؟

دکتر احمدی:

موضوع هویت شهری جزو واژه‌هایی است که خیلی بالاتکلیف و مهم است. وقتی صحبت از نما می‌کنیم، باید بگوییم نما فقط یک عنصر خیلی کوچک از هویت شهری است و معرف هویت ارومیه به‌طور کامل نیست. هویت یعنی جوهره یک شهر و شامل عناصر طبیعی مثل شهرچای، باغات و کوه‌ها، مفاهیم فرهنگی مثل نظام محله‌بندی و تعاملات اجتماعی و المان‌های کالبدی مثل ایوان‌ها، بام‌های شیب‌دار و استفاده از مصالح بومی می‌شود. این عناصر همه بخشی از هویت شکلی و ظاهری شهر هستند. اما متأسفانه در سال‌های اخیر گسست هویتی رخ داده و نماها بیشتر حالت کپی و ظاهرگرا پیدا کرده‌اند، به همین دلیل دیگر ارتباطی بین درون و بیرون شهر دیده نمی‌شود و این باعث بهم‌ریختگی نماها شده است.

۳. توجه به اقلیم، وضعیت شهر و ابعاد هویت شهری ارومیه، چرا بعضی ساختمان‌ها از نظر ارتفاع یا نما، ضوابط طرح تفصیلی را رعایت نمی‌کنند؟

دکتر احمدی:

شهر، ساختش و ارزش‌های اجتماعی و اقتصادی و دینی حاصل نیروهای هویت‌بخش نیست. بیشتر شامل بازار می‌شود. طبیعتاً وقتی بازار وارد عمل می‌شود و شهر به یک کالا تبدیل می‌شود، بازار آن کالایی را تولید می‌کند که برایش بیشترین سود را داشته باشد. اینجا طبیعتاً شاید یک مقدار هویت دست و بالش را ببند و همین تسلط بازار و تولید شهری را به‌عنوان کالا نگاه کنیم و طبیعتاً هرچا فرصتی کنیم کالای بنجل هم عرضه می‌کنیم که سود بیشتری به‌دست بیاوریم و خب شهر هم تحت تأثیر همین نگاه بازاری‌اش قرار می‌گیرد و آنچه که اتفاق می‌افتد یک درهم برهمی و تنوع نامتناجسی از کالاهاست و کسی که زور و قدرت داشته باشد، کالاهایش را بیشتر می‌سازد و این نابسمانی شاید به این مورد بیشتر مربوط باشد.

۴. به نظر شما، برای بهتر شدن نما و ارتفاع ساختمان‌ها در ارومیه، ابتدا چه چیزی باید اصلاح شود؟

دکتر احمدی:

نگاه کنید، دو مقوله را باید از هم جدا کنیم. نما یک داستان است و ارتفاع و تراکم داستان دیگری. اینکه بگوییم هر جایی نمای زشتی دارد، حتماً ارتفاع نامناسب هم دارد، نه، این‌طور نیست. ارتفاع حاصل جریان تراکم، تراکم‌فروشی و عدم توجه به مفاهیم ارزشی است. وقتی ساختمانی نسبت به ساختمان بغلی ارتفاع نامتناجسی پیدا می‌کند، یعنی حق نور و حریمیت همسایه را می‌گیرد و هویت یکپارچه شهر آسیب می‌بیند.

در مورد نما هم، نما نتیجه حال درون ساختمان است. وقتی کسی سطح اشغال، عقب‌نشینی و پلان معماری را رعایت نمی‌کند، نمای ساختمان هم چیزی در نمی‌آید که با اقلیم و مصالح منطقه هماهنگ باشد. بیشتر زرق و برق بازاری است، برای این‌که کالایش سریع فروش برود، نه برای این‌که نیازهای واقعی و ذاتی جامعه برآورده شود. مردم می‌خرند و سریع می‌روند، حس تعلقی وجود ندارد و وقتی مفاهیم هویت اجتماعی در شهر نیست، همین آشفتگی نما و ارتفاع شکل می‌گیرد.



برای دسترسی به
ویدئوی کامل
مصاحبه، لطفاً کد
را اسکن QR
نمایید.

یادداشت

آنچه در این بخش خواهید خواند:

• ارومیه در جست و جوی توازن میان هویت و توسعه

• آینه ای رو به گذشته و زخم امروز

مسجد اعظم



علی ارسلانی
دانشجوی کارشناسی شهرسازی
دانشکده معماری، شهرسازی و
هنر دانشگاه ارومیه
Arsalani2013@gmail.com

ارومیه در جست‌وجوی توازن میان هویت و توسعه

ارومیه برای بسیاری از ما تنها محل زندگی نیست؛ بخشی از هویت فردی و جمعی‌مان است. شهری که زیست‌پذیری‌اش را می‌توان در قدم‌زدن‌های روزانه در خیابان دانشکده، در فرهنگ دیرینه والیبال، و در ریتم آرام شهرچای لمس کرد. هر محله با نام‌ها و خاطراتش — از گول‌اوستی و یئدی‌درمان تا بازارباش و شهرچای — روایت‌گر لایه‌هایی از تاریخ و هویت این شهر است.

تنوع قومی و مذهبی ارومیه نیز یکی از پایه‌های مهم هویت شهری آن به شمار می‌آید؛ شهری که زندگی روادارانه در آن، سرمایه‌ای اجتماعی است که نسل‌ها شکل داده‌اند. همین ترکیب فرهنگ، طبیعت و همزیستی، تصویر ویژه‌ای از ارومیه ساخته است؛ تصویری که در طعم بیدمشک و نقل، در پارک‌های ساحلی شهرچای و حتی در خاطرات مشترک نسل‌ها از «دنیای بازی» دیده می‌شود.

باین‌حال، بخشی از هویت این شهر — از دریاچه ارومیه گرفته تا فضاهای عمومی ارزشمند — امروز با چالش‌هایی روبه‌روست که نیازمند توجه و اقدام جمعی است. اگرچه این وضعیت نگران‌کننده است، اما تجربه تاریخی ارومیه نشان داده که این شهر ظرفیت بازیابی و پیشرفت را دارد.

امروز بیش از گذشته لازم است درباره آینده ارومیه بیندیشیم و مسئولانه عمل کنیم؛ شهری که می‌تواند دوباره به نمونه‌ای موفق از توسعه پایدار و هویت شهری پویا در شمال غرب کشور تبدیل شود.



مبینا مجیدی زیلان
دانشجوی کارشناسی شهرسازی
دانشکده معماری، شهرسازی و
هنر دانشگاه ارومیه
Mobimajdy@gmail.com

آینه ای رو به گذشت و زخم امروز

برای من که در این شهر نفس میکشم ارومیه بیشتر از یک شهر یک دفترچه خاطرات است که بسیاری از صفحاتش نابود شده اند. شهری با چنین قدمت و تاریخی کهن در دهه های آخر چنین از هویت خود دور شده که دیگر نه روح معماری برایش باقی مانده نه هویتی؛ تنها یک تقلید بی ریشه از آن باقی مانده. بافت های قدیمی شهر نظیر کلیسای ننه مریم، سه گنبد مانند مادر و پدر پیری خسته در یک گوشه به تقلید بی رویه شهر می نگرند؛ گویی هویت شهرمان در زیر آوار مدرنیته ی بی فکر دفن شده. دیگر هیچ نشانه ای مرا به ریشه ام وصل نمی کند.

نمی دانم شما هم مثل من این اندوه را احساس می کنید یا نه؟ این حس غریبگی انگار شهری شمارا بزرگ کرده و دیگر شما را نمی شناسد؛ هنگامی که از کنار دریاچه ارومیه خشک شده ارومیه رد میشوم و به یاد خاطرات کودکی ام می افتم؛ زمانی که دریاچه آینه ی آسمان بود؛ فقط نمک نبود بخشی جدا نشدنی از هویت ما بود. حال انگار هویت ما هم دچار سرنوشت یکسانی با دریاچه شهرمان شده، همان قدر خشکیده و ترک خورده.

تلخ ترین تجربه ام را اگر بخواهم بازگو کنم ما نسلی هستیم که طعم اصالت را چشیده ایم؛ اما فرزندانمان چه؟ آن ها نیز طعم اصالت را خواهند چشید یا تاریخ بار گرانی بود که روز به روز ذره ای از آن را جا گذاشته ایم؟! با نبود تاریخ و جا گذاشتن اصالت، هویتی برای نسل آینده باقی خواهد ماند؟

سخن آخر بیاید اعتراف کنیم ما تماشا کردیم که چگونه اصالت و هویت شهرمان کم کم از ما فاصله گرفت و غرق شد. امیدی هست؟ شاید، اما این امید باید از دل اندوهگین ما بجوشد. بگذاریم این اندوه شروعی برای بازسازی آنچه در سینه داریم و حسرت شد باشد تا فرزندانمان از شهری بگویند که خود را پیدا کرد و به هویت گم شده اش اعتراف کرد و با عشق مردمانش خود را احیا کرد.

باتشکر

معرفی کتاب

آنچه در این بخش خواهید خواند:

ارومیه درگذر زمان

ارومیه از دیرینه زمان تا امروز

مصائب ارومیه

دریاچه ارومیه



ارومیه از دیرینه زمان تا امروز

پژوهش و نگارش
پرویز عقلمند

کتاب ارومیه از دیرینه زمان تا امروز

ارومیه در گذر زمان

نویسنده: حسن انزلی

سال انتشار: ۱۳۹۰

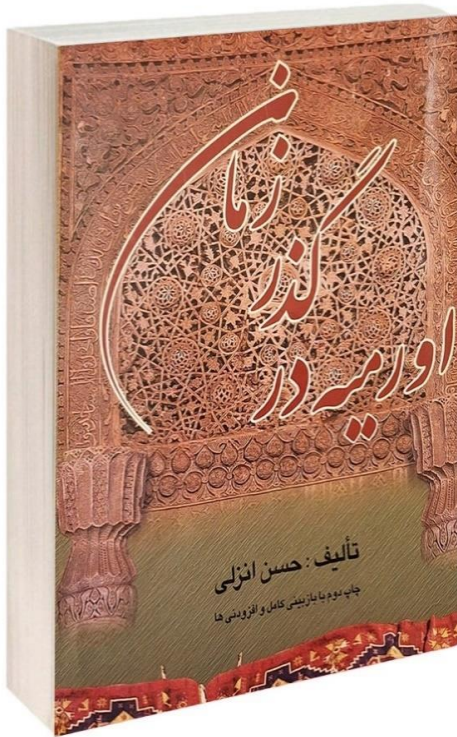
نام انتشارات: دستان

درباره کتاب

«ارومیه در گذر زمان» یک تاریخ جامع و همه‌جانبه از شهر ارومیه است؛ اثری که از پیشینه باستانی تا دوران معاصر را پوشش می‌دهد. این کتاب با فصل‌بندی دقیق، شامل بررسی جغرافیا، زبان و اقوام، آثار باستانی، حوادث تاریخی (از حمله اعراب تا خوارزمشاهیان)، حکمرانی محلی، دوره‌های مهمی مثل انقلاب مشروطیت، کودتای ۱۲۹۹، تحولات پس از شهریور ۱۳۲۰، دوره پهلوی و انقلاب اسلامی است. همچنین به «ثقافت عامه» شهر — آداب و رسوم، ادبیات و شاعری محلی، آموزش و چاپ و فعالیت‌های فرهنگی — نیز توجه شده است. در انتها کتاب‌نامه و فهرست اعلام نیز دارد.

چرا خواندنش ارزش دارد؟

گسترده‌گی و جامعیت: به‌عنوان یک مرجع تاریخی — فرهنگی کامل درباره ارومیه.
تنوع موضوعات: از تاریخ سیاسی تا زندگی روزمره مردم؛ از باستان تا معاصر.
مناسب برای پژوهش، گزارش، مقاله یا معرفی «هویت شهری و فرهنگی» ارومیه.



ارومیه از دیرینه زمان تا امروز

نویسنده: پرویز عقلمند

سال انتشار: ۱۳۹۸

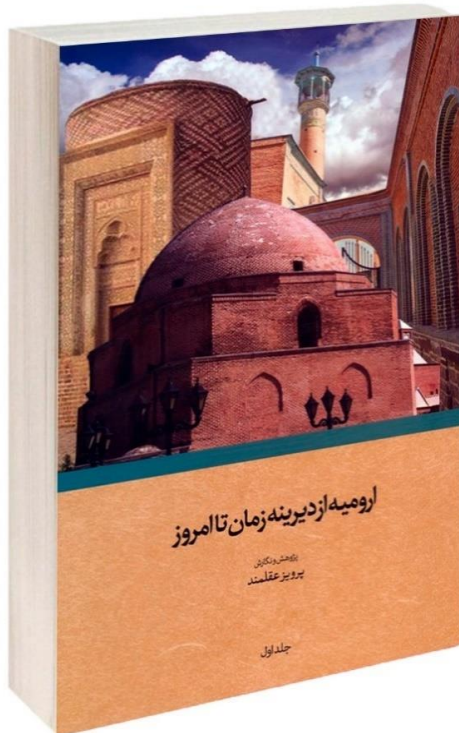
نام انتشارات: سخن

درباره کتاب

این کتاب با نگاهی نو و مستند، پیشینه تاریخی - شهری ارومیه را بازسازی می‌کند؛ با بررسی اسناد، نقشه‌ها و تصاویر قدیمی. نخست به معرفی محلات، گذرها، کوی‌ها، دروازه‌ها، بافت قدیم و بناهای تاریخی می‌پردازد. در ادامه، تحولات شهری در دوره‌های مختلف، معماری، شهرسازی، وقایع مهم تاریخی (انقلاب مشروطیت، نهضت ملی، انقلاب اسلامی، جنگ) و نقش ارومیه در این تحولات بررسی می‌شود. جلد دوم به تاریخ شهرداری، شهرداران و ساختار اداری - شهری اختصاص دارد.

چرا خواندنش ارزش دارد؟

تمرکز ویژه بر «هویت شهری و ساختار شهر» (محلات، شهرسازی، بافت شهری) مناسب اگر بخواهی نشریات جلوه‌ای از محله‌ها و بافت شهری ارومیه بدهد. استفاده از منابع مستند: اسناد، نقشه، عکس که اعتبار پژوهشی کتاب را بالا می‌برد. جامع بودن در دو جلد: هم پیشینه تاریخی، هم تحولات معاصر و شهری - برای شناخت دقیق و همه‌جانبه.



مصائب ارومیه (خاطرات سرگرد اسکندر افشارپناه)

نویسنده: مجید خلیل زاده

سال انتشار: ۱۴۰۰

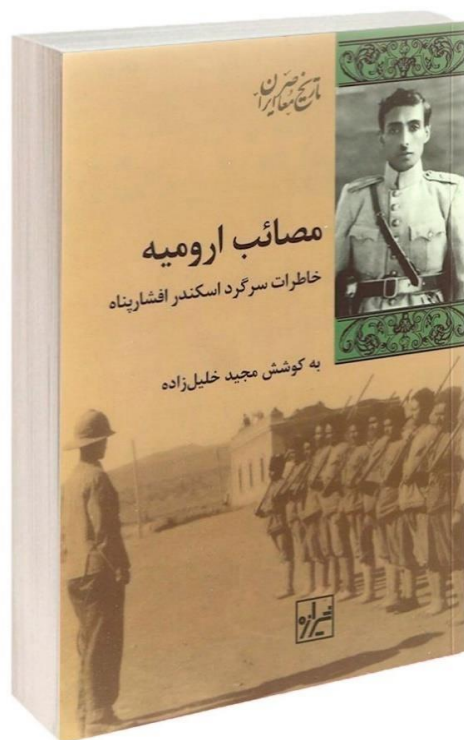
نام انتشارات: شیرازه

درباره کتاب

«مصائب ارومیه» مجموعه‌ای از خاطرات و روایت‌های مستند است که در آن سرگذشت شهر و منطقه ارومیه را در دوره بحران‌های بزرگ به‌ویژه دوره جنگ جهانی اول (و در برخی گزارش‌ها جنگ جهانی دوم) ثبت شده است. خاطرات متعلق به سرگرد «اسکندر افشارپناه» هستند؛ فردی که دیدگاه نزدیک به رخداد‌های تاریخی آن دوره دارد و وقایع تلخ و مصائب مردم ارومیه را از اشغال، تا تاخت‌وتاز نیروهای خارجی و بحران‌های اجتماعی به تصویر می‌کشد.

چرا خواندنش ارزش دارد؟

این اثر روایت زنده و معاصر از فاجعه‌ها و مصائب تاریخی ارومیه و منطقه‌ی آذربایجان غربی است یعنی بخشی از تاریخ رسمی، که کمتر در تاریخ‌نگاری «رسمی» به تفصیل آمده، ثبت شده است. برای کسانی که می‌خواهند «صورت خام» تاریخ محلی را با زبان شخصی شاهدان عینی به خوانندگان منتقل کنند، این کتاب مناسب است. اگر نشریه‌ات می‌خواهد بخشی درباره بحران، جنگ، آسیب اجتماعی یا خاطره تاریخی از ارومیه داشته باشد، «مصائب ارومیه» می‌تواند منبعی تأثیرگذار و انسانی باشد.



ارومیه در گذر زمان

نویسنده: حسن انزلی

سال انتشار: ۱۳۹۰

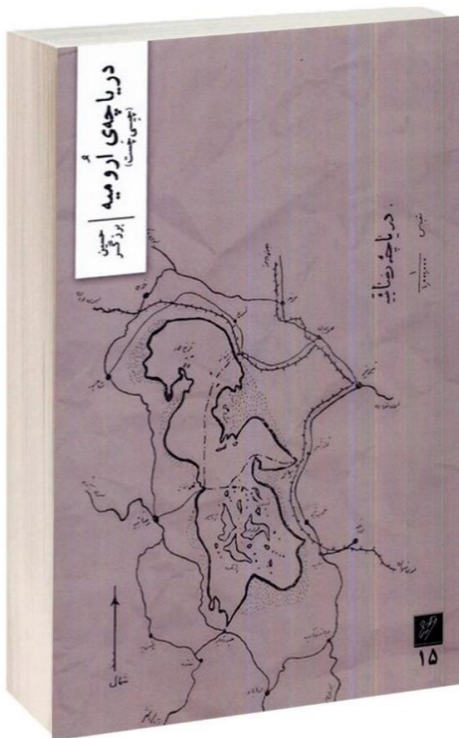
نام انتشارات: داستان

درباره کتاب

«ارومیه در گذر زمان» یک تاریخ جامع و همه‌جانبه از شهر ارومیه است؛ اثری که از پیشینه باستانی تا دوران معاصر را پوشش می‌دهد. این کتاب با فصل‌بندی دقیق، شامل بررسی جغرافیا، زبان و اقوام، آثار باستانی، حوادث تاریخی (از حمله اعراب تا خوارزمشاهیان)، حکمرانی محلی، دوره‌های مهمی مثل انقلاب مشروطیت، کودتای ۱۲۹۹، تحولات پس از شهریور ۱۳۲۰، دوره پهلوی و انقلاب اسلامی است. همچنین به «ثقافت عامه» شهر — آداب و رسوم، ادبیات و شاعری محلی، آموزش و چاپ و فعالیت‌های فرهنگی — نیز توجه شده است. در انتها کتاب‌نامه و فهرست اعلام نیز دارد.

چرا خواندنش ارزش دارد؟

گسترده‌گی و جامعیت: به‌عنوان یک مرجع تاریخی — فرهنگی کامل درباره ارومیه.
تنوع موضوعات: از تاریخ سیاسی تا زندگی روزمره مردم؛ از باستان تا معاصر.
مناسب برای پژوهش، گزارش، مقاله یا معرفی «هویت شهری و فرهنگی» ارومیه.



گزارش

آنچه در این بخش خواهید خواند:

گزارشی از فعالیتهای و عملکرد انجمن علمی مهندسی شهرسازی

دانشگاه ارومیه در پائیز ۱۴۰۴



مدرسه هدایت

پشت صحنه دنیای شهرسازی در دانشگاه ارومیه



رشته مهندسی شهرسازی در دانشگاه ارومیه از دهه ۱۳۸۰ فعالیت خود را آغاز کرده و طی سال‌ها جایگاه علمی و آموزشی مهمی در میان رشته‌های دانشگاهی پیدا کرده است. در همین راستا، انجمن علمی مهندسی شهرسازی با سابقه دیرینه از همان دهه ۸۰ تشکیل شد و به عنوان تشکلی فعال و پویا در زمینه ارتقای سطح علمی، پژوهشی و فرهنگی دانشجویان شهرسازی فعالیت دارد. این انجمن بستری فراهم می‌آورد تا دانشجویان با شرکت در برنامه‌های علمی، بازدیدهای تخصصی، نشست‌ها و همکاری با نهادهای مرتبط، مهارت‌های حرفه‌ای و تجربه عملی خود را تقویت کنند و نقش مؤثری در ایجاد ارتباط میان دانشگاه، صنعت و جامعه شهری ایفا کنند. در ادامه، به معرفی اعضای این دوره از انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه می‌پردازیم.

امیررضا پاشای مهر
عضو شورای مرکزی

سارو محمدی
نائب دبیر انجمن

راضیه کاظمی
دبیر انجمن

آیسن بی نیاز
عضو شورای مرکزی

علی ارسلانی
عضو شورای مرکزی

امیرعلی صفائی نیا
عضو شورای مرکزی



@SHAHRSAZI_UU



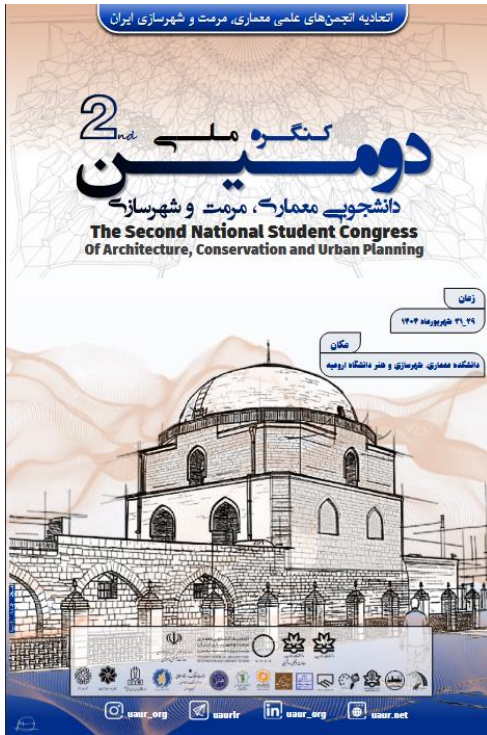
@SHA HRSAZI_UU



دانشگاه ارومیه

روایت یک فصل عملکرد؛ پاییز ۱۴۰۴

معرفی برنامه



از فعالیت‌های شاخص انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه می‌توان به میزبانی و برگزاری دومین کنگره ملی دانشجویی معماری، مرمت و شهرسازی اشاره کرد که در شهریور ماه ۱۴۰۴ به همت اتحادیه معماری، مرمت و شهرسازی ایران برگزار شد و طی سه روز، دانشجویان از سراسر کشور در دانشگاه ارومیه حضور یافتند. این رویداد فرصت ارزشمندی برای تبادل علمی، ایجاد شبکه همکاری بین انجمن‌های علمی سراسر کشور و آشنایی با ظرفیت‌های شهری و فرهنگی ارومیه فراهم کرد.

گزارش تصویری



روایت یک فصل عملکرد؛ پاییز ۱۴۰۴

معرفی برنامه



گرد کتاب همراه

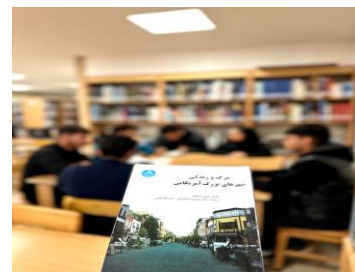


گرد کتاب آبان ماه

انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه در فصل جاری دو گردهمایی کتاب برگزار کرد و گرد کتاب سوم خود را نیز در ۲۴ آذر برگزار خواهد کرد.

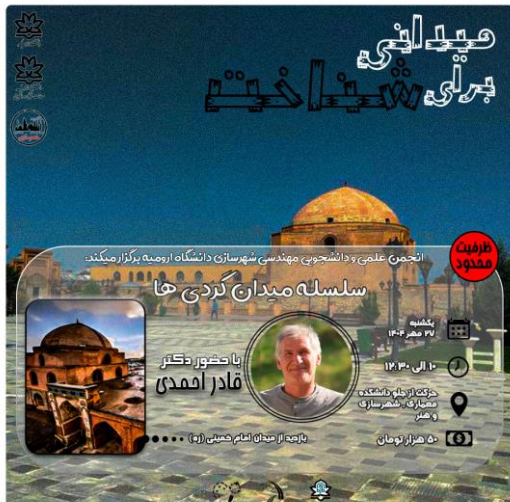
مهرماه ۱۴۰۴: بررسی کتاب «شهر در تاریخ»، با تمرکز بر تحلیل تحولات تاریخی شهری.
آذرماه ۱۴۰۴: بررسی کتاب «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی»، با تأکید بر مسائل شهری معاصر و مقایسه ایران و جهان.
این برنامه‌ها با استقبال دانشجویان همراه بود و فرصت مناسبی برای تبادل نظر و ارتقای دانش شهرسازی فراهم کرد.

گزارش تصویری



روایت یک فصل عملکرد؛ پاییز ۱۴۰۴

معرفی برنامه



انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه در تاریخ ۲۷ مهرماه ۱۴۰۴ بازدید میدانی خود را تحت عنوان "میدانی برای شناخت" از میدان امام خمینی (ره) ارومیه با همراهی دکتر احمدی برگزار کرد. بیش از ۵۰ نفر از دانشجویان در این برنامه شرکت داشتند و ضمن مشاهده مستقیم ویژگی‌های شهری، با مفاهیم پایه‌ای شهرسازی و تحلیل فضاهای عمومی آشنا شدند. این بازدید، بخشی از یک سلسله برنامه‌های میدانی است و در ماه‌ها و فصل‌های آینده نیز ادامه خواهد داشت تا شناخت دانشجویان از محیط شهری به ویژه میدانها به تدریج گسترش یابد.

گزارش تصویری



روایت یک فصل عملکرد؛ پاییز ۱۴۰۴

معرفی برنامه



نشست شهرسازان جوان

باخترانی:
دکتر مصیب زاده
مدیر گروه معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی

موضوع های نشست:

- انتخاب دانشجویان با استعداد و علاقه
- انتخاب دانشجویان با مهارت و توانمندی
- انتخاب دانشجویان با انگیزه و اشتیاق
- بحث و گفتگو
- پرسش و پاسخ

تاریخ برگزاری: **دوشنبه، ۵ آبان ۱۴۰۴**
ساعت برگزاری: **ساعت ۱۲ الی ۲**
مکان برگزاری: **دانشکده معماری، شهرسازی و هنر**

جهت ثبت نام و کسب اطلاعات بیشتر
به آیدی زیر مراجعه نمایید:
@shahrsazi_urmia

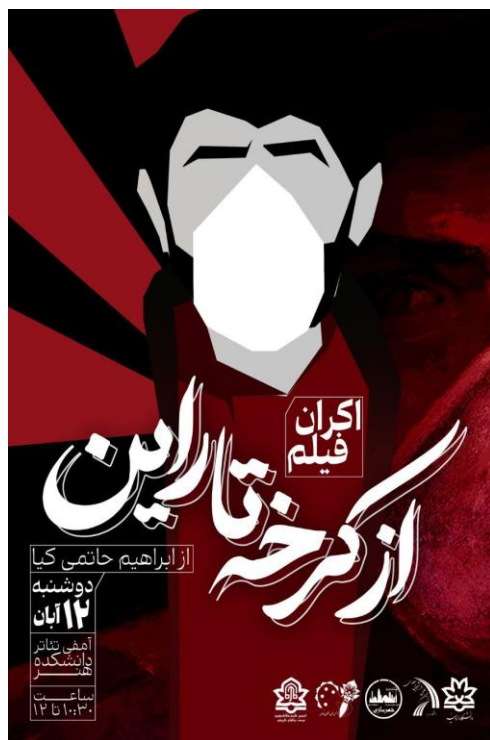
انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه در تاریخ ۵ آذرماه ۱۴۰۴ نشست «شهرسازان جوان» را برای دانشجویان نوورودی برگزار کرد. در این برنامه، آقای دکتر مصیب زاده، مدیر گروه شهرسازی، نکات لازم در مورد نحوه انتخاب واحد، استفاده از سامانه دانشگاه و سایر اطلاعات ضروری برای دانشجویان را ارائه کردند. در پایان نشست، اعضای انجمن علمی شهرسازی به نوورودی ها معرفی شدند و دانشجویان با فعالیت ها و اعضای انجمن آشنا شدند.

گزارش تصویری



روایت یک فصل عملکرد؛ پاییز ۱۴۰۴

معرفی برنامه



انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه در تاریخ ۱۲ آبان ۱۴۰۴ پخش فیلم «از کرخه تا راین» را در آمفی تئاتر دانشکده معماری، شهرسازی و هنر برگزار کرد. این برنامه به صورت مشترک با دیگر انجمن‌های دانشجوین اجرا شد و فرصتی برای دانشجویان فراهم کرد تا ضمن مشاهده آثار سینمایی مرتبط با مسائل شهری و اجتماعی، تجربه‌ای علمی و فرهنگی به‌دست آورند. در پایان برنامه، دکتر طالبی به نقد و بررسی فیلم پرداختند و نکات مهم آموزشی و تحلیلی مرتبط با موضوع فیلم را برای دانشجویان تشریح کردند.

گزارش تصویری



روایت یک فصل عملکرد؛ پاییز ۱۴۰۴

معرفی برنامه



انجمن علمی مهندسی شهرسازی دانشگاه ارومیه نشست «گفت‌وگوی شهرسازانه» را با موضوع محله‌های تاریخی و حس تعلق؛ تعادل میان حفظ هویت و توسعه مدرن برگزار کرد. این برنامه به مناسبت روز کتابخوانی برگزار شد و در طول جلسه، کتاب «اورمیه در گذر زمان» معرفی گردید و دبیر انجمن خلاصه و نکات مهم آن را برای شرکت‌کنندگان توضیح داد. همچنین در پایان نشست، جلسه‌ای جهت بررسی و تصمیم‌گیری درباره محتوای فصل جاری نشریه اورمو برگزار شد و تصمیم‌های نهایی برای این شماره اتخاذ شد.

گزارش تصویری



روایت یک فصل عملکرد؛ پاییز ۱۴۰۴

همکاری ها

بنام خدا
شماره چهارم
Urmia University

نقش دین
در شکل گیری
سازمان

موسسه پژوهشی
پژوهش‌های علمی و پژوهشی

۱۹ آبان

موسسه پژوهشی
پژوهش‌های علمی و پژوهشی

PowerPoint

کارگاه خنجره ای پاورپوینت

آموزش تخصصی طراحی پاورپوینت

آموزش تخصصی طراحی پاورپوینت

آموزش تخصصی طراحی پاورپوینت

کارگاه سازه
موسسه پژوهشی
پژوهش‌های علمی و پژوهشی

کارگاه سازه

کارگاه سازه

کارگاه سازه

صفر تا صد
دوره جامع آنلاین هوش مصنوعی

تمام رشته های دانشگاهی به سبب هوش مصنوعی میروند

دانشگاه آزاد اسلامی

دانشگاه آزاد اسلامی

دانشگاه آزاد اسلامی

کارگاه دیجیتال

نقشه دیجیتال

نقشه دیجیتال

نقشه دیجیتال

دوره جامع آموزش پیشرفته
SPSS

دوره جامع آموزش پیشرفته

دوره جامع آموزش پیشرفته

دوره جامع آموزش پیشرفته

کتابخانه خنجره ای

کتابخانه خنجره ای

کتابخانه خنجره ای

کتابخانه خنجره ای

دوره تخصصی طراحی پاورپوینت

دوره تخصصی طراحی پاورپوینت

دوره تخصصی طراحی پاورپوینت

دوره تخصصی طراحی پاورپوینت

دوره تخصصی طراحی پاورپوینت

دوره تخصصی طراحی پاورپوینت

دوره تخصصی طراحی پاورپوینت

دوره تخصصی طراحی پاورپوینت

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

دوره آموزشی آشنایی با

دوره آموزشی آشنایی با

دوره آموزشی آشنایی با

دوره آموزشی آشنایی با

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی

کارگاه آموزشی



دکتر فرشید آرام
دکتری پایداری و بازآفرینی شهری
استاد مشاور انجمن گروه
شهرسازی و نشریه اورمو
f.aram@urmia.ac.ir

دکتر فرشید آرام، عضو هیئت علمی گروه شهرسازی دانشگاه ارومیه، علاوه بر آن که استاد مشاور انجمن علمی شهرسازی هستند، استاد مشاور نشریه دانشجویی ما نیز هستند. ایشان دارای سوابق علمی و پژوهشی چشمگیر، از جمله انتشار دهها مقاله بین‌المللی، راهاندازی طرح‌های تحقیقاتی کاربردی، و کسب جوایز متعدد ملی و بین‌المللی در حوزه شهرسازی و طراحی شهری می‌باشند. همین تجربیات و دستاوردها زمینه‌ساز شکل‌گیری مصاحبه پیش رو شده است تا از دیدگاه ایشان درباره عملکرد انجمن و فعالیت‌های نشریه مطلع شویم.

مصاحبه کننده:

سلام استاد. ممنون که وقتتان را برای نشریه اورمو گذاشتید. لطفاً مروری بر مهم‌ترین فعالیت‌ها و موفقیت‌های انجمن علمی شهرسازی در سال‌های اخیر داشته باشید.

دکتر آرام:

عرض سلام دارم خدمت شما. من آرام هستم؛ عضو هیئت علمی گروه شهرسازی دانشگاه ارومیه و استاد مشاور انجمن علمی شهرسازی. در رابطه با عملکرد انجمن علمی گروه شهرسازی می‌توانم بگویم که در طی ۳ سال اخیر جزو انجمن‌های فعال دانشگاه ارومیه بوده و خوشبختانه در جشنواره‌های داخلی و جشنواره بین‌المللی حرکت ۲ سال پیاپی توانستیم مقام‌های مختلفی را به‌دست بیاوریم. همچنین در شانزدهمین دوره جشنواره بین‌المللی حرکت به‌عنوان انجمن شایسته تقدیر در بخش انجمن برگزیده و در بخش مسابقات شدید و سال بعد در هفدهمین سری این جشنواره به‌عنوان انجمن برگزیده در بخش انجمن برتر و همچنین فعالیت‌های آموزشی شد. امسال هم امید داریم که بتوانیم در بخش‌های اصلی جشنواره بین‌المللی حرکت مقام بیاوریم. عمده فعالیت‌هایی که انجمن شهرسازی داشته و توانسته در آن موفق باشد به‌ویژه در بحث آموزش بوده که با برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های توان‌افزایی و هم‌افزایی که با اساتید خود گروه شهرسازی بود و سایر اساتید که به‌عنوان اساتید برجسته در حوزه‌های خودشان بودند، توانسته دوره‌های خوب و موثری برگزار کند و ان‌شاءالله این حرکات و این برنامه‌ها ادامه خواهد یافت و در این دوره هم با توجه به پتانسیل و انگیزه‌ای که بچه‌ها دارند، امید است که هم بتوانیم در جشنواره داخلی و هم در جشنواره بین‌المللی حرکت مقام بیاوریم و خب امسال یک فرقی هم با سال‌های گذشته داشته که در این دوره نشریه هم انجمن هم فعال شده و بعد از سال‌ها نشریه هم شروع به کار کرده و ان‌شاءالله در آذر ماه اولین شماره نشریه چاپ خواهد شد و خب در بخش نشریات امید داریم که در بخش نشریه تحت عنوان نشریه اورمو شرکت کند که در شماره اول بحث هویت و معنای هویتی خود شهر ارومیه پرداخته که مقالات خوبی چاپ شده و به‌زودی منتشر خواهد شد.



برای دسترسی به
ویدئوی کامل
مصاحبه، لطفاً کد
را اسکن QR
نمایید.

معرفی اعضای نشریه

شهرداری ارومیه



دکتر فرشید آرام
استاد مشاوره و تدریس



سارو محمدی
عضو هیئت تحریریه



امیرعلی صفائی نیا
گرافیکست



آیسن بی نیاز
سرگروه و تدریس



راضیه کاظمی نازرو
مدیر مسئول و تدریس



مبینا محمدی
عضو هیئت تحریریه



مهران عبدالکحانی
عضو هیئت تحریریه



راضیه حاجی حلاج
عضو هیئت تحریریه



فاطمه محمدوی نورین
عضو هیئت تحریریه



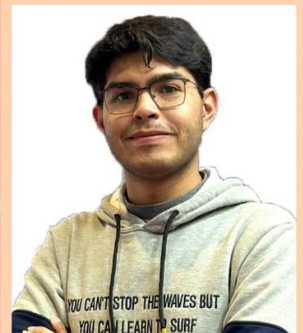
نوبد نوری
طراح لایو



یلدا ملک جهان
عکاسی



امیررضا پاشایی مهر
عکاسی



علی ارستانلی
عکاسی

باسپاس فراوان از

- سرکار خانم سمیه ناصری (کارشناس محترم نشریات دانشجویی)
- جناب آقای دکتر فرشید آرام (استاد مشاور محترم انجمن شهرسازی)
- جناب آقای دکتر قادر احمدی (عضو هیئت علمی محترم گروه شهرسازی)
- جناب آقای دکتر علی مصیب زاده (مدیر گروه محترم گروه شهرسازی)
- جناب آقای دکتر جوان شریف نژاد (استاد محترم دانشکده معماری، شهرسازی و هنر)
- جناب آقای دکتر رضا کریمی (استاد محترم دانشکده معماری، شهرسازی و هنر)
- جناب آقای دکتر اصغر عابدینی (معاون محترم آموزشی، پژوهشی و تحصیلات تکمیلی)
- جناب آقای دکتر حبیب شیرزاد (معاون محترم فرهنگی و دانشجویی)
- جناب آقای دکتر مرتضی خسرو نیا (رئیس محترم دانشکده معماری، شهرسازی و هنر)
- جناب آقای دکتر مهدی ملکی کاکلر (مدیر محترم امور فرهنگی و اجتماعی)
- جناب آقای دکتر سعید رضا الدینی ملکی (رئیس محترم بنیاد ایران شناسی آذربایجان غربی)
- جناب آقای مهندس امید پور نجف (کارشناس محترم انجمن های علمی)



از ساحل تا دریاچه؛ آب، هویت مشترک سرزمین ما است



دریاچه ارومیه

خلیج همیشه فارس